

**ХЭНТИЙ АЙМГИЙН ХЭРЛЭН СУМЫН 5-Р БАГИЙН НУТАГ ДЭВСГЭРТ
БАЙГАЛИЙН ХОВОР УРГАМАЛ ТАРИАЛАХ ТӨСЛИЙН
2024 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН**

/АЖ АХУЙН НЭГЖИЙН РЕГИСТРИЙН ДУГААР 2787172/

Агуулга

1	Төслийн товч танилцуулга	1
1.1	Төслийн зорилго	1
1.2	Төслийн байршил	1
1.3	Төсөл хэрэгжүүлэх үе шат	1
1.4	Төсөл хэрэгжүүлэх хэрэгцээ	2
2	Төслийн талбай, түүний орчны байгаль орчин, нийгэм-эдийн засгийн төлөв байдлын товч тодорхойлолт.....	2
3	Төслийн гол ба болзошгүй сөрөг нөлөөллийн товч тодорхойлолт.....	4
4	Байгаль орчны менежментийн тухайн жилийн төлөвлөгөөний биелэлт	6
5	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	7
6	Орчны тохижилт, цэцэрлэгжүүлэлтийн төлөвлөгөө	11
7	Түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	18
8	Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	18
9	Хог, хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	19
10	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр.....	21
11	Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө.....	36
12	Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нөлөөллийн бүсэд оршин суугчдад тайлагнах төлөвлөгөө	39
	Тайлангийн хавсралтууд	41

1 Төслийн товч танилцуулга

1.1 Төслийн зорилго

Монгол улсдаа Анагаах ухаан, Экологи эдийн засгийн өндөр ач холбогдолтой эмийн түүхий эд, хоол хүнсний туслах найрлага болох Урал чихэр өвсийг “*Glycyrrhiza uralensis*” тариалж дотоодын хэрэгцээгээ хангаад зогсохгүй гадаад орнууд руу экспортлох зорилготой.

1.2 Төслийн байршил

Төслийн нэр: Байгалийн ховор ургамал тарих

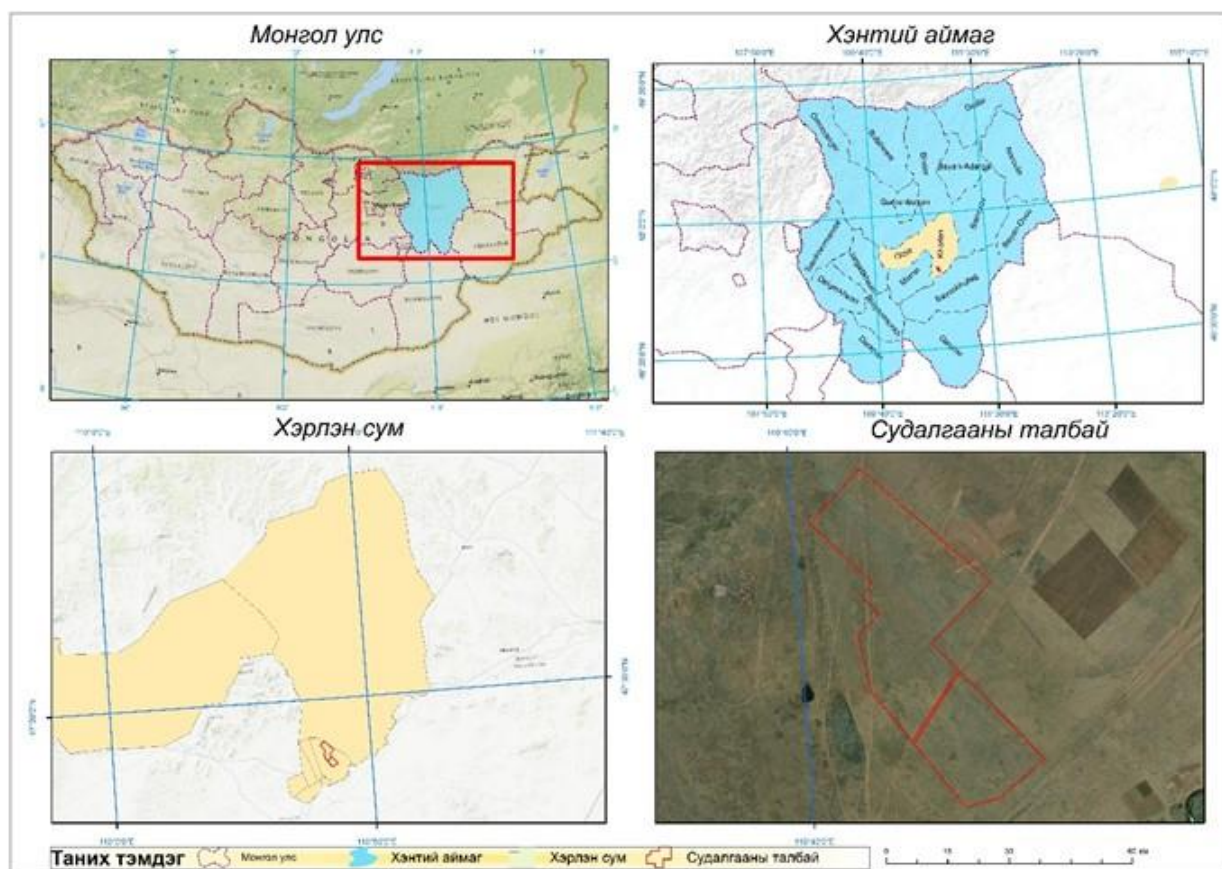
Төсөл хэрэгжүүлэх байгууллага: “Аялуун фарм” ХХК

Регистрийн дугаар, улсын бүртгэлийн дугаар: РД:2787172, УБГ:9011047023

Төсөл хэрэгжүүлэгчийн хаяг: Дизайнер төв, Ард Аюушийн гудамж, Баянгол дүүрэг, Улаанбаатар, Монгол Улс

Хариуцсан ажилтны нэр, утас: Ц.Чингүнбат, 70003839

Төслийн байршил: Төслийн талбай нь Хэнтий аймгийн Хэрлэн сумын 5-р багийн нутаг дэвсгэрт, аймгийн төвөөс 5-6 км зайд байрлана.

1.3 Төсөл хэрэгжүүлэх үе шат

Төслийн талбайд 2019 оны 6-р сард Газрын төлөв байдал, чанарын захиалгат хянан баталгаа, Байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээг мэргэжлийн байгууллагаар гүйцэтгүүлсэн

ба 2020 оноос эхлэн Байгалийн ургамлын тухай хуулийг мөрдөж ургамлын мэргэжлийн байгууллагад бүртгүүлэн шаардлагатай хашаа, худаг, тоног төхөөрөмж, түүхий эд материал, барилга байгууламж, ажиллах боловсон хүчин зэргийг бэлтгэсэний дараа туршилтын эмийн ургамлыг тариалж эхэлнэ гэж төлөвлөж байсан боловч дэлхий нийтийг хамарсан ковид-19 цар тахал гарсны улмаас төлөвлөгөөт ажлууд хойшлогдож 2022 онд эзэмшлийн талбайг хашаалах болон худаг гаргах, зөөврийн сууц, гэр, хүлэмж байршуулах ажлууд хийгдсэн бөгөөд 2023 оноос эхлэн туршилтын тариалалтыг эхлүүлсэн ба тасалгаа болон зуны хүлэмжид үрслүүлсэн 14,102 ш үрсэлгээг ил талбайд (0.5 га) шилжүүлэн суулгасан. 2024 онд мөн энэ зарчмын дагуу 27,999 ш үрсэлгээг ил талбайд (1.0 га) шилжүүлэн суулгасан. Цаашид үрээр шууд тариалалт хийх боломжтой эсэхийг тогтоох үүднээс зуны хүлэмжний зүүн талд 0.05 га үрээр тарих туршилтыг эхлүүлсэн.

1.4 Төсөл хэрэгжүүлэх хэрэгцээ

Дэлхийн ихэнх улсын чихэр өвсний үндэс байгалиас ухагдаж тухайн ургамлын нөөц хомсдож байна. Жишээ нь 1990 оны үед Хятад улс 8000-10000 тонн чихэр өвсийг үндэс болон шахмал байдлаар экспортлож байсан боловч, 2006 онд 3500 тонн болтлоо багасаж импорт нь 4000 тонн болж ихэссэн. Хятад улс нь эртнээс чихэр өвсний үндэс болон түүнээс гаралтай түүхий эдийг экспортлож ирсэн боловч одоогийн байдлаар өөрөө цэвэр импортлогч орон болсон. Энэ нь тус ургамлын хэрэгцээ ихэссэнтэй холбоотой биш Хятадын нөөц багассантай холбоотой юм.

Дэлхийн 4-ний нэгийг эзэлдэг Европд чихэр өвсний үндэсний хэрэгцээ ихсэж байна. 2017-2025 оны хооронд зах зээлийн өсөлт нь жилд 4%-иар өснө гэсэн таамаглал бий. Хүнсний нэмэлт бодис болон эмийн түүхий эд болох чихэр өвсний хэрэгцээ ихсэхийн зэрэгцээ байгалийн нөөц хомсдож эхлэж байна. Иймд чихэр өвсийг эх орондоо тариалж бага ч болтугай байгалийн нөөц баялагийг урьдчилан хамгаалж, байгаль дэлхийд хувь нэмрээ оруулахаар зорьж байна.

2 Төслийн талбай, түүний орчны байгаль орчин, нийгэм-эдийн засгийн төлөв байдлын товч тодорхойлолт

Газарзүйн мужлал: Төсөл хэрэгжих талбай нь Хэнтий аймгийн Хэрлэн сумын 5-р багийн нутаг дэвсгэрт, аймгийн төвөөс 5-6 км зайд байрлана. Хэрлэн сум нь Хэнтийн нуруунаас эх авсан Хэрлэн голын ай сав бүхий тал хээрийн бүсэд далайн түвшнээс дээш 1031 м өндөрт оршдог. Физик газарзүйн мужлалын хувьд Монголын дорнод талын их мужийн, Халхын дундад ба Дарьгангын талархаг дэд мужийн, Халхын дундад ухаа гүвээт талын тойрогт, Байгалийн бүс, бүслүүрээрээ хээрийн бүсэд хамаарагдана.

Уур амьсгал: Хэнтий аймгийн нийт нутаг дэвсгэр нь хотгор гүдгэрийн ялгаа ихтэй учраас өвөл зуны температурын хэлбэлзэл их байна. Хамгийн дулаан сар 7 сар байх бөгөөд сарын дундаж температур +18.8°C байна. Үнэмлэхүй их температур нь 32.6-36.9°C хүрч халах бөгөөд зарим жил 38.1-39.7°C хүрч халдаг байна. Хөрсний гадарга дээр зундаа 64-69°C хүртэл халж, өвөлдөө -40-45°C хүртэл хүйтэрдэг. Хаврын эцсийн цочир хүйтрэл 5-р сарын сүүлчээр, намрын эхний цочир хүйтрэл 9-р сарын 10-аар тохиолдох учир хүйтрэлгүй үеийн үргэлжлэх хугацаа 110 хоног байна. 0°C-ээс дээш температуртай хоногийн тоо жилдээ 193, 10°C-ээс дээш температуртай хоногийн тоо жилдээ 126 хоног буюу ургамал ургалтын хугацааны дулааны нөөц нэн хангалттай байна. Чингис хотод жилдээ 265 мм орчим хур тунадас орох бөгөөд хур тунадасны 92 орчим хувь нь жилийн дулаан улирал буюу 4-9-р саруудад орно. Жилдээ дунджаар 22 өдөр аянга цахилгаантай бороо ордог ба хамгийн олондоо 40 өдөр хүрч байжээ. Жилийн дундаж салхины хурд 3.6 м/с, хаврын саруудын салхины дундаж хурд 3.8-4.7 м/с байдаг.

Гадаргын ус: Төслийн талбайн нь ус зүйн мужлалаар Номхон далайн ай сав, Сав газраар Хэрлэн голын сав газарт орно. Төслийн талбайгаас урд зүгт 2.3 км зайд Хэрлэн гол байна.

Газрын доорх ус: Газрын доорх усны их нөөцтэй талбай нь Хэрлэн голын татам дагуу, Онон, Балж, Хурх, Барх голуудын өргөшсөн татам болон зарим жижгэвтэр голуудын хөндийд орших нуур, аллювийн хурдас тархсан өргөшсөн хэсгүүдийг эзлэн байрлана. Эдгээр талбайд зонхилон тархсан аллювийн хурдасны зузаан нь их ус дамжуулах чадвар нь 40-3500 м²/хоног хүртэл хэмжээнд хэлбэлздэг, дундаж хэмжээ нь 300 орчим м²/хоног байна. Газрын доорх усны урсац их /120-150мм/жил/ бөгөөд тухайн орчимд гаргасан 45 худгийн материалыг үндэслэн хийсэн тооцоогоор газрын доорх усны модуль нь 0.41-0.96 л/с*км² байна.

Хөрс: Монгол орны хөрс-газарзүйн мужлалын хувьд Хангайн их мужийн өргөргийн бүсшилтэй нутгийн хар хүрэн, хүрэн хөрсний дэд бүсийн Өндөрхаан-Түмэнцогтын тойрогт хамрагдаж байна. Судалгааны талбайд нэлэнхүйдээ хүрэн шороон хэв шинжийн хөрсний дэд хэв шинж болох жинхэнэ хүрэн хөрс тархсан байна.

Ургамал: Монгол орны нутаг дэвсгэрийн 25.85%-ийг эзлэх хуурай хээрийн бүсэд хамаарах ба ургамал газар зүйн мужлалаар манай улсын нийт нутаг дэвсгэрийн 11.54%-ийг эзэлж, одоогоор 500-аас дээш зүйл ургамал агуулсан Дундад Халхын хээрийн тойрогт хамаарч байна. Төслийн талбайн ургамалшилт олон арван жил суурьшил, бэлчээр, тариаланд маш их талхлагдсан, байгалийн унаган төрхөө олоогүй буюу атаршсан шинжээрээ байна.

Амьтан: Амьтны аймгийн газарзүйн мужлалаар Хангай-Хэнтийн уулархаг их муж, Хэнтийн дэд муж, Хэнтийн гол нурууны тойрогт хамрагдана. Энэхүү бүс нутаг нь амьтны аймгийн бүрдлийн хувьд хээрийн амьтад зонхилон тархсан байдаг. Төслийн талбай түүний ойр орчмын гадаргын төрх байдал, ургамлан нөмрөгийн байдлаас үзэхэд үхэр, адуу олноороо байнга бэлчдэг нутаг тул ургамлан нөмрөг доройтсон, хөл газрын ургамал ихтэй болсон тул шавжийн аймгийн бүрэлдүүнээр тийм ч баялаг биш байна. Энд шулуун далавчтан (царцаа, голио), цох (Coleoptera), эрвээхий (Lepidoptera), хальсан далавчтан Hymenoptera (зөгий, шоргоолж), ялаа (Diptera) зэрэг олон багийн олон зүйл шавж амьдарч байгалийн бодисын эргэлт, оршин тогтноход чухал үүрэг гүйцэтгэнэ. 4 багийн 18 зүйл шувуу тохиолдохоос боршувуутаны багийн шувуу олон (11 зүйл) зүйл байдаг ба суурин амьдарч тал хувь нь хүнд ойромсог шувуунд тооцогддог. Тус нутагт тархалт нь тэмдэглэгдсэн 3 багийн 11 зүйл хөхтөн амьтан амьдрах боломжтой.

Газар ашиглалт: Хэрлэн сумын газар нутаг нийт 380,878.0 га талбайтай үүнээс Хөдөө аж ахуйн газар 363,569.9 га буюу 95.46%, Хот, тосгон бусад суурины газар 14,604.4 га буюу 3.83%, Зам, шугам сүлжээний газар 2,378.2 га буюу 0.62 %, Усны сан бүхий газар 321 га буюу 0.08%, Улсын тусгай хэрэгцээний газар 4.5 га 0.001%-г тус тус эзэлж байна. ХАА-н газраас хамгийн их хувийг бэлчээрийн зориулалттай газар эзлэх ба 4.28%-ийг тариалан, 2.66%-ийг хадлан, 2.41%-ийг атаршсан талбай эзэлж байна.

Нийгэм, эдийн засгийн байдал: Хэрлэн сум нь засаг захиргааны анхан шатны нэгж болсон Хэрлэн, Булаг, Баянмөнх, Сариг, Өндөрхаан, Цогт-Өндөр, Номгон, Ишгэн толгой гэсэн 8 багтай. 2018 оны жилийн эцсийн байдлаар 7552 өрхийн 23671 хүн ам амьдарч байна. Хүн амын хүйсийн харьцааг авч үзвэл эмэгтэйчүүд давамгайлах хандлагатай байна. 2014 оноос хойш нийт өрхийн тоо нэмэгдэж байгаа бөгөөд үүнийгээ дагаад сумын төвийн суурьшил нэмэгдэж байна.

2014-2018 оныг харьцуулан үзэхэд ажилгүй иргэдийн тоо буурсан хандлагатай байгаа хэдий ч ажил эрхлэх боломжит насны иргэдийн /25-29 нас/ тоо өссөн байна. 2018 онд Хэрлэн суманд 487.55 мянган мал тоологдсон ба үүнээс тэмээ 0.42, адуу 28.89, үхэр 33.29, хонь 245.94, ямаа 179.03 мянган толгой тус тус тоологджээ. Сүргийн бүтцийн хувьд авч үзвэл ямаа, хонин сүрэг

дийлэнх хувийг эзлэнэ. Сүүлийн 5 жилийн хугацаанд тариалан эрхлэлт буурах хандлага ажиглагдсан боловч ургац хураалтын хэмжээ 2018 онд хамгийн өндөр байна.

Хэрлэн сумын хэмжээнд бүртгэлтэй 700 гаруй жижиг дунд үйлдвэрлэл эрхлэгч бий. Ихэвчлэн нийтийн ахуй үйлчилгээ, хүнсний үйлдвэрлэл, гар урлал, сүү сүүн бүтээгдэхүүн, цагаан идээний үйлдвэрлэлээр данган үйл ажиллагаа явуулж байна.

3 Төслийн гол ба болзошгүй сөрөг нөлөөллийн товч тодорхойлолт

Байгаль орчны бүрдэл тус бүрээр төслийн үйл ажиллагаанаас учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөллийг үнэлэхэд **30%** буюу **нөлөөлөлгүй**, **50%** буюу **бага** нөлөөлөлтэй, **20%** буюу **дунд** нөлөөлөлтэй гэж үнэлэгдлээ. Төслийн үйл ажиллагаанаас их болон хүчтэй нөлөөлөл үүсэхгүй ба ерөнхийд нь дүгнэвэл байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөлөл “**Бага**” гэж үнэлэгдэхээр байна.

Төслийн үйл ажиллагаанаас хөрс, ургамлан нөмрөгт үзүүлэх нөлөөлөл бусад бүрдэл хэсгүүдээс их байгаа боловч энэ нь тодорхой цэгт, бага хэмжээний нөлөөлөл үүсгэнэ.

Нөлөөллийн хэлбэр	Сөрөг нөлөөллийн үр дагавар					Тайлбар
	Нөлөөлөлгүй	Бага	Дунд	Их	Хүчтэй	
Агаарын чанар						
Хүйтний улиралд барилга байгууламжийг түлж халаахад агаарт бохирдуулагч бодис /SO ₂ , NO ₂ , CO/ ялгарах	+					Дулаан хангамжаа цахилгаан халаалтаар шийдэх учир агаарын чанарт сөрөг нөлөө үзүүлэхгүй.
Шороон замаар тээвэрлэлт хийх, газар хагалах үед богино хугацаанд тухайн орчны агаарт тоосжилт үүсэх		+				Төслийн эхний үе шатанд сумын төвөөс төслийн талбай хүртэлх шороон замаар тээвэрлэлт хийх ба энэ нь тодорхой цэгт, богино хугацаанд тоосжилт үүсгэнэ. Цаашид хатуу хучилттай зам тавих учир энэхүү нөлөөлөл арилна.
Гадаргын болон газрын доорх ус						
Удаан хугацааны турш худгаас ус авч ашиглахад газрын доорх усны түвшин буурч, нөөц багасах		+				Ундны усыг цэвэршүүлсэн баллонтой усаар, ахуйн хэрэглээний усыг төслийн талбайд гаргасан худгаас хангахаар төлөвлөсөн. Харин усалгаанд хэрэглэх усыг Хэрлэн голоос зөөвөрлөн ирж ашиглах боломжтой.
Газрын гадарга, хөрс						
Барилга байгууламж барих, зам талбай тавих, тариалангийн талбай хагалах үед хөрс доройтох, дарагдах, эвдрэлд орох			+			Төслийн G4 талбайд агуулах, оффисын байр зэргийг 225 м ² талбайд барих үед газрын гадарга эвдрэлд орно. Газар хагалах, ургац хураах үед хөрс бүтцээ алдана.

Гадаргын төрх байдал өөрчлөгдөх		+				Гадаргын төрх байдал төдийлөн өөрчлөлтөнд орохгүй, өнгөн хэсэг нь эвдрэлд орно.
Шатах тослох материал асгарч алдагдсанаас хөрс бохирдох		+				Үйл ажиллагаанд ашиглах техник хэрэгслийн эвдрэл гэмтлээс үүдэн гэнэтийн асгаралт үүссэнээр хөрс бохирдож болзошгүй.
Ахуйн хэрэглээнээс гарсан бохир усыг ил задгай асгаснаар хөрс бохирдох	+					Ахуйн хэрэглээнээс гарсан бохир усыг танканд цуглуулж, тухай бүрт соруулан аймгийн төвийн цэвэрлэх байгууламжид нийлүүлэх учир газрын доорх ус, хөрсний бохирдол үүсгэхгүй.
Пестицид, гербицид хэрэглэснээр хөрсний бохирдол үүсгэх	+					Хөрсний үржил шимийг нэмэгдүүлэх зорилгоор химийн найрлага бүхий бодис, бордоо ашиглахгүй органик бордоо хэрэглэх тул хөрсийг бохирдуулахгүй.
Ургамал						
Ургамлан бүрхэвч гэмтэх, дарагдах, талхлагдах, устгах			+			Барилга байгууламж барих, газар хагалах үед ургамлан бүрхэвч устаж үгүй болно.
Амьтан						
Мэрэгч, шавжийн амьдрах орчин хумигдах		+				Төслийн талбайд үлийн цагаан оготно элбэг тархсан байгаа бөгөөд тариалалт эхлэх үед эдгээр хортон мэрэгчдийг мэргэжлийн байгууллагаар устгал хийлгэж тоо толгойг нь багасгахаар төлөвлөсөн байна.
Нийлбэр оноо	3	5	2			

4 Байгаль орчны менежментийн тухайн жилийн төлөвлөгөөний биелэлт

Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайланг Байгаль орчин, аялал жуулчлалын Сайдын 2019 оны 10 дугаар сарын 29–ний өдрийн А/618 тоот тушаалын хавсралтын дагуу хийж гүйцэтгэв.

“Аялуун фарм” ХХК нь 2024 онд байгаль орчныг хамгаалах арга хэмжээнд нийт 9.9 сая төгрөг зарцуулахаар төсөвлөсөн ба 50 сая төгрөгийг зарцуулсан байна. Гүйцэтгэлийг доорх хүснэгтэд үзүүлэв.

№	Хийгдэх ажлын чиглэл	Төлөвлөсөн зардал, ₮	Зарцуулсан зарал, ₮
1	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	1,072,000	675,574.4
2	Орчны тохижилт, цэцэрлэгжүүлэлтийн төлөвлөгөө	1,000,000	20,592,500
3	Түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	-	-
4	Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	2,600,000	2,600,000
5	Хог, хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	612,000	612,000
6	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	2,755,400	3,239,000
7	Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө	600,000	21,000,000
8	Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нөлөөллийн бүсэд оршин суугчдад тайлагнах төлөвлөгөө	1,350,000	1,350,000
Нийт		9,989,400	50,069,074.4

5 Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт

№	Авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Биелүүлсэн байдал	Биелэлтийн хувь
5.1	Ус ашиглуулах дүгнэлт гаргуулан заасан хэмжээнд ашиглах	2024 оны 05-р сарын 27-ны өдрийн 1/88 дугаартай албан бичгээр Хэрлэн голын сав газрын захиргаагаар “Ус ашиглах дүгнэлт”-ийг гаргуулсан. Дүгнэлтэд 9,314.12 м ³ /жил ус ашиглахаар тусгагдсан ба тайлант онд нийт 1,334 м ³ ус ашигласан.	100%
5.2	Ус ашиглах гэрээ байгуулах, сар бүр акт үйлдэн усны нөөц ашигласны төлбөр төлөх	Хэнтий аймгийн Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газартай 2024 оны 05-р сарын 30-ны өдөр БОАЖГ2024/02 дугаартай Ус ашиглуулах гэрээг байгуулсан. Хэрлэн сумын байгаль хамгаалагчаар усны тоолуурын актыг баталгаажуулан, усны нөөц ашигласны төлбөрт 123,574.40 төгрөгийг орон нутгийн төсөвт төвлөрүүлсэн.	100%
5.3	Худгийн байрны ойр орчмын хог хаягдлыг цэвэрхэн байлгах	Уст цэгийн эрүүл ахуйн дэглэмийг мөрдүүлэх үүднээс худгийн ойр орчмын хог хаягдлыг тогтмол цэвэрлэж, цэвэрлэгээнээс гарсан хог хаягдлыг нэгдсэн хогийн цэг рүү тээвэрлэн зайлуулсан.	100%
5.4	Жорлонгийн орчимд ариутгал халдваргүйжүүлэлтийн бодис цацах	Эко жорлонгийн ариутгал халдваргүйжүүлэлтийг хийж, хорхой шавж, нян үржихээс сэргийлсэн.	100%
5.5	Бохир соруулах зориулалтын машинаар соруулж аймгийн цэвэрлэх байгууламжид нийлүүлэх	2024.01.03-ны өдөр “Хэнтий-Ус” ХХК-тай бохир соруулах үйлчилгээний гэрээ байгуулсан ба тухайн онд эко жорлонгийн бохир усны хэмжээ соруулах хэмжээнд хүрээгүй.	100%

5.1 Ус ашиглуулах дүгнэлт гаргуулан заасан хэмжээнд ашиглах

2024 оны 05-р сарын 27-ны өдрийн 1/88 дугаартай албан бичгээр Хэрлэн голын сав газрын захиргаагаар “Ус ашиглах дүгнэлт”-ийг гаргуулсан (Хавсралт 1).

Ус ашиглуулах дүгнэлтэд нийт 9,314.12 м³/жил ус ашиглахаар туссан. Үүнд:

- Унд ахуйд 91.12 м³/жил
- Чихэр өвсний туршилтын тариалалтад 4,025 м³/жил
- Таримал ургамлын усалгаанд 4,100 м³/жил
- Ногоон байгууламжийн усалгаанд 1,098 м³/жил

2024 онд нийт 1,334 м³ ус ашигласан ба дүгнэлтэд заасан хэмжээнээс хэтрээгүй болно.

5.2 Ус ашиглах гэрээ байгуулах, сар бүр акт үйлдэн усны нөөц ашигласны төлбөр төлөх

Ус ашиглуулах дүгнэлтийг үндэслэн Хэнтий аймгийн Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газартай 2024 оны 05-р сарын 30-ны өдөр БОАЖГ2024/02 дугаартай Ус ашиглуулах гэрээг байгуулсан (Хавсралт 2). Худаг тус бүрийн тоолуурын заалтыг сар бүр дэвтэрт бүртгэж, баталгаажуулсан.

2024 оны 10-р сарын 31-ний өдрийн байдлаар нийт 1,334 м³ ус ашигласан. Үүнээс:

- Унд ахуйд 90.0 м³/жил
- Чихэр өвсний туршилтын тариалалтад 948 м³/жил
- Таримал ургамлын усалгаанд 0 м³/жил
- Ногоон байгууламжийн усалгаанд 296 м³/жил

Хэрлэн сумын байгаль хамгаалагчаар Усны тоолуурын актыг баталгаажуулж, усны нөөц ашигласны төлбөрт 123,574.4 төгрөгийг орон нутгийн төсөвт төвлөрүүлсэн (Хавсралт 11).

Хүснэгт 1. Худгийн тоолуурын заалт, м³

Худгийн дугаар	Тоолууны дугаар	Тоолуурын заалт №1	Фото зураг	
Худаг №1	202301564	00099		
	202301561	00120		
Худаг №2	202301477	00652		
	202301429	00749		

Зураг 1. Усны тоолуурын баталгаажуулалт

УСНЫ ТООЛУУРЫН БАТАЛГААЖУУЛАЛТ

2024.11.01 Хэрлэн сум

Худгийн дугаар	Тоолууны дугаар	Тоолуурын заалт		Унд ахуйд	Чихэр өвсний туршилтын тарналагтад	Таримал ургамлын усалгаанд	Ногоон байгууламжийн усалгаанд	Нийт м ²
		Өмнөх заалт	Дараах заалт					
1	202301564	00036	00069	-	-	-	63	63
	202301561	00043	00120	-	-	-	77	77
2	202301477	00101	00652	40	441	-	70	551
	202301429	00106	00749	50	507	-	86	643
Худгийн ус нийт				90	948	-	295	1334

БАТАЛГААЖУУЛАЛТ ХИЙСЭН:
ХЭНТИЙ АЙМГИЙН ХЭРЛЭН СУМЫН
БАЙГАЛЬ ХАМГААЛАГЧИЙН
ОГНОО... 2024.11.01.....

АКТ ҮЙДСЭН:
УС АШИГЛАГЧИЙГ ТӨЛӨӨЛЖ
"АЯЛУУН САРМ" ХХК
ОГНОО... 2024.11.01.....

М.НОМИНЦЭЦЭГ
 /Д.БУЛГАНБАЯР/

5.3 Худгийн байрны ойр орчмын хог хаягдлыг цэвэрхэн байлгах

Худгийн эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийг мөрдүүлэх үүднээс ойр орчимд үүссэн хог хаягдлыг тогтмол цэвэрлэж талбайн эмх цэгцийг ханган ажилласан.

Зураг 2. Худгийн байр орчмын цэвэрлэгээ хийж буй байдал

Хойд талбайд байрлах Худаг №1

Урд талбайд байрлах Худаг №2

5.4 Жорлонгийн орчимд ариутгал халдваргүйжүүлэлтийн бодис цацах

Монгол Улсын Хог хаягдлын тухай хууль болон Байгаль орчин, аялал жуулчлалын Сайдын албан даалгаварын хүрээнд аливаа үйл ажиллагаа явуулж буй иргэн, аж ахуй нэгж байгууллага нь хөрс бохирдуулагч стандартын бус нүхэн жорлон гаргах, ашиглахыг хориглосон байдаг. Иймд төсөл эхлэхийн өмнө Монгол Улсын MNS 5924:2015 Нүхэн жорлон, угаадасны нүх. Техникийн шаардлага стандартын дагуу эко жорлонг мэргэжлийн байгууллагаар хийж гүйцэтгүүлсэн. Тус эко жорлон нь 5 тонн эзэлхүүнтэй ба хөрсний нэвчилт үүсгэхээс сэргийлэн суурийг бетондсон, ашиглахад хялбар байх үүднээс зориулалтын суултууртай, агааржуулагчтай, жорлонгийн их бие нь модон хийцтэй.

Зураг 3. Төслийн талбайд барьсан эко нүхэн жорлон

Эко жорлонгийн ариутгал халдваргүйжүүлэлтийг 0.1% жавелины уусмал ашиглан хийж, хорхой шавж, нян үржихээс сэргийлсэн.

Зураг 4. Ариутгал хийж буй байдал

5.5 Бохир соруулах зориулалтын машинаар соруулж аймгийн цэвэрлэх байгууламжид нийлүүлэх

2024.01.03-ны өдөр “Хэнтий-Ус” ХХК-тай бохир соруулах үйлчилгээний гэрээ байгуулсан ба бохир соруулах үед гэрээний дагуу зориулалтын тээврийн хэрэгслээр соруулж, зохих цэгт зайлуулан ажиллахаар төлөвлөж байна (Хавсралт 10). Талбайд дулааны улиралд талбайд 2-5 хүн, өвлийн улиралд 2 хүн байрлаж ажилладаг тул бохир соруулах хэрэгцээ шаардлага үүсээгүй.

6 Орчны тохижилт, цэцэрлэгжүүлэлтийн төлөвлөгөө

№	Авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Биелүүлсэн байдал	Биелэлтийн хувь
6.1	Өмнөх жил тарьсан модны арчилгаа тордолгоо хийх /усалгаа, бордоо, хог ургамал түүх, нөхөн тарилт/	2023 онд Агч, Хайлаас гэсэн 2 төрлийн 2-3 настай 9370 ширхэг модны суулгацыг тариалангийн талбайг тойруулан салхинаас хамгаалах ойн зурвас хэлбэрээр тарьсан. 2024 оны 4-р сараас 10-р сарыг дуустал нормын дагуу усалгааг хийсэн.	100%
6.2	Өмнөх жил тарьсан модны арчилгаа тордолгоо хийж сумын ЗДТГ-т хүлээлгэн өгөх	Автозам дагуух ногоон байгууламжийн усалгаа, арчилгаа, нөхөн тарилтыг 2023-2024 оны хооронд 100% хариуцан, Хэнтий аймгийн Хэрлэн сумын Засаг даргын 2024 оны 10-р сарын 17-ны өдрийн А/280 захирамжаар байгуулагдсан ажлын хэсэгт хүлээлгэн өгч, акт үйлдэн баталгаажуулсан.	100%
6.3	Тариалалтын чиглэлээр орон нутгийн иргэдэд сургалт явуулах, чихэр өвсний үрсэлгээг ургуулах, арчилгаа тордолгоо хийлгэх	2024.03.29-30-ны өдрүүдэд Чихэр өвс тариалахаар сонирхож буй иргэдэд сургалт явуулж, 100 иргэнтэй гэрээ байгуулан хамтарч ажилласан.	100%
6.4	Тасалгааны нөхцөл болон зуны хүлэмжинд үрсэлгээ хийх	100 иргэнд 10,000 ширхэг үрсэлгээ тараан өгсөн ба үүнээс 8,237 ширхэг үрсэлгээг хүлээн авсан. Тариалангийн талбайд байрлах 2 ширхэг зуны хүлэмжид 19,762 ширхэг үрсэлгээ үрслүүлсэн.	100%
6.5	Үрсэлгээг гадна талбайд шилжүүлэн суулгах, арчилгаа тордолгоо хийх	2023 онд үрсэлгээгээр тариалсан талбайн баруун талд 1.0 га талбайн хөрсийг боловсруулж иргэдээс авсан 8,237 ширхэг үрсэлгээ болон хүлэмжид тариалсан 19,762 ширхэг үрсэлгээг ил талбайд шилжүүлэн суулгаж, усалгаа арчилгааг тогтмол хийсэн.	100%

6.1 Өмнөх жил тарьсан модны арчилгаа тордолгоо хийх

Газрын тухай хууль, Тэрбум мод үндэсний хөдөлгөөн, Бүх нийтийн мод тарих өдрөөр өөрийн эзэмшил талбайд Агч /Amur maple/, Хайлаас /Ulmus sp/ гэсэн 2 төрлийн нийт 9370 ширхэг мод тарьсан. Тухайлбал; урд хашаалсан талбайд Агч Acer (maple) 1414 ширхэг, хойд хашаалсан талбайд Хайлаас (Ulmus sp.) 7956 ширхэг 2-3 настай суулгацыг тарьж усалгаа, арчилгаа хийж байна. Модны ургалт, өсөлт хөгжлийг дэмжих үүднээс гумины бордоо ашиглан усалгаа хийсэн.

Зураг 5. Модны усалгаа хийж буй байдал

Үүнээс гадна тариалангийн талбайн ойн зурвасын нөхөн тарилтад ашиглах Хайлаас /Ulmus sp./ модны 3 кг үр түүж, хүлэмжинд тариалсан. Ингэснээр тухайн бүс нутгийн цаг уур, хөрсөнд тохирсон модны үрээр үржүүлэг хийж, цаашдын нөхөн тариалалтад ашиглах боломж бүрдсэн. Үндсээ авсан тарьцыг бортгонд суулгаж, хүлэмжинд өвөлжүүлээд дараа жилийн нөхөн тарилтад ашиглана /Ургалт 100%/.

Зураг 6. Хүлэмжинд үрээр тарьсан хайлаасны ургалт

6.2 Өмнөх жил тарьсан модны арчилгаа тордолгоо хийж сумын ЗДТГ-т хүлээлгэн өгөх

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн санаачилсан Тэрбум мод үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд Чингис хотоос Бэрх тосгон чиглэлийн хатуу хучилттай авто замын 2 талаар хашаажуулж, мод тарих ажлыг төсөл хэрэгжүүлэгчийн зүгээс санаачилан 2022 оны 08-р сарын 17-ны өдөр Хэнтий аймгийн Хэрлэн сумын ЗДТГ-тай “Санамж бичиг” байгуулсан.

Зураг 7. Хамтын ажиллагааны санамж бичиг байгуулах арга хэмжээ

Тус ажлын хүрээнд авто замын урд, хойд талд тус тус 5 км (нийт 10 км) торон хашаа татаж Хайлаас (*Ulmus sp.*) 200 ширхэг, Голт бор (*Lilac*) 1802 ширхэг суулгацыг тариалсан. Мөн усалгааны асуудлыг шийдвэрлэх үүднээс 5 тонн хэмжээтэй 14 ширхэг усны нөөцийн савыг замын хөвөөн дээр байршуулсан.

2023-2024 онуудад автозам дагуух ногоон байгууламжийн усалгаа, арчилгаа тордолгоо, нөхөн тарилтыг 100% хариуцан гүйцэтгэсэн. Усалгаа хийхдээ модны өсөлт, хөгжлийн дэмжих үүднээс гумины бордоо ашигласан. Нэгдсэн хогийн цэгээс салхиар их хэмжээний хог хийсэж модны нүхэнд орсноор модны ургалтыг хязгаарлаж байсан тул тухай бүр хог хаягдлын цэвэрлэгээг хийсэн.

Зураг 8. Усалгаа хийгдэж буй байдал

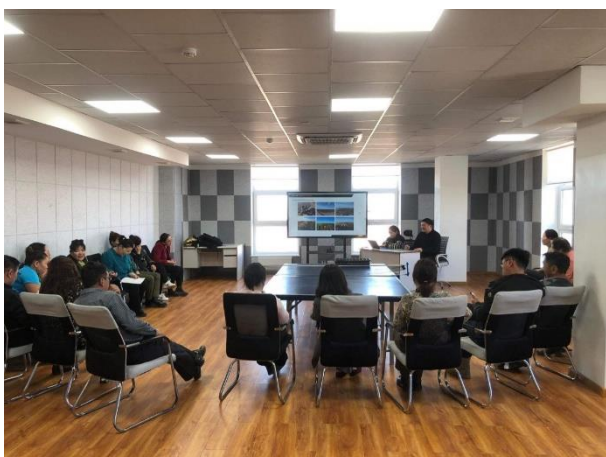
6.3 Тариалалтын чиглэлээр орон нутгийн иргэдэд сургалт явуулах, чихэр өвсний үрсэлгээг ургуулах, арчилгаа тордолгоо хийлгэх

2024.03.29-30-ны өдрүүдэд Хэнтий аймгийн Ус цаг уур, орчны шинжилгээний төвийн хурлын танхим болон Хэнтий аймгийн Политехник коллежийн Урлагийн зааланд “Чихэр өвсний үрсэлгээ, усалгаа арчилгаа хийх” мэдээлэл хүргэх уулзалтыг зохион байгууллаа. Тус уулзалтанд дараах асуудлыг танилцуулав. Үүнд:

- Төслийн хүрээнд сум орон нутагт хийгдсэн ажил
- Чихэр өвсний үрсэлгээ, усалгаа арчилгааны талаар өмнөх жилийн туршлага, анхаарах асуудал

2024.03.29-04.02-ны өдрүүдэд 2024 онд хийгдэх “Нэг өрх – 100 үрсэлгээ” ажлын хүрээнд 100 иргэнтэй гэрээг байгуулсан.

Зураг 11. Танилцуулга, сургалт зохион байгуулсан байдал

Хэнтий аймгийн Ус цаг уур, орчны шинжилгээний төвийн хурлын танхим

Хэнтий аймгийн Политехник коллежийн Урлагийн заал

6.4 Тасалгааны нөхцөл болон зуны хүлэмжинд үрсэлгээ хийх

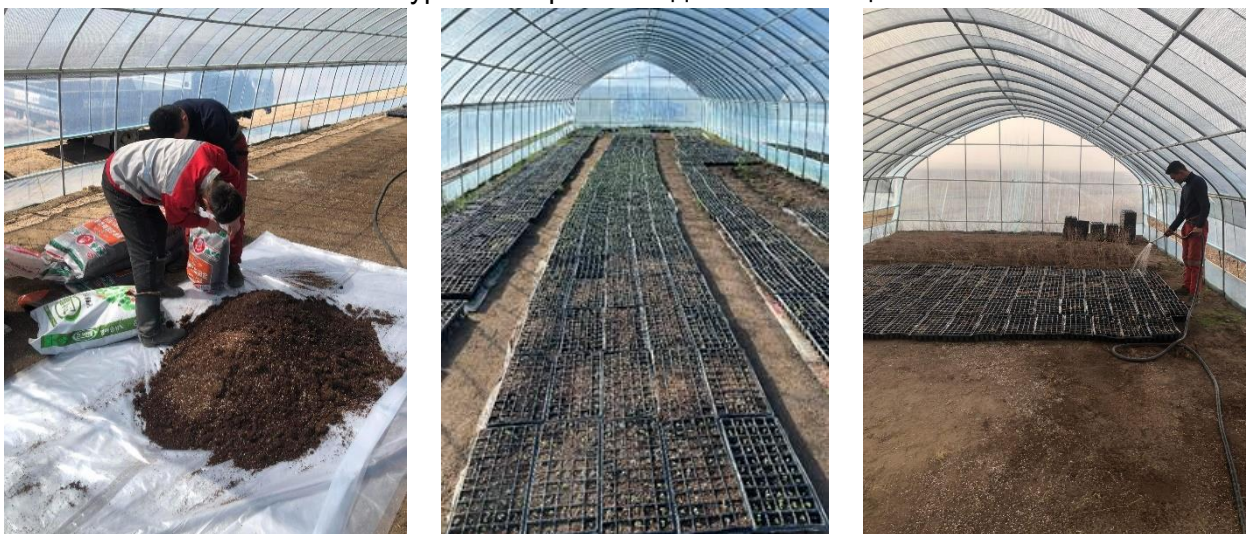
Чихэр өвсний үрсэлгээ ургуулах гэрээ байгуулсан иргэдэд 2024.04.10-ны дотор үрсэлгээг тарааж өгөхөөр төлөвлөж, хүлэмжинд үрсэлгээ хийх ажлыг зохион байгуулсан. 10,000 ширхэг үрсэлгээг суулган 100 иргэнд чихэр өвсний үрсэлгээг хүлээлгэн өгсөн. Чихэр өвсний үрсэлгээг ургуулж буй 20 иргэдээс нөхөн тарилт хийж өгөх хүсэлт ирүүлсний дагуу 410 ширхэг үрсэлгээг нөхөн тарьсан.

Зураг 12. Иргэдэд тараан өгөх үрсэлгээ бэлдэж, хүлээлгэн өгч буй байдал

Төслийн талбайд 6х20 м, 7х22 метрийн урттай 2 ширхэг зуны хүлэмжийг ашиглаж байгаа бөгөөд 2024 оны 04-р сарын сүүлээр хүлэмжинд үрсэлгээ тарих ажлыг эхлүүлсэн. Тайлант онд нийтдээ 46,000 ширхэг чихэр өвсний үр суулгасан хэдий ч 19,762 ш үр ургаж үрсэлсэн.

Зураг 13. Хүлэмжин дэх ажлын явц

6.5 Үрсэлгээг гадна талбайд шилжүүлэн суулгах, арчилгаа тордолгоо хийх

Чихэр өвсний үрсэлгээ тарьж ургуулахаар гэрээ байгуулсан 100 иргэнээс 8237 ширхэг үрсэлгээг хүлээн авсан ба үрсэлгээний ургалт нь ургах орчин, арчилгаа тордолгооноос

хамааран харилцан адилгүй байсан. Ургалтын байдал 82.3% буюу 2023 онтой харьцуулахад 2.6%-иар илүү байна.

Зураг 14. Үрсэлгээг тоолж, хүлээн авч буй байдал

Тайлант онд 100 иргэнээр тасалгааны нөхцөлд ургуулсан үрсэлгээ болон тариалангийн талбайд байрлах 2 ширхэг зуны хүлэмжинд ургуулсан үрсэлгээг гадна талбайд шилжүүлэн суулгах ажил 6-р сард хийгдсэн. Ингэхдээ 1.0 га талбайн хөрсийг хагалж, органик бордоо цацаж, хөрс боловсруулалтыг хийсэн ба үрсэлгээг мөрөөр тарих үүднээс хөрсийг хамарласан. Ил талбайд шилжүүлэн суулгах ажилд орон нутгийн 20 гаруй иргэн оролцсон ба нийгмийн хариуцлагын хүрээнд иргэдэд цалин хөлсийг тухай бүр олгосон.

Зураг 15. Үрсэлгээг ил талбайд шилжүүлэн суулгах ажлын явц

Зураг 16. 2024 онд тарьсан чихэр өвсний үрсэлгээний ургалтын байдал

7 Түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Эзэмшлийн талбай нь өмнө тариалангийн зориулалтаар ашиглаж байгаад атар газар болгосон учир түүх соёлын дурсгалт олдвор байхгүй болно.

8 Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө

№	Авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Биелүүлсэн байдал	Биелэлтийн хувь
8.1	Ажиллагсдыг хувийн хамгаалах хэрэгслээр хангах (2 ээлжийн хувцас, малгай, гутал, шил, бээлий)	Талбайд ажиллаж буй ажилчдад хөдөлмөр хамгааллын хувцас хэрэгслээр ханган ажилласан.	100%

Талбайд ажиллаж буй ажилчдын хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйг хамгаалах үүднээс зориулалтын хувцас хэрэгслээр хангаж ажилласан. Тухайлбал; гадаа талбайд олон цагаар ажилладаг ажилчдад ялаа шумуул, нарнаас хамгаалах торон малгай, нүдний шил, бээлий, гутал, борооны цув, ажлын хувцас, хантааз, усны гутал зэргийг олгосон.

Зураг 17. Хөдөлмөр хамгааллын хувцас хэрэгслээр хангасан байдал

9 Хог, хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө

№	Авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Биелүүлсэн байдал	Биелэлтийн хувь
9.1	Сум орон нутагтай хог хаягдлын гэрээ байгуулах, төлбөрийг тогтмол хугацаанд төлөх	“Өндөрхаан тохижилтын газар” ОНТҮГ-тай 2024 оны 09-р сарын 09-ны өдөр Хог хаягдлын тухай аж ахуйн гэрээ байгуулан үйл ажиллагаанаас гарч буй энгийн хог хаягдлыг хогийн цэг рүү зайлуулж, 204,000 төгрөгийг хураамжийг төлсөн (Хавсралт 12).	100%
9.2	Хог хаягдлын ангилан ялгах зориулалт бүхий хогийн сав байрлуулах	Эко нүхэн жорлонгийн орчимд үйл ажиллагаанаас гарах энгийн хог хаягдлыг түр хуримтлуулах, ангилан ялгах зориулалт бүхий төмөр, таглаатай поошиг байрлуулсан. Мөн ангилан ялгалтыг эх үүсвэр дээр нь хийх үүднээс тэмдэгжүүлсэн.	100%
9.3	Салхиар зөөгдөн ирсэн хог хаягдлыг тогтмол хугацаанд цэвэрлэж байх	Талбайн эмх цэгцтэй байдал, бохирдол үүсэхээс сэргийлж хогийн цэгээс хийсч ирсэн хог хаягдлыг сард 1 удаа түүж цэвэрлэн хогийн цэг рүү тээвэрлэн хаясан.	100%

9.1 Сум орон нутагтай хог хаягдлын гэрээ байгуулах, төлбөрийг тогтмол хугацаанд төлөх

Хэнтий аймгийн “Өндөрхаан тохижилтын газар” ОНТҮГ-тай №24 дугаартай Хог хаягдлын тухай аж ахуйн гэрээг 2024 оны 09-р сарын 09-ны өдөр байгуулсан (Хавсралт 3). Үйл ажиллагаанаас үүссэн ахуйн хог хаягдлыг төвлөрсөн хогийн цэгт өөрийн тээврийн хэрэгслээр буулгаж зохих төлбөрийг төвлөрүүлдэг. 2024 оны 09-р сараас 2025 оны 09-р сар хүртэлх хог хаягдлын хураамжинд 204,000 төгрөгийг орон нутгийн татварын хэлтэст төлсөн (Хавсралт 10).

9.2 Хог хаягдлын ангилан ялгах зориулалт бүхий хогийн сав байрлуулах

Талбайд байрлах манаач нарын ахуйн хэрэглээнээс энгийн хог хаягдал үүсэх ба хоногт дунджаар 0.3 кг хог үүснэ гэж үзээд эко бие засах газрын орчимд хог хуримтлуулах төмөр поошиг байрлуулсан. Тус поошиг нь ангилан ялгах зориулалттай 2 ширхэг, хог хаягдал салхинд хийсэхээс сэргийлсэн төмөр тагтай, тэмдэг тэмдэглэгээтэй болно.

Зураг 18. Хог хаягдал ангилан хадгалах төмөр поошиг байршуулсан байдал

9.3 Салхиар зөөгдөн ирсэн хог хаягдлыг тогтмол хугацаанд цэвэрлэж байх

Талбайн баруун, баруун хойд талд байрлах хогийн цэгээс их хэмжээний хог хаягдал салхиар хийсч ирдэг тул сар бүр хог хаягдлын цэвэрлэгээг хийж цуглуулсан хог хаягдлыг хогийн цэг рүү тээвэрлэж зайлуулдаг. Тайлант онд 6 удаагийн цэвэрлэгээ хийж 10 тонн хог хаягдал ачсан. Хогийн цэгээс хийсч ирж буй хог нь тариалангийн талбай болон модны нүхэнд хуримтлагдаж модны ургалтын явцыг сааруулж (агаар, байгалийн гэрэл дутагдах) байна.

Зураг 19. Хог хаягдлын цэвэрлэгээ хийж буй байдал

Талбайн баруун, хойд хэсэгт үхсэн малын сэг зэм хаясан байсныг цэвэрлэж зайлуулсан.

Зураг 20. Талбайн эргэн тойрны нөхцөл байдал

10 Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

№	Авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Биелүүлсэн байдал	Биелэлтийн хувь
10.1	Аэрозол: Нийт тоос 8 цэгт	Хэнтий аймгийн Ус, цаг уур орчны шинжилгээний төвийн лаборант агаарын 8 цэгээс сорьц цуглуулж, хэмжилт хийсэн.	100%
10.2	Хийн төлөвт агаар бохирдуулагчийн шинжилгээ /NO ₂ , SO ₂ / 8 цэгт		100%
10.3	Гадаад орчны дуу шуугианы хэмжилт 8 цэгт	Дуу шуугианы хэмжилтийн багажаар 8 цэгт хэмжилт хийсэн ба стандартаас давсан үзүүлэлт илрээгүй.	100%
10.4	Усны ерөнхий үзүүлэлт 2 дээж	Газарзүй-Геоэкологийн хүрээлэнгийн усны шинжилгээний лабораторид усны ерөнхий үзүүлэлтийн 2 дээж шинжлүүлсэн.	100%
10.5	Усны хүнд металын шинжилгээ 2 дээж		100%
10.6	Усны бактерлогийн шинжилгээ 2 дээж	Хэнтий аймгийн Стандарт хэмжилзүйн хэлтсийн итгэмжлэгдсэн лабораторид усны эрүүл ахуйн 2 дээж шинжлүүлсэн.	100%
10.7	Хөрсний хими-физикийн ерөнхий Үзүүлэлт 4 цэгт	Нарт ШУҮН Консалтинг ХХК-ийн итгэмжлэгдсэн лабораторид хөрсний агрохимийн 20 дээж, хүнд металл 12, эрүүл ахуйн 1 дээжийг шинжлүүлсэн.	100%
10.8	Хөрсний эрүүл ахуйн үзүүлэлт 2 цэгт		100%
10.9	Хөрсний хүнд металлын үзүүлэлт 4 цэгт		100%
10.10	Ургамлын мониторинг 1 удаа	Тариалангийн талбайд ургамлын мониторинг судалгааг хийж 14 цэгт геоботаникийн бичиглэл хийсэн.	100%

Хүснэгт 2. ОХШХ-ийн хүрээнд дээж авч лабораторид шинжлүүлсэн байдал

№	Шинжлүүлсэн үзүүлэлт	Тоо хэмжээ	Шинжилгээ хийсэн лаборатори
1	Тоос, азотын давхар исэл, хүхрийн давхар исэл	8	Хэнтий аймгийн Ус, цаг уур орчны шинжилгээний төвийн лаборатори
2	Усны ерөнхий үзүүлэлт	2	Газарзүй-Геоэкологийн хүрээлэн усны шинжилгээний лаборатори
3	Усны эрүүл ахуйн үзүүлэлт	2	Хэнтий аймгийн Стандарт хэмжилзүйн хэлтсийн итгэмжлэгдсэн лаборатори
4	Хөрсний агрохими	20	Нарт ШУҮН Консалтинг ХХК-ийн итгэмжлэгдсэн лаборатори
5	Хөрсний хүнд металл	13	
	Хөрсний эрүүл ахуйн үзүүлэлт	1	

Агаарын чанар

Ус, цаг уур орчны шинжилгээний төвийн лабораторид агаарын сорьцон дах тоос, азотын давхар исэл, хүхрийн давхар исэл гэсэн 3 үзүүлэлтийг тодорхойлуулсан ба тус төвийн цаг уурын инженер, лаборантууд агаарын сорьцын хэмжилтийг талбай дээр хийсэн.

Зураг 21. Агаарын сорьц авч буй байдал

Эзэмшлийн талбайн кемп, чихэр өвсний тариалангийн талбай, урд талбайн гол хэсэг, хуучин хогийн цэг, тэжээлийн олон наст тариалсан талбай, ногоон тэжээл тариалсан талбай, нарийн тэжээл тариалсан талбай, хогийн цэг орчим гэсэн нийт 8 цэгт Dust Trak багажаар хэмжилт хийж үр дүнг MNS 4585:2016 Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага стандарттай харьцуулахад стандартаас давсан үзүүлэлт илрээгүй (Хавсралт 7).

Хүснэгт 3. Агаарын сорьцын шинжилгээний дүн

Шинжилсэн үзүүлэлтийн нэр, хэмжих нэгж		Хүлцэх агууламж	Сорьцын дугаар							
			100	101	102	103	104	105	106	107
MNS 17.2.5. 12:88	Хүхэрлэг хий SO ₂ , мг/м ³	0.45	0.014	0.018	0.012	0.008	0.010	0.011	0.010	0.011
MNS 17.2.5. 12:88	Азотын давхар исэл NO ₂ , мг/м ³	0.2	0.032	0.006	0.013	0.012	0.029	0.000	0.007	0.012
CA3 A03	Тоос – нийт, мг/м ³	0.15	0.013	0.020	0.037	0.004	0.002	0.012	0.007	0.013

Дуу шуугианы хэмжилт

Талбай дах дуу шуугианы хэмжилтийг DT-8820 Environment meter дуу шуугианы түвшин хэмжигч багаж ашиглан 8 цэгт хэмжилт хийж Монгол Улсын MNS 4585:2016 стандарттай харьцуулсан. Хэмжилтийн үр дүнгээс үзэхэд байгалийн салхи ихтэй учир зарим хэмжилтүүд стандартаас өндөр гарсан. Түүнээс суурин дуу чимээ үүсгэх эх үүсвэр талбайн ойролцоо байхгүй болно.

Зураг 22. Дуу чимээний хэмжилт хийж буй байдал

Хүснэгт 4. Дуу чимээний хэмжилтийн дүн

№	Байршил	Температур, С°	Чийг	Дуу шуугиан дба	
				Хамгийн их	Хамгийн бага
1	Хогийн цэг орчим	28.2	27.6	63.2	56.2
2	Хуучин хогийн цэг	26.2	27.6	71.9	58.6
3	Түр кемп	23.9	30.2	63.3	44.7
4	Хүлэмж орчим	29.4	22.7	54.5	45.2
5	Урд хашааны төв хэсэгт	28.7	22.9	73.5	50.8
6	Тэжээлийн олон наст тариалсан	30.0	25.3	76.8	61.5
7	Ногоон тэжээл тариалсан талбай	29.5	24.1	79.0	67.0
8	Ногоон тэжээл тариалсан талбай	29.7	25.4	70.2	55.6

Усны шинжилгээ

2024 оны 09-р сарын 11-ний өдөр Худаг №1, 2-оос усны дээж авч эрүүл ахуйн үзүүлэлтийг Хэнтий аймгийн Стандарт хэмжил зүйн хэлтсийн итгэмжлэгдсэн сорилтын лабораторид шинжлүүлэхэд Хүрээлэн буй орчин. Эрүүл мэндийг хамгаалах. Аюулгүй байдал. Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага, чанар, аюулгүй байдлын үнэлгээ MNS 0900:2018 стандартад нийцэж байна (Хавсралт 5).

Хүснэгт 5. Усны нянгийн шинжилгээний дүн

Дээжний дугаар	Шинжилсэн үзүүлэлтийн нэр, хэмжих нэгж	Шаардлага	Шинжилгээний дүн
589 (худаг 1)	Ббет	1 мл-т ббет 100-с ихгүй	1 мл-т ББЕТ 7
	Salmonella sp	25 мл-д salmonella sp илрэх ёсгүй	25 мл-д salmonella sp илрээгүй
	Халуунд тэсвэртэй гэдэсний бүлгийн нян	100 мл-д халуунд тэсвэртэй гэдэсний бүлгийн нян илрэх ёсгүй	100 мл-д халуунд тэсвэртэй гэдэсний бүлгийн нян илрээгүй
590 (худаг 2)	Ббет	1 мл-т ббет 100-с ихгүй	1 мл-т ББЕТ 10
	Salmonella sp	25 мл-д salmonella sp илрэх ёсгүй	25 мл-д salmonella sp илрээгүй
	Халуунд тэсвэртэй гэдэсний бүлгийн нян	100 мл-д халуунд тэсвэртэй гэдэсний бүлгийн нян илрэх ёсгүй	100 мл-д халуунд тэсвэртэй гэдэсний бүлгийн нян илрээгүй

2024 оны 09-р сарын 11 болон 10 сарын 18-ны өдөр худаг №1, 2-оос дээж авч усны ерөнхий үзүүлэлтийг Газарзүй-Геоэкологийн хүрээлэнгийн усны шинжилгээний лабораторид шинжлүүлэхэд Хүрээлэн буй орчин. Эрүүл мэндийг хамгаалах. Аюулгүй байдал. Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага, чанар, аюулгүй байдлын үнэлгээ MNS 0900:2018 стандартад нийцэж байна (Хавсралт 6).

Хүснэгт 6. Усны ерөнхий үзүүлэлтийн шинжилгээний дүн

Д.д	Элемент	Нэгж	9 сарын 11		10 сарын 18		MNS 0900:2018
			Худаг 1	Худаг 2	Худаг 1	Худаг 2	
Анион							
1	Хлорид (Cl)	мг/л	9.9	8.2	12.1	11.0	350
2	Сульфат (SO ₄ ²⁻)	мг/л	35.0	40.0	7.0	8.0	500
3	Нитрат (NO ₃)	мг/л	10.0	10.0	16.0	18.0	50
4	Нитрит (NO ₂)	мг/л	0	0	0	0	1
5	Карбонат (CO ₃ ²⁻)	мг/л	6.0	0	0	0	-
6	Гидрокарбонат (HCO ₃ ²⁻)	мг/л	280.6	298.9	323.3	317.2	-
Катион							
7	Кали (K ⁺)	мг/л	34.1	36.2	40.3	35.4	200
8	Натри (Na ⁺)	мг/л					
9	Кальци (Ca ²⁺)	мг/л	55.9	57.1	53.5	55.7	100
10	Магни (Mg ²⁺)	мг/л	20.7	20.7	19.7	20.1	30
11	Аммони (NH ₄ ⁺)	мг/л	0	0	0	0	1.5
12	Fe ⁺⁺⁺	мг/л	0	0	0	0	0.3
Физик шинж чанарын үзүүлэлтүүд							
13	pH	-	7.74	7.58	7.62	7.50	6.5-8.5
14	Ерөнхий хатуулаг	Мг-экв/л	4.49	4.55	4.29	4.43	7
15	Цахилгаан дамжуулах чадвар	Us/m	546	564	570	590	-
16	Хуурай үлдэгдэл, TDS	Ppm	300	310	285	295	-

Зураг 23. Худгийн уснаас дээж авч буй байдал

Худаг 1

Худаг 2

Хөрсний шинжилгээ

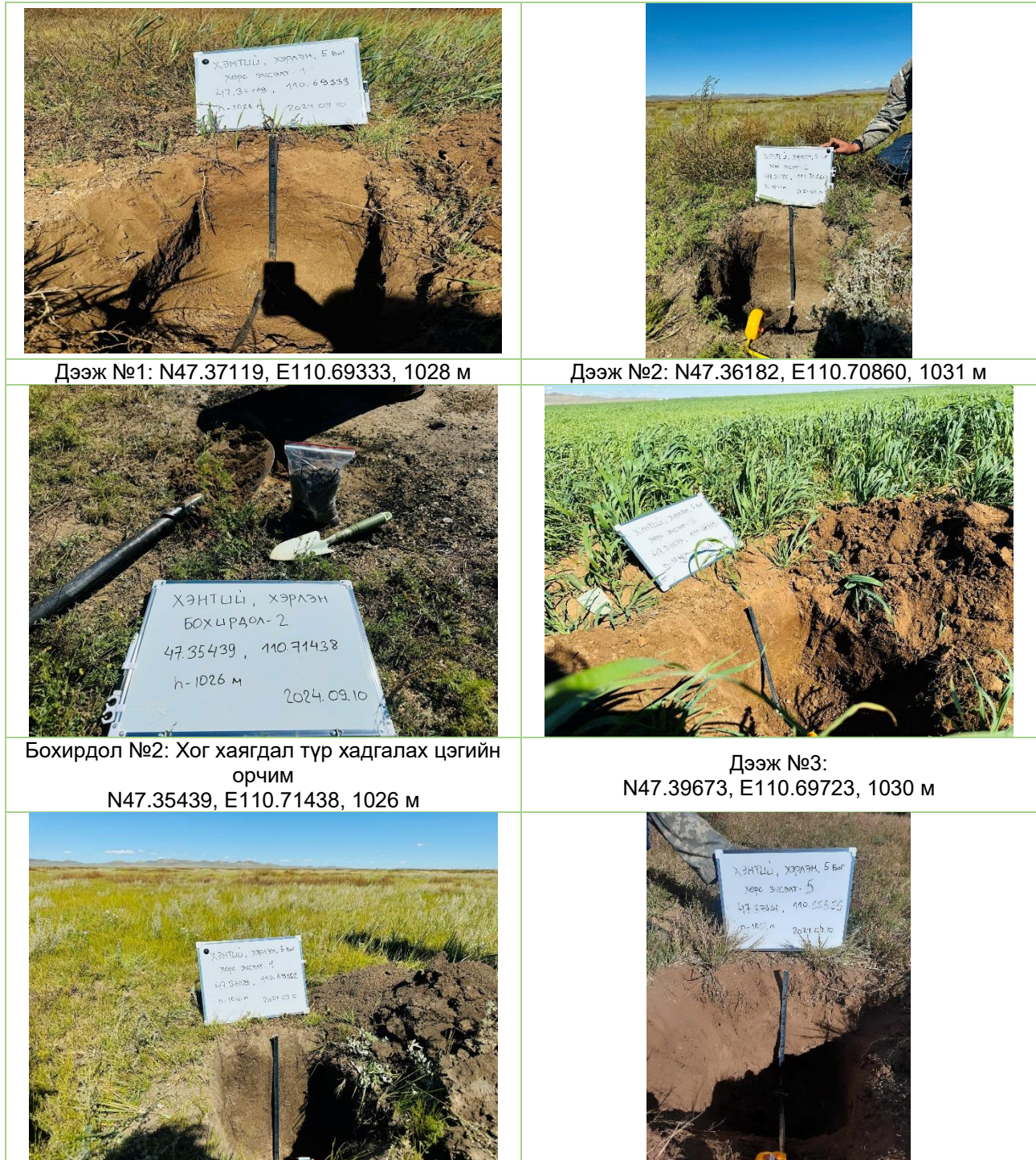
Хөрсний дээжийг тариалалт хийсэн болон тариалалт хийгдээгүй талбай, эко жорлон, хогийн цэг, модны нүх гэх мэт байршлуудаас авч шинжилгээнд өгсөн.

Хүснэгт 7. Хөрсний дээж авсан цэгийн байршил, шинжлүүлсэн үзүүлэлт

№	Дээжний дугаар	Байршил	N	E	h	Шинжлүүлсэн үзүүлэлт
1	Дээж -1	Хойд талбайн урд хэсэг	47.37119	110.69333	1028 м	Агрохими, Хүнд металл
2	Дээж -2	Урд талбайн төв хэсэг	47.36182	110.70860	1031 м	Агрохими, Хүнд металл
3	Дээж -3	Хойд талбайн зүүн хэсэг	47.39673	110.69723	1030 м	Агрохими, Хүнд металл
4	Дээж -4	Хойд талбайн баруун хойд хэсэг	47.37529	110.69852	1030 м	Агрохими, Хүнд металл
5	Дээж -5	Хойд талбайн баруун урд хэсэг	47.37441	110.68586	1034 м	Агрохими, хүнд металл
6	Дээж -6	Урд талбайн зүүн урд хэсэг	47.35871	110.72236	1028 м	Агрохими, хүнд металл
7	Дээж -7	Урд талбайн хойд хэсэг	47. 36979	110. 70100	1031 м	Агрохими, хүнд металл
8	Дээж -8	Хойд талбайн урд хэсэг	47. 37529	110. 69852	1030 м	Агрохими, хүнд металл
9	Дээж -9	Хойд талбайн баруун урд хэсэг	47.37365	110.68665	1034 м	Агрохими, хүнд металл

10	Дээж -10	Хойд талбайн зүүн хойд хэсэг	47.40445	110.68519	1044 м	Агрохими, хүнд металл
11	Дээж -11	Хойд талбайн зүүн урд хэсэг	47.38759	110.70423	1030 м	Агрохими, хүнд металл
12	Дээж -12	Хойд талбайн төв хэсэг	47.38041	110.69386	1030 м	Агрохими, хүнд металл
13	Бох-1	Эко нүхэн жорлон орчим	47.35434	110.71428	1026 м	Эрүүл ахуй
14	Бох-2	Хог хаягдал түр хадгалах цэгийн орчим	47.35439	110.71438	1026 м	Хүнд металл

Зураг 24. Хөрсний дээж авсан цэгүүд

Дээж №1: N47.37119, E110.69333, 1028 м

Дээж №2: N47.36182, E110.70860, 1031 м

Бохирдол №2: Хог хаягдал түр хадгалах цэгийн орчим
N47.35439, E110.71438, 1026 м

Дээж №3:
N47.39673, E110.69723, 1030 м

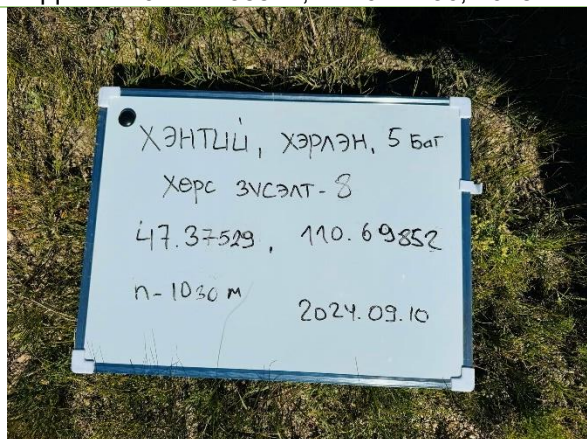
Дээж №4:
N47.37529, E110.69852, 1030 м

Дээж №5:
N47.37441, E110.68586, 1034 м

Дээж №6: N47.35871, E110.72236, 1028 м

Дээж №7: N47.36979, E110.70100, 1031 м

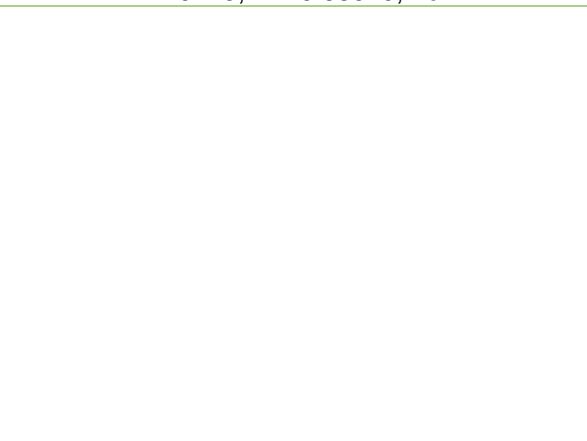
Дээж №8:
N47.37529, E110.69852, 1030 м

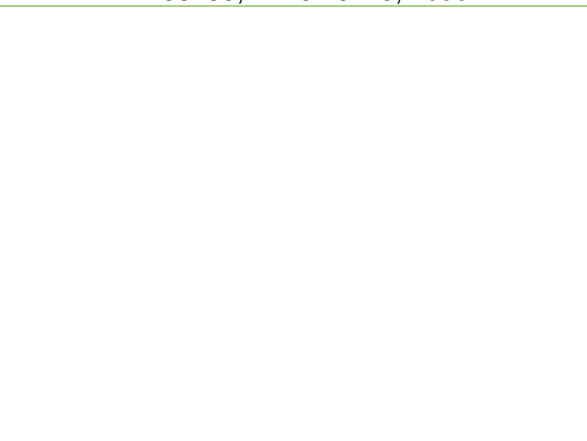
Дээж №9:
N47.37365, E110.68665, 1035 м

Дээж №10:
N47.40445, E110.68519, 1044 м

Дээж №11:
N47.38759, E110.70423, 1030 м

Дээж №12:
N47.38041, E110.69386, 1030 м

Бохирдол №1: Эко нүхэн жорлон орчим
N47.35434, E110.71428, 1026 м

Хүснэгт 8. Хөрсний дээжний агрохимийн шинжилгээний дүн

№	Дээж авсан үе давхарга	Ph	Давс, %	ЦДЧ, ds/m	Ялзмаг, %	CaCO ₃ , %	NO ₃ мг/л	Солилцох сууриуд, мг-экв/100 г		Шим тэжээлийн элементүүд, мг/100г	
								Ca ⁺²	Mg ⁺²	P ₂ O ₅ мг/л	K ₂ O
1	A	6.59	0.004	0.011	2.35	0	0.02	12	13	0.3	6
	B	6.47	0.005	0.013	1.19	0	0.03	15	10	1.7	10
2	A	6.97	0.007	0.017	2.24	0	0.05	13	10	1.6	8
	B	7.62	0.024	0.059	2.11	1.14	0.22	10	10	2.6	10
3	A	6.53	0.006	0.014	2.05	0	0.04	15	10	1.3	6
4	A	6.6	0.004	0.01	1.92	0	0.02	12	8	0.6	4
	B	6.54	0.004	0.011	0.8	0	0.02	9	6	1.3	5
5	A	6.48	0.004	0.009	1.67	0	0.02	16	9	1	4
	B	6.51	0.004	0.011	0.71	0	0.02	13	10	1.1	6
6	A	7.17	0.004	0.011	2.08	0	0.02	12	11	1.8	7
	B	7.31	0.006	0.014	1.13	0	0.04	10	8	1.8	10
7	A	6.53	0.005	0.012	4.11	0	0.03	22	14	0.8	6
	B	6.55	0.005	0.012	2.37	0	0.03	18	8	1.6	4
8	A	6.95	0.009	0.022	2.37	0	0.07	14	12	1.7	9
	B	6.48	0.004	0.009	2.07	0	0.02	13	10	1.1	6
9	A	6.95	0.006	0.014	1.52	0	0.04	11	8	2.2	3
	B	7.23	0.014	0.035	0.43	1.44	0.12	7	10	1.4	2
10	A	6.51	0.003	0.008	2.16	0	0.01	14	12	0.2	4
11	A	6.43	0.004	0.01	2.21	0	0.02	13	10	0.7	4
12	A	6.7	0.004	0.011	1.78	0	0.02	14	7	1.1	2

Хөрсний ялзмагийн агууламж 0.43-4.11% буюу үржил шим харилцан адилгүй маш багаас дунд зэрэг, давсжилтгүй, урвалын орчин 6.43-7.62 буюу бага хүчиллэгээс бага шүлтлэгийн хооронд /саармаг маягийн/ хэлбэлзэж байна. Хөдөлгөөнт шим тэжээлийн бодисын хувьд хөдөлгөөнт фосфор 100 гр хөрсөнд 0.2-2.6 мг-экв байгаа нь үржил шимийн агууламж бага зэрэг хангамжтай байна. Харин солилцох калийн хувьд 100 гр хөрсөнд 2-10.0 мг-экв байгаа нь бага хангамжтай хөрс байна (Хавсралт 8).

Хүснэгт 9. Хөрсний эрүүл ахуйн шинжилгээний дүн

Дээжний дугаар	Нянгийн тоо MNS:ISO 6341: 2012	Гэдэсний савханцрын титр (E coli) MNS:ISO 5367:2004		Анаэробын (Cl.perfringens) MNS 6341:2012	
		Шинжилгээний хариу	Бохирдлын зэрэг	Шинжилгээний хариу	Бохирдлын зэрэг
Бох-1	5.8*10 ⁵	0.01	1	>0.1	1

Хөрсний эрүүл ахуйн микробиологийн шинжилгээг MNS6341:2012, MNS5367:2004 стандартуудыг баримтлан итгэмжлэгдсэн лабораторид шинжлүүлсэн. Шинжилгээний дүнгээс үзэхэд хөрсний бактерийн нийт тоо 5.8*10⁵ мл/эс байгаа нь I зэрэг, өвчин үүсгэгч гэдэсний бүлгийн савханцар Escherichia coli, Clostridium perfringens илрээгүй буюу биологийн бохиролгүй хөрс болохыг илтгэж байна (Хавсралт 9).

Хүснэгт 10. Хөрсний хүнд металлын шинжилгээний дүн

Дээжний дугаар	Агууламж мг/кг					
	Никель Ni	Кадми Cd	Хар тугалга Pb	Цайр Zn	Хром Cr	Зэс Cu
Дээж 1	13.9	0.0	10.75	30	76.9	29.25
Дээж 2	20	0.0	27.5	12.5	23.1	9.4
Дээж 3	11.1	0.0	20	62.5	46.2	23.1
Дээж 4	3.55	0.0	7.5	39.6	40.8	12.65
Дээж 5	5.55	0.0	10	40.9	58.9	12.9
Дээж 6	19.4	0.0	35	44	54.6	11.85
Дээж 7	15.5	0.0	25	72.1	60.5	28.5
Дээж 8	12.3	0.0	12.9	30	57.7	58.6
Дээж 9	7.15	0.0	2.5	43.6	57.8	14.5
Дээж 10	2	0.0	5	37.6	56.9	13.2
Дээж 11	9.9	0.0	15	45.5	52.3	21.3
Дээж 12	13.9	0.0	17.5	55	83.2	23.7
Бох-2	14.5	0.0	25	17.85	60	11.55
MNS 5850:2019 Зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ	150	3	100	300	150	100

Хөрс бохирдуулагч хүнд металлуудаас кадми илрээгүй, никель 2-20 мг/кг, хар тугалга 2.5-27.5 мг/кг, цайр 12.5-72.1 мг/кг, хром 23.1-83.2 мг/кг, зэс 9.4-58.6 мг/кг буюу Хөрс бохирдуулагч бодисын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ MNS 5850:2019 стандартын шаардлагад нийцэж байна (Хавсралт 9).

Ургамлын мониторинг

Эзэмшлийн талбайн дотор болон гадна нийт 14 цэгт ургамлын геоботаникийн бичиглэл хийсэн. Ургамлын геоботаникийн судалгаагаар *Агь Artemisia frigida*, *Монгол шарилж Artemisia mongolica*, *Шүлхий шарилж Artemisia pectinata*, *Сортой лууль Chenopodium Aristatum*, *Дэрвээн хазаар өвс Cleistogenes squarrosa*, *Согсоолж Heteropappus.sp*, *Будан барбад Leptopyrum fumarioides*, *Бөөнөг хамхуул Corispermum declinatum*, *Дээврийн банга Crepis tectorum*, *Жамба цэцэг Malva sylvestris*, *Тогторгоно Kochia.sp*, *Гичгэнэ Potentilla.sp*, *Улалж carex.sp*, *Багваахай Taraxacum.sp*, *Ээрэм шарилж Artemisia macrocephala*, *Чөдөр гиш Vicia cracca*, *Хамхуул Corispermum.sp*, *Софийн бор бум Descurainia sophia*, *Өмхий шарилж Artemisia adamsii*, *Хуаг Agropyron.sp*, *Хогийн цангуу Lepidium.sp*, *Анхилуун лууль Chenopodium botrys*, *Хөдөөний шаралзгана Sonchus arvensis*, *Ишгэн шарилж Artemisia dracunculoides*, *Олслиг халгай Urtica cannabina*, *Нарийн ишт юнги Youngia tenuicaulis*, *Мөлхөө шээрэнгэ Silene repens*, *Саман ерхөө Agropyron cristatum*, *Алтан гагнуур Rhodiola rosea*, *Одой далан түрүү Stellera chamaejasme*,

Эгэл гаймуу *Capsella bursa-pastoris*, Шувуун тарна *Polygonum aviculare* гэх мэт ургамлуудыг бүртгэсэн.

Тус талбайг өмнө нь тариалангийн зориулалтаар ашиглаж байгаад атаршуулсан тул хөрсний үржил шим багатай, ургамлын бүлгэмдлийн хувьд үетэн-шарилж-лууль, ургамлын амьдралын хэлбэрийн хувьд хагас сөөгөнцөр, нэг наст болон олон наст ургамал зонхилон тархсан байна. Өмнөх жилүүдтэй харьцуулахад ургамлын арви, бүрхэцийн хэмжээ нэмэгдсэн ба талбайг бүхэлд нь хашаажуулж мал амьтан орох, олон салаа зам үүсгэх, газрын гадаргыг доройтуулж талхалхаас сэргийлэх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсэнтэй холбоотой.

Хүний болон малын хөлийн нөлөөгөөр байгалийн унаган төрх алдагдсан газарт хүмүүнсэг ургамал зонхилон ургасан нь экологийн тэнцлийг хадгалахад чухал ач холбогдолтой. Хог ургамлын амьдралын зохилдлогоо, идэвхийг тодорхойлох нэг үндсэн үзүүлэлт бол үрлэх чадавхи бөгөөд дасан зохицох чадавхаараа байгалийн ургамлаас давуу байдаг эко-биоморфологийн онцлогтой. Тухайлбал талбайд нилэнхүйдээ тархсан Агь шарилж *Artemisia frigida* нь тариаланд атар эзэмшсэний дараах жилүүдэд мэр сэр үзэгдэх бөгөөд малд хэт талхлагдсан бэлчээр нутагт зонхилон тархсан байдаг. Гэсэн хэдий ч мал идэж түргэн таргалдаг, шимт чанараар өндөр ургамал юм.

Зураг 25. Ургамлын геоботаникийн бичиглэл хийсэн цэгийн мэдээлэл

Бичиглэл хийсэн цэгийн дугаар: №1

Координат: N 47.35871, E 110.72236

Өндөршил: 1028 м

Ургамлын дундаж өндөр, см: 5-7

Ургамлын бүрхэц, %: 35-40

Халцгай газрын эзлэх хувь, %: 55-60

Зүйлийн нэр: Согсоолж *Heteropappus.sp*, Агь *Artemisia frigida*, Будан барбад *Leptopyrum fumarioides*, Бөөнөг хамхуул *Corispermum declinatum*, Шүлхий шарилж *Artemisia pectinata*, Сортой лууль *Chenopodium Aristatum*, Дээврийн банга *Crepis tectorum*, Жамба цэцэг *Malva sylvestris*, Тогторгоно *Kochia.sp*, Монгол шарилж *Artemisia mongolica*

Бичиглэл хийсэн цэгийн дугаар: №2

Координат: N 47.36189, E 110.70883

Өндөршил: 1024 м

Ургамлын дундаж өндөр, см: 6-8

Ургамлын бүрхэц, %: 40-45

Халцгай газрын эзлэх хувь, %: 50-55

Зүйлийн нэр: Агь *Artemisia frigida*, Дэрвээн хазаар өвс *Cleistogenes squarrosa*, Согсоолж *Heteropappus.sp*, Улалж *carex.sp*, Багваахай *Taraxacum.sp*, Ээрэм шарилж *Artemisia macrocephala*, Монгол шарилж *Artemisia mongolica*

Бичиглэл хийсэн цэгийн дугаар: №3

Координат: N 47.36984, E 110.70086

Өндөршил: 1032 м

Ургамлын дундаж өндөр, см: 6-10

Ургамлын бүрхэц, %: 55-60

Халцгай газрын эзлэх хувь, %: 35-40

Зүйлийн нэр: Агь *Artemisia frigida*, Согсоолж *Heteropappus.sp*, Улалж *carex.sp*, Багваахай *Taraxacum.sp*, Дээврийн банга *Crepis tectorum*, Чөдөр гиш *Vicia cracca*, Хамхуул *Corispermum.sp*, Софийн бор бут *Descurainia sophia*, Өмхий шарилж *Artemisia adamsii*, Хиаг *Agropyron.sp*, Сортой лууль *Chenopodium Aristatum*

Бичиглэл хийсэн цэгийн дугаар: №4

Координат: N 47.37537, E 110.69348

Өндөршил: 1029 м

Ургамлын дундаж өндөр, см: 7-8

Ургамлын бүрхэц, %: 50-55

Халцгай газрын эзлэх хувь, %: 35-40

Зүйлийн нэр: Бөөнөг хамхуул *Corispermum declinatum*, Анхилуун лууль *Chenopodium botrys*, Хөдөөний шаралзгана *Sonchus arvensis*, Дэрвээн хазаар өвс *Cleistogenes squarrosa*, Агь *Artemisia frigida*, Согсоолж *Heteropappus.sp*, Улалж *carex.sp*, Дээврийн банга *Crepis tectorum*, Монгол шарилж *Artemisia mongolica*, Хялгана *Stipa.sp*

Бичиглэл хийсэн цэгийн дугаар: №5

Координат: N 47.37363, E 110.6866

Өндөршил: 1034 м

Ургамлын дундаж өндөр, см: 6-12

Ургамлын бүрхэц, %: 60-70

Халцгай газрын эзлэх хувь, %: 25-30

Зүйлийн нэр: Агь *Artemisia frigida*, Хамхуул *Corispermum.sp*, Софийн бор бут *Descurainia sophia*, Өмхий шарилж *Artemisia adamsii*, Хиаг *Agropyron.sp*, Сортой лууль *Chenopodium Aristatum*, Шүлхий шарилж *Artemisia pectinata*, Дэрвээн хазаар өвс *Cleistogenes squarrosa*, Ээрэм шарилж *Artemisia macrocephala*, Хогийн цангуу *Lepidium.sp*, Хөдөөний шаралзгана *Sonchus arvensis*, Алтан гагнуур *Rhodiola rosea*, Одой далан түрүү *Stellera chamaejasme*

Бичиглэл хийсэн цэгийн дугаар: №6

Координат: N 47.36767, E 110.68831

Өндөршил: 1030 м

Ургамлын дундаж өндөр, см: 8-11

Ургамлын бүрхэц, %: 50-60

Халцгай газрын эзлэх хувь, %: 30-40

Зүйлийн нэр: Агь *Artemisia frigida*, Хамхуул *Corispermum.sp*, Софийн бор бут *Descurainia sophia*, Шүлхий шарилж *Artemisia pectinata*, Дэрвээн хазаар өвс *Cleistogenes squarrosa*, Ээрэм шарилж *Artemisia macrocephala*, Хогийн цангуу *Lepidium.sp*, Саман ерхөг *Agropyron cristatum*, Ишгэн шарилж *Artemisia dracunculus*, Чөдөр гиш *Vicia cracca*, Эгэл гаймуу *Capsella bursa-pastoris*

Бичиглэл хийсэн цэгийн дугаар: №7

Координат: N 47.39442, E 110.67782

Өндөршил: 1035 м

Ургамлын дундаж өндөр, см: 6-9

Ургамлын бүрхэц, %: 55-60

Халцгай газрын эзлэх хувь, %: 30-35

Зүйлийн нэр: Агь *Artemisia frigida*, Хиаг *Agropyron.sp*, Сортой лууль *Chenopodium Aristatum*, Шүлхий шарилж *Artemisia pectinata*, Дэрвээн хазаар өвс *Cleistogenes squarrosa*, Ээрэм шарилж *Artemisia macrocephala*, Хогийн цангуу *Lepidium.sp*, Хялгана *Stipa.sp*, Саман ерхөг *Agropyron cristatum*, Согсоолж *Heteropappus.sp*, Олслиг халгай *Urtica cannabina*, Нарийн ишт юнги *Youngia tenuicaulis*, Мөлхөө шээрэнгэ *Silene repens*,

Бичиглэл хийсэн цэгийн дугаар: №8

Координат: N 47.40447, E 110.68519

Өндөршил: 1044 м

Ургамлын дундаж өндөр, см: 40-60

Ургамлын бүрхэц, %: 75-80

Халцгай газрын эзлэх хувь, %: 15-20

Зүйлийн нэр: Ногоон тэжээл тариалсан талбай

Бичиглэл хийсэн цэгийн дугаар: №9

Координат: N 47.39676, E 110.69720

Өндөршил: 1032 м

Ургамлын дундаж өндөр, см: 40-60

Ургамлын бүрхэц, %: 75-80

Халцгай газрын эзлэх хувь, %: 15-20

Зүйлийн нэр: Ногоон тэжээл тариалсан талбай

Бичиглэл хийсэн цэгийн дугаар: №10

Координат: N 47.38762, E 110.70422

Өндөршил: 1030 м

Ургамлын дундаж өндөр, см: 40-60

Ургамлын бүрхэц, %: 75-80

Халцгай газрын эзлэх хувь, %: 15-20

Зүйлийн нэр: Ногоон тэжээл тариалсан талбай

Бичиглэл хийсэн цэгийн дугаар: №11

Координат: N 47.38044, E 110.69385

Өндөршил: 1030 м

Ургамлын дундаж өндөр, см: 40-70
Ургамлын бүрхэц, %: 80-85
Халцгай газрын эзлэх хувь, %: 15-20

Зүйлийн нэр: Ногоон тэжээл тариалсан талбай

Бичиглэл хийсэн цэгийн дугаар: №12

Координат: N 47.35621, E 110.69868
Өндөршил: 1032 м
Ургамлын дундаж өндөр, см: 6-10
Ургамлын бүрхэц, %: 50-55
Халцгай газрын эзлэх хувь, %: 40-45

Зүйлийн нэр: Агь *Artemisia frigida*, Хиаг *Agropyron.sp*, Сортой лууль *Chenopodium Aristatum*, Хялгана *Stipa.sp*, Чөдөр гиш *Vicia cracca*, Өмхий шарилж *Artemisia adamsii*, Тогторгоно *Kochia.sp*, Шувуун тарна *Polygonum aviculare*, Софийн бор бут *Descurainia sophia*

Бичиглэл хийсэн цэгийн дугаар: №13

Координат: N 47.37122, E 110.69333
Өндөршил: 1030 м
Ургамлын дундаж өндөр, см: 8-14
Ургамлын бүрхэц, %: 60-75
Халцгай газрын эзлэх хувь, %: 20-25

Зүйлийн нэр: Бөөнөг хамхуул *Corispermum declinatum*, Дэрвээн хазаар өвс *Cleistogenes squarrosa*, Дээврийн банга *Crepis tectorum*, Хиаг *Agropyron.sp*, Хогийн цангуу *Lepidium.sp*, Ээрэм шарилж *Artemisia macrocephala*

Бичиглэл хийсэн цэгийн дугаар: №14

Координат: N 47.37744, E 110.68584
 Өндөршил: 1034 м
 Ургамлын дундаж өндөр, см: 8-10
 Ургамлын бүрхэц, %: 50-55
 Халцгай газрын эзлэх хувь, %: 40-45
 Зүйлийн нэр: Агь *Artemisia frigida*, Хиаг *Agropyron.sp*, Ээрэм шарилж *Artemisia macrocephala*, Шүлхий шарилж *Artemisia pectinata*, Согсоолж *Heteropappus.sp*, Бөөнөг хамхуул *Corispermum declinatum*, Гичгэнэ *Potentilla.sp*, Софийн бор бут *Descurainia sophia*, Анхилуун лууль *Chenopodium botrys*, Саман ерхөг *Agropyron cristatum*

11 Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө

№	Авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Биелүүлсэн байдал	Биелэлтийн хувь
11.1	Чихэр өвс тариалах төлөвлөгөө боловсруулах	Чихэр өвсний үр, үндсийг түүх дээд хэмжээг байгаль орчны сайдын тушаалаар жил бүр баталдаг ба зохих зөвшөөрлийг хэрхэн авах, зөв зохистой түүх талаар Байгаль орчин, уур амьсгалын өөрчлөлтийн яамны ургамал хамгааллийн асуудал хариуцсан мэргэжилтэнтэй уулзаж мэдээлэл авсан. 2024 оны Чихэр өвс тариалах төлөвлөгөөг 2-р сард боловсруулсан.	100%
11.2	Нутгийн иргэдэд эмийн ургамал үрээр үрслүүлэх, арчлах чиглэлээр сургалт явуулах	2024.03.29-30-ны өдрүүдэд Чихэр өвс тариалахаар сонирхож буй орон нутгийн иргэдэд сургалт явуулж, 2 сарын турш эмийн ургамлын үрсэлгээг тасалгааны нөхцөлд ургуулж, арчлах 100 иргэнтэй гэрээ байгуулж хамтран ажилласан.	100%
11.3	Газрын төлөв байдал чанарын захиалгат хянан баталгааны тайлан батлуулах	Газрын төлөв байдал чанарын захиалгат хянан баталгааны ажил гүйцэтгүүлэх гэрээг “ЖЭМР” ХХК-тай байгуулсан ба 2024 оны 09-р сард тариалангийн талбайн нэгж талбар бүрт хөрсний зүсэлт хийх, дээж авах, лабораторид шинжлүүлэх, ургамлын судалгааны ажлуудыг хийж гүйцэтгэсэн. Одоогийн байдлаар хянан баталгааны тайланг холбогдох байгууллагаар баталгаажуулах шатандаа явж байна.	90%
11.4	2024 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан болон 2025 оны төлөвлөгөөг боловсруулах, батлуулах	2024 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайланг боловсруулж Хэнтий аймгийн БОАЖГ-р хянуулж, ажлын хэсгийн дүгнэлт гаргуулан БОУАӨЯ-аар батлуулна. 2024.12.31-ний дотор 2025 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулж БОУАӨЯ-аар батлуулахаар төлөвлөсөн.	100%

11.1 Чихэр өвс тариалах төлөвлөгөө боловсруулах

2024 онд хийгдэх ажлын төлөвлөгөөг 02-р сард боловсруулсан ба үүнд чихэр өвсний үрсэлгээ хийхэд шаардлагатай бараа материалын худалдан авалт, ажиллах хүн хүч, техник хангамж, зардлын тооцоолол, графикчилсан хуваарь зэргийг гаргаж төлөвлөгөөний дагуу ажилласан. Чихэр өвсний үрсэлгээ ургуулах, арчлах ажиллах хүчний тухайд 2023 оны адил “Нэг өрх-100 үрсэлгээ” уриан доор өрх бүрийг тэгш хамруулах, өрхийн амьжиргаанд дэмжлэг үзүүлэхийг зорьсон.

Зураг 26. 2024 оны тариалалтын төлөвлөгөө

1. Work to ask local residents to grow seedlings and transplant them to 0.3ha of land: Schedule					
№	Хийгдэх ажил	Хариуцагч	Үргэлжлэх хугацаа /өдөр/	Эхлэх өдөр	Дуусах өдөр
1	Сум, багийн удирдлагуудтай холбогдож чихэр өвсний үрсэлгээ, арчилгаа хийх 100 иргэний бүрдүүлэх /зар хүргэх/	Булганбаяр, Мөнх-Очир	3	3/25/2024	3/27/2024
2	Төслийн танилцуулга болон үрсэлгээ, арчилгаа хийх танилцуулга материал болон иргэдтэй хийх ажлын гэрээ бэлтгэх	Булганбаяр, Батзаяа	1	3/25/2024	3/25/2024
3	Төслийн танилцуулга, Чихэр өвсний үрсэлгээ хийх сургалт зохион байгуулах байр олох, үзэх, бэлтгэх	Булганбаяр, Мөнх-Очир	1	3/26/2024	3/26/2024
4	Төслийн талаарх мэдээлэл өгөх үүлзалт, танилцуулга, сургалт зохион байгуулах /100 хүнийг 4 хуваагаад, 2 өдөр зохион байгуулах/	Булганбаяр, Батзаяа	2	3/28/2024	3/29/2024
5	Чихэр өвсний үрсэлгээ хийх, ургуулах, арчлах чиглэлээр ажиллах сонирхолтой, туршлагатай хүмүүсийг бүртгэх, 100 иргэнтэй гэрээ байгуулах	Булганбаяр, Батзаяа, Солонго	2	3/28/2024	3/29/2024
6	Үрсэлгээ хийх 10 хүнийг сонгох	Булганбаяр, Батзаяа	2	3/30/2024	3/31/2024
7	Үрийг тарихад бэлдэх	Батзаяа	2	3/26/2024	3/27/2024
8	Гар багаж, хэрэгсэл, хоовон болон үрсэлгээний хөрс худалдан авах захиалга өгөх	Булганбаяр, Батзаяа	3	3/22/2024	3/25/2024
9	Усалгаа, арчилгаа хийх заавар болон Үрийн соёололт, ургалтыг тэмдэглэх маягт бэлдэх /шинэчлэх/	Батзаяа	1	3/25/2024	3/25/2024
10	Гар багаж, хэрэгсэл, хоовон болон үрсэлгээний хөрс худалдан авах, тээвэрлүүлэх	Булганбаяр, жолооч	2	3/27/2024	3/28/2024
11	Чихэр өвсний үрсэлгээ хийх аргачлалын талаар практик сургалт явуулах /10 иргэн/	Булганбаяр, Батзаяа	1	4/1/2024	4/1/2024
12	Сонгосон 10 иргэнээр тус бүр 200 ширхэг хоовонд үрсэлгээ хийх хөрсийг бэлдүүлэх	Булганбаяр, Батзаяа, Мөнх-Очир	1	3/30/2024	3/31/2024
13	Ариутгасан үрийг 200 ширхэг хоовонд (1 ширхэг хоовон 50 нүхтэй) үрслүүлэх	Батзаяа, Мөнх-Очир	2	4/1/2024	4/2/2024
14	100 иргэнд 2 ш хоовонтой үрсэлгээ болон усалгаа, арчилгаа хийх заавар, үрийн ургалтыг тэмдэглэх маягт, ус шуршигч тараах	Булганбаяр, Батзаяа, Мөнх-Очир	10	4/2/2024	4/12/2024
15	Явцын хяналт хийх /соёололтыг фото зургаар баримтжуулах, маягтыг бөглөж байгаа эсэхийг хянах/-нөхөн тарилт хийх	Мөнх-Очир	10	4/19/2024	4/29/2024
16	Явцын хяналтын тайланг боловсруулж 7 хоногт 1 удаа захиалагчид явуулах	Булганбаяр, Батзаяа	60	4/12/2024	6/12/2024
17	Иргэдээс үрсэлгээ хүлээн авах /ургалтын үүхийг гаргаж тоо ширхэгээр нь өдөрт 10 иргэнээс хүлээн авах/	Батзаяа, Мөнх-Очир	10	6/10/2024	6/20/2024
18	Иргэдэд цалин өгөх	Булганбаяр, Батзаяа	10	6/12/2024	6/22/2024
19	Үрсэлгээг гадаа талбайд шилжүүлэн суулгах /Үрсэлгээ хийсэн 10 хүнийг дахин ажиллуулах/	Батзаяа, Мөнх-Очир	10	6/12/2024	6/22/2024
20	Үрсэлгээг услах, хог ургамлыг түүх	Мөнх-Очир, Туслах ажилтан	90	6/22/2024	9/22/2024

2. Grow seedlings in a pipe house greenhouse and transplant them to 0.6ha of land.					
№	Хийгдэх ажил	Хариуцагч	Үргэлжлэх хугацаа /өдөр/	Эхлэх өдөр	Дуусах өдөр
1	Гар багаж, хэрэгсэл, хоовон болон үрсэлгээний хөрс, зуны хүлэмж, бордоо, торон хашаа, усалгааны систем худалдан авах захиалга өгөх	Булганбаяр, Батзаяа	1	3/25/2024	3/26/2024
2	Гар багаж, хэрэгсэл, хоовон болон үрсэлгээний хөрс худалдан авах, тээвэрлүүлэх	Булганбаяр	1	4/24/2024	4/25/2024
3	Үрсэлгээ хийх 10 хүнийг сонгох /Өмнө ажилласан 10 хүнийг аль болох дахин ажиллуулах/	Булганбаяр	1	4/26/2024	4/26/2024
4	10 иргэнтэй гэрээ байгуулах	Булганбаяр, Батзаяа	1	4/27/2024	4/27/2024
5	Үрийг ариутгах, тарихад бэлдэх	Мөнх-Очир	2	4/26/2024	4/27/2024
6	Сонгосон 10 иргэнээр тус бүр 460 ширхэг хоовонд үрсэлгээ хийх хөрсийг бэлдүүлэх	Мөнх-Очир	5	4/28/2024	5/2/2024
7	Ариутгасан үрийг 460 ширхэг хоовонд (1 ширхэг хоовон 50 нүхтэй) үрслүүлэх	Батзаяа, Мөнх-Очир	5	5/3/2024	5/7/2024
8	Иргэдэд цалин өгөх	Булганбаяр, Батзаяа	1	5/8/2024	5/8/2024
9	Зуны хүлэмж, бордоо, торон хашаа, усалгааны систем худалдан авах, тээвэрлүүлэх	Булганбаяр	1	5/3/2024	5/4/2024
10	Зуны хүлэмж үгсрэх	Мэргэжлийн хүмүүс	2	5/5/2024	5/6/2024
11	Үрсэлгээ хийх 10 хүнийг сонгох /Өмнө ажилласан 10 хүнийг аль болох дахин ажиллуулах/	Булганбаяр	1	5/7/2024	5/7/2024
12	10 иргэнтэй гэрээ байгуулах	Булганбаяр, Батзаяа	1	5/8/2024	5/8/2024
13	Үрийг ариутгах, тарихад бэлдэх	Мөнх-Очир	2	5/7/2024	5/8/2024
14	Сонгосон 10 иргэнээр тус бүр 460 ширхэг хоовонд үрсэлгээ хийх хөрсийг бэлдүүлэх	Мөнх-Очир	5	5/9/2024	5/13/2024
15	Ариутгасан үрийг 460 ширхэг хоовонд (1 ширхэг хоовон 50 нүхтэй) үрслүүлэх	Батзаяа, Мөнх-Очир	5	5/13/2024	5/17/2024
16	Иргэдэд цалин өгөх	Булганбаяр, Батзаяа	1	5/17/2024	5/17/2024
17	Явцын хяналт хийх /соёололтыг фото зургаар баримтжуулах, маягтыг бөглөж байгаа эсэхийг хянах/	Мөнх-Очир	145	5/8/2024	9/30/2024
18	Явцын хяналтын тайланг боловсруулж 7 хоногт 1 удаа захиалагчид явуулах	Булганбаяр, Батзаяа	145	5/8/2024	9/30/2024
19	Үрсэлгээг услах /Өдөр бүр/	Мөнх-Очир, Туслах ажилтан	67	5/3/2024	7/10/2024
20	Үрсэлгээг шилжүүлэн суулгах 0.6 га талбайд бэлдэх /бордох, хагалах, бутлах/	Булганбаяр, Мөнх-Очир, нутгийн тариаланч	7	6/3/2024	6/10/2024
21	Торон хашаа, усалгааны систем суурилуулах	Булганбаяр, Мөнх-Очир, туслах ажилтан	3	6/11/2024	6/13/2024
22	Үрсэлгээг гадаа талбайд шилжүүлэн суулгах 23 хүнийг сонгох	Булганбаяр, Батзаяа	1	6/20/2024	6/21/2024
23	23 иргэнтэй гэрээ байгуулах	Булганбаяр, Батзаяа	2	6/20/2024	6/22/2024
24	Үрсэлгээг гадаа талбайд шилжүүлэн суулгах	Батзаяа, Мөнх-Очир	20	6/20/2024	7/10/2024
25	Иргэдэд цалин өгөх	Булганбаяр, Батзаяа	20	6/20/2024	7/10/2024
26	Үрсэлгээг услах, хог ургамлыг түүх	Мөнх-Очир, Туслах ажилтан	100	6/20/2024	9/30/2024

11.2 Нутгийн иргэдэд эмийн ургамал үрээр үрслүүлэх, арчлах чиглэлээр сургалт явуулах

Чихэр өвсний үрсэлгээ хийх, усалгаа арчилгаа хийх чиглэлээр сумын 100 иргэнийг ажиллуулж тэдний амьжиргааг дэмжих, байгалийн ховор ургамлыг тарималжуулахад гар бие оролцуулах, мэдлэг ойлголттой болгох үүднээс Хэрлэн сумын Засаг даргатай уулзалт зохион байгуулж 2024 оны 03-р сард Хэрлэн сумын фэйсбүүк цахим хуудсанд зар байршуулсан. Энэхүү зарын дагуу 2024 оны 03-р сарын 29-30-ний өдрүүдэд Хэнтий аймгийн Ус цаг уур, орчны шинжилгээний төв болон Политехник коллежийн сургалтын танхимд 2 удаагийн сургалтыг зохион байгуулсан.

Зураг 27. Үрсэлгээ хийх, арчлах, ургуулах чиглэлээр сургалт хийж буй байдал

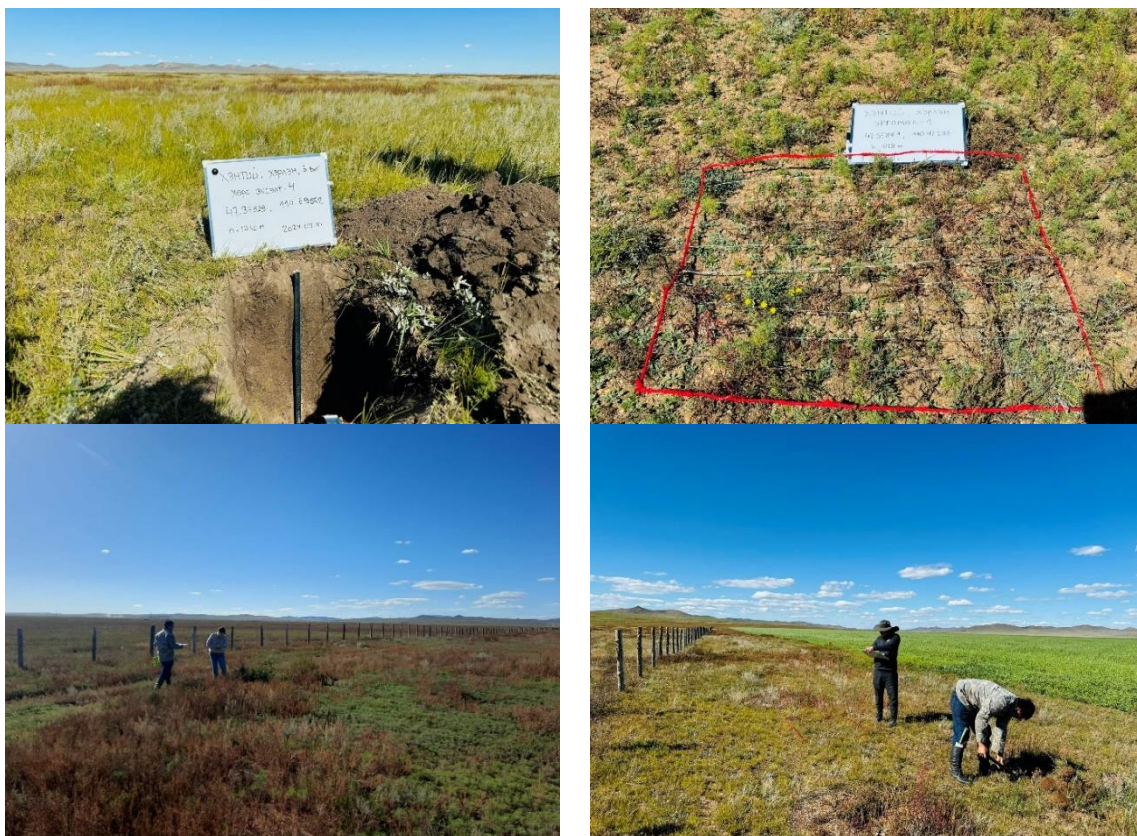

11.3 Газрын төлөв байдал чанарын захиалгат хянан баталгааны тайлан батлуулах

Эзэмшлийн талбайн газрын төлөв байдал, чанарын захиалгат хянан баталгааны ажлыг “ЖЭМР” ХХК-иар гүйцэтгүүлж байна. Тариалангийн талбайн нэгж талбар тус бүрт хөрсний зүсэлт хийх, морфологи бичиглэл хийх, ургамлын мониторинг судалгааг 2024 оны 09-р сард хийж гүйцэтгэсэн. Одоогийн байдлаар хянан баталгааны ажлын тайлан, дүгнэлтийг эрх бүхий байгууллагаар баталгаажуулах шатандаа явж байна.

Зураг 28. Хянан баталгааны ажлаар судалгаа хийж буй байдал

11.4 2024 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан болон 2025 оны төлөвлөгөөг боловсруулах, батлуулах

Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайланг Байгаль орчин, аялал жуулчлалын Сайдын 2019 оны 10 дугаар сарын 29–ний өдрийн А/618 тоот тушаалаар батлагдсан хавсралтын дагуу боловсруулж тус журмын 4.1-д заасны дагуу биелэлтийн тайланг 11 дүгээр сарын 01-ний дотор Хэнтий аймгийн Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газарт хүргүүлэх ба ажлын хэсэгт танилцуулж, дүгнэлт гаргуулан ирэх оны төлөвлөгөөгөө батлуулна.

12 Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нөлөөллийн бүсэд оршин суугчдад тайлагнах төлөвлөгөө

№	Авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Биелүүлсэн байдал	Биелэлтийн хувь
12.1	2024 оны батлагдсан БОМТ-д тусгагдсан арга хэмжээ болон тариалалтын ажлын төлөвлөгөөг танилцуулах	2024 оны 03-р сарын 29-30-ний өдрүүдэд зохион байгуулсан уулзалтаар төслийн хүрээнд хийгдэж буй ажил, 2024 оны БОМТ-нд сум орон нутагт хийгдэх арга хэмжээ, нийгмийн хариуцлагын хүрээнд иргэдтэй хэрхэн хамтарч ажиллах боломжтой талаар танилцуулга хийсэн.	100%
12.2	Тэрбум мод хөтөлбөрийн хүрээнд хэрэгжүүлсэн арга хэмжээг танилцуулах, акт үйлдэж хүлээлгэн өгөх	Хэнтий аймгийн Хэрлэн сумын Засаг даргад Чингис хот-Бэрх чиглэлийн авто зам дагуу тарьсан хамгаалалтын ойн зурвас, хашаа, усны нөөцийн сав зэргийг хүлээлгэн өгөх тухай албан хүсэлт хүргүүлж, Хэнтий аймгийн Хэрлэн сумын Засаг даргын 2024	100%

		оны 10-р сарын 17-ны өдрийн А/280 захирамжаар байгуулагдсан ажлын хэсэгт хүлээлгэн өгч, акт үйлдэн баталгаажуулсан.	
12.3	2024 онд байгаль хамгаалах чиглэлээр хийсэн ажлыг тайлагнах, 2025 оны төлөвлөгөөнд тусгах санал авах	2024 оны 4, 6, 8-р сард Хэнтий аймгийн Хэрлэн сумын Засаг дарга, орлогч дарга болон 5-р багийн Засаг дарга нарт төслийн хүрээнд хийгдэж буй ажил болон цаашид хэрэгжүүлэх ажлын талаар танилцуулсан. Орон нутгийн сонгууль болсонтой холбоотой 5-р багийн иргэдийн нийтийн хурлын тов харахан гараагүй байна. Хэрлэн сумын ЗДТГ-н дарга болон Засаг даргын орлогч сонгогдсоны дараа багуудын Засаг дарга нарыг сонгох сонгууль зохион байгуулагдах ба энэ үеэр багийн ИНХ-ыг хуралдуулна гэсэн мэдээллийг 5-р багийн Засаг даргаас авсан. Хурал зохион байгуулагдах үед 2024 онд хийгдсэн ажил болон ирэх оны төлөвлөгөөнд иргэдээс санал авч тусгах төлөвлөгөөтэй байна.	-

12.1 2024 оны батлагдсан БОМТ-д тусгагдсан арга хэмжээ болон тариалалтын ажлын төлөвлөгөөг танилцуулах

2024 оны 03-р сарын 29-30-ний өдрүүдэд Хэнтий аймгийн Политехник коллежийн сургалтын танхим, Ус цаг уур орчны шинжилгээний төвийн хурлын зааланд төслийн хүрээнд хийгдсэн болон тайлант онд орон нутагт хэрэгжүүлэх арга хэмжээний талаарх танилцуулгыг хийсэн бөгөөд 100 орчим хүн хамрагдсан.

12.2 Тэрбум мод хөтөлбөрийн хүрээнд хэрэгжүүлсэн арга хэмжээг танилцуулах, акт үйлдэж хүлээлгэн өгөх

Хэнтий аймгийн Хэрлэн сумын Засаг даргын 2024 оны 10-р сарын 17-ны өдрийн А/280 захирамжаар байгуулагдсан ажлын хэсэгт Хэрлэн-Бэрх чиглэлийн зам дагуу байгуулсан ногоон байгууламж, хашаа, нөөцийн сав зэргийг хүлээлгэн өгч акт үйлдэн баталгаажуулсан.

12.3 2023 онд байгаль хамгаалах чиглэлээр хийсэн ажлыг тайлагнах, 2024 оны төлөвлөгөөнд тусгах санал авах

2024 оны 4, 6, 8-р сард Хэнтий аймгийн Хэрлэн сумын Засаг дарга, орлогч дарга болон 5-р багийн Засаг дарга нарт төслийн хүрээнд хийгдэж буй ажил болон цаашид хэрэгжүүлэх ажлын талаар танилцуулж санал авсан.

Зураг 29. Сум, багийн удирдлагуудад төслийн талаар мэдээлэл өгч буй байдал

Тайлангийн хавсралтууд

Хавсралт 1. Ус ашиглуулах дүгнэлт

**БАЙГАЛЬ ОРЧИН, АЯЛАЛ
ЖУУЛЧЛАЛЫН ЯАМ
ХЭРЛЭН ГОЛЫН САВ ГАЗРЫН
ЗАХИРГАА**

УЦУОШТөвийн 1 дүгээр давхар, Төмүүжингийн гудамж,
Буллаг баг, Хэрлэн сум, Хэнтий аймаг, 23125
Утас: (976) 70563696

Цахим шуудан: kherlenrba@gmail.com

2024.05.27 № 1/88

танай _____-ны № _____-т

"АЯЛУУН ФАРМ" ХХК-д

Танай байгууллагын ирүүлсэн 2024 оны 05 дугаар сарын 22-ны дугаар 97 албан бичиг, холбогдох баримтыг судлан үзэж Хэнтий аймгийн Хэрлэн сумын нутаг "Дулааны энгэр" нэртэй газарт Байгалийн ховор ургамал тарих төслийн ус ашиглуулах дүгнэлтийг гарган хүргүүлж байна.

Хавсралт ... хуудастай.

Хувийг Хэнтий аймгийн Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газарт.

ДАВРА

Б.НАНДИНЦЭЦЭГ

232403040

**ХЭРЛЭН ГОЛЫН САВ ГАЗРЫН ЗАХИРГАА
УС АШИГЛУУЛАХ ДҮГНЭЛТ**

2024 оны 05 дугаар
сарын 27-ны өдөр

Дугаар *02*

Чингис хот
70563696

1. Аж ахуйн нэгж байгууллага, захирлын нэр хаяг, утас факс, улсын бүртгэлийн дугаар болон регистрийн дугаар

"Аялуун Фарм" ХХК, Улаанбаатар хот Баянзүрх дүүрэг 1-р хороо, Нисора цамхаг 14А-901 тоот, утас: 99008011, 99017196, 96440885, Улсын бүртгэлийн дугаар 9011047023, Регистрийн дугаар 2787172.

2. Төслийн нэр, байршил

Хэнтий аймгийн Хэрлэн сум 5-р баг, Дулааны энгэрт 996,7 га талбайд Байгалийн ховор ургамал /чихэр өвс, олон наст тэжээлийн ургамал/ тарих төсөл.

3. Төсөл хэрэгжүүлэгч – "Аялуун Фарм" ХХК

4. Тусгай зөвшөөрлийн дугаар болон талбайн координат /X,Y/-5 талбай бүхий нийт 996.7 га

Талбай	Нэгж талбайн дугаар	Хэмжээ /м ² /	Y	X
1	2311031853	4576651	5249769.26	475310.89
2	2311031854	799766	524547.19	475866.12
3	2311031855	1258101	5246422.69	476086.22
4	2311031856	3014201	5245502.55	476730.45
5	2311031852	318281	52498622.85	475156.88

5. Үйлдвэрлэл, үйлчилгээний нэр төрөл, зориулалт

Байгалийн ховор ургамлыг тарималжуулах

6. Үйлдвэрийн техник, технологи /ажиллах горим, хүчин чадал/

Өөрийн эзэмшлийн худгаас усны машинаар зөөвөрлөн усалгаа хийнэ.

7. Үйлдвэрлэх, боловсруулах бүтээгдэхүүний хэмжээ

5 га талбайд чихэр өвсний туршилтын тариалалт, 1 га талбайд нэг болон олон наст тэжээлийн ургамал тарих.

8. Усны эх үүсвэр, нөөц, чанар, хоногт ашиглах хэмжээ /шоо.метрээр/

Төсөл хэрэгжүүлэгч нь ус хангамжийн эх үүсвэртээ 2 ш гүний худагтай. Тус бүр нь 1,5 л/с ундаргатай, 58.05 м³/х ус ашиглана.

9. Усны барилга байгууламжууд /нэр, хүчин чадал, барилга, байгууламжийн хэмжээ хийц/

Инженерийн хийцтэй 2 худагтай.

10. Худаг, өргөлтийн станцууд, усны тоолуур /насосны хүчин чадал, марк/

Худаг 1: Байршил- 110° 42' 5,17" 47° 22' 26,45", 2022 онд Дөлгөөн-Ундарга ХХК Power 7000 маркийн хийн цохилтот өрөмдлөгийн аргаар гаргасан. 40 м-ийн гүнтэй, Ундарга-1,5л/с, тоолууртай.

Худаг 2: Байршил- 110° 43' 12,77" 47° 21' 31,34", 2022 онд Дөлгөөн-Ундарга ХХК Power 7000 маркийн хийн цохилтот өрөмдлөгийн аргаар гаргасан. 40 м-ийн гүнтэй, Ундарга-

1,5л/с, тоолууртай.

11. Дамжуулах байгууламж /шугам сүлжээний урт, диаметр, эх үүсвэр/

Худгаас усны машинаар зөөвөрлөн усална.

12. Хэрэглэгчээс гарах хаягдал бохир усны хэмжээ, цэвэрлэгээний арга, түвшин

Төслийн усалгаанд 5 хүн ажиллах ба ахуйн хэрэглээнээс гарах хаягдал усыг соруулдаг эко бие засах байгууламж руу хаяна.

13. Байгаль орчны үнэлгээ, нөхцөл

Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээг 2019 онд ЖЭМР ХХК-аар хийлгэсэн

14. Онцгой нөхцөл

Ногоон байгууламжийн усалгаанд хур борооны усыг ашиглах

15. Холбогдох хууль, дүрэм, журам, норм стандартын дагуу усны зарцуулалтыг тооцох

Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайдын 2015 оны 7 дугаар сарын 30-ны өдрийн А-301 дугаар тушаалаар баталсан "Нэгж бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, ажил гүйцэтгэх, үйлчилгээ үзүүлэхэд зарцуулах усны норм" –ын дагуу Байгалийн ховор ургамал тарих төслийн хэрэгцээнд шаардагдах усны хэмжээг тооцоход:

Унд ахуйд: 5 хүн/хон X 50л/хон = 91.25 м³/жил

Ногоон байгууламжийн усалгаанд: 1098 м³/жил

Чихэр өвсний туршилтын тариалалтад: 4025 м³/жил

Таримал ургамлын усалгаанд: 4100 м³/жил

Хоногт ашиглах усны хэмжээ: 58.05 м³/х

16. Холбогдох хууль, тогтоол шийдвэрийн дагуу оногдуулах усны нөөцийн төлбөрийн хэмжээ

Усны нөөц ашигласны төлбөр:

Унд ахуйд ашиглах 91.25 м³, Таримал ургамал, чихэр өвсний туршилтын тариалалтанд ашиглах **8125.0 м³** газрын доорх усны төлбөрийн хэмжээг "Усны экологи- эдийн засгийн үнэлгээг шинэчлэн батлах" тухай Засгийн газрын 2011 оны 302 дугаар тогтоолоор Хэрлэн голын сав газарт тогтоосон газрын доорхи усны экологи эдийн засгийн суурь үнэлгээ, "Тогтоолын хавсралтанд өөрчлөлт оруулах" тухай Засгийн газрын 2013 оны 09-р сарын 21-ний өдрийн 327 дугаар тогтоолд заасан ашиглалтын зориулалтыг тооцох итгэлцүүр, "Усны нөөц ашигласны төлбөрийн хувь хэмжээг тогтоох, хөнгөлөх" тухай Засгийн газрын 2013 оны 09 дүгээр сарын 21-ний өдрийн 326 дугаар тогтоолд заасан хувь хэмжээг ашиглан урьдчилсан байдлаар тооцвол:

Унд ахуйд ашигласан усны төлбөр:

1 м³ усны нөөц ашигласны төлбөр: 2835 x 0,15 x 0,3=127, 58 төг

- 2835 төг/м³ Хэрлэн голын сав газарт газрын доорх ус ашигласан нөхцөлд тогтоосон экологи, эдийн засгийн суурь үнэлгээ;
- (15%) – Засгийн газрын 2013 оны 326 дугаар тогтоолын дагуу газрын доорхи усны нөөц ашигласны төлбөрийн 10-д заасан хувь, хэмжээ;
- 0.3 –Засгийн газрын 2013 оны 327-р тогтоолд заасан Хэрлэн голын сав газарт Хүн амын унд, ахуйн зориулалтаар газрын доорх ус ашигласан нөхцөлд тооцох ашиглалтын зориулалтын итгэлцүүр.

Төлбөр: 91.25 м³ x 127, 58 төг = 11'642төг

Газар тариалангийн үйлдвэрлэлд ашигласан усны төлбөр:

1 м³ усны нөөц ашигласны төлбөр: 2835 x 0,1 x 0,3=85,05 төг

- 2835 төг/м³ Хэрлэн голын сав газарт газрын доорх ус ашигласан нөхцөлд тогтоосон экологи, эдийн засгийн суурь үнэлгээ;

Ашигласан усны нөөц ашигласны төлбөр
11'642 төг

- (10%) – Засгийн газрын 2013 оны 326 дугаар тогтоолын дагуу газрын доорхи усны нөөц ашигласны төлбөрийн 9-д заасан хувь, хэмжээ;
- 0.3 – Газар тариалангийн үйлдвэрлэлд ашигласан усны шоометр тутамд тооцох ашиглалтын зориулалтын итгэлцүүр.

Төлбөр: $8125.0 \text{ м}^3 \times 85,05 \text{ төг} = 691,031 \text{ төг}$

Ногоон байгууламжийн усалгаанд ашигласан усны төлбөр:

1 м^3 усны нөөц ашигласны төлбөр: $2835 \times 0,15 \times 0,25 = 106,3 \text{ төг}$

- 2835 төг/м³ Хэрлэн голын сав газарт газрын доорх ус ашигласан нөхцөлд тогтоосон экологи, эдийн засгийн суурь үнэлгээ;
- (15%) – Засгийн газрын 2013 оны 326 дугаар тогтоолын дагуу газрын доорхи усны нөөц ашигласны төлбөрийн 10-д заасан хувь, хэмжээ;
- 0.25 – Засгийн газрын 2013 оны 327-р тогоолд заасан Хэрлэн голын сав газарт Ногоон байгууламжийн ашигласан усны шоометр тутамд тооцох ашиглалтын зориулалтын итгэлцүүр.

Төлбөр: $1098 \text{ м}^3 \times 106,3 \text{ төг} = 116,717,4 \text{ төг}$

Нийт төлбөр: $11,642 \text{ төг} + 691,031 \text{ төг} + 116,717,4 \text{ төг} = 819,390,0 \text{ төгрөг}$

/ найман зүүн арван есөн мянга гурван зүүн ерэн төгрөг!

17. Үйлдвэрлэл, үйлчилгээнд усны нөөцийг хэмнэх, эргүүлж ашиглах даалгавар

Ахуйн бохир усыг зохих стандартын шаардлагад нийцүүлэн цэвэрлэж, халдваргүйжүүлэх.

18. Тавигдах шаардлага, цаашид авах арга хэмжээ, зөвлөмж

- Усны тухай хуулийн 28.6, 29.1 дахь заалтуудыг тус тус үндэслэн Хэнтий аймгийн Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газраас ус ашиглах зөвшөөрөл авч, гэрээ байгуулах;
- Усны тухай хуулийн 28.18-д зааснаар ус ашиглуулах дүгнэлт, холбогдох зөвшөөрөлгүйгээр ус ашиглахгүй байх;
- Засгийн газрын 2018 оны 391 дүгээр тогтоолоор батлагдсан журмын дагуу зөвшөөрсөн хэмжээнээс илүү ашигласан усны нөөц ашигласны төлбөрийг шатлан өсгөж тооцохыг анхаарах;
- Хаягдал усны дүгнэлтийг дараа жилийн эхний улиралд багтаан гаргуулах;
- Усны тухай хуулийн 30.1.4-д заасны дагуу усны тоолуурын заалтаар усны нөөц ашигласны төлбөрийг тооцож орон нутгийн төсөвт төвлөрүүлэх бөгөөд сар бүр Хэрлэн сумын БОХУБ, Байгаль хамгаалагчдыг байлцуулан тоолуурын заалтанд бичилт хийлгэж акт үйлдүүлэх;
- Усны тоолуур суурилуулаагүй ус ашиглахад усны төлбөрийг дүгнэлтийн дагуу төлөх;
- Үйл ажиллагаа нь зогсох, тасалдах нөхцөл байдал үүссэн үед Сав газрын захиргаа болон холбогдох байгууллагуудад даруй мэдэгдэж ажиллах;
- 2024 оны ус ашиглах гэрээний биелэлтийг дүгнэсэн тэмдэглэлийн цаашид авах арга хэмжээг хэрэгжүүлж ажиллах, гүйцэтгэлийн талаарх дүн мэдээг 2024 оны ус ашиглалтын тайланд тусгах.
- Ус ашиглах гэрээний биелэлт дүгнэхэд сав газрын захиргаанаас төлөөлөл оролцуулах;
- Усны тухай хуулийн 7.5-д заасны дагуу улсын усны мэдээллийн сан бүрдүүлэхэд шаардлагатай мэдээ, тайлан, газрын доорх усны хяналт шинжилгээний мэдээ, ус ашиглах зөвшөөрөл, гэрээ, усны нөөц ашигласны төлбөрийн баримт, ус ашиглалтын тоо, хэмжээг 2024 оны 11 дугаар сарын 25-ны дотор Сав газрын

захиргаанд болон холбогдох газруудад хүргүүлэх;

ДҮГНЭЛТ ГАРГАСАН

ГАЗРЫН ДООРХ УСНЫ НӨӨЦ, АШИГЛАЛТ
ХАРИУЦСАН МЭРГЭЖИЛТЭН *М.С. Доржиев* /У.ЖАМБАЛДАГВА/

Хавсралт 2. Ус ашиглуулах гэрээ

БАТЛАВ

БАЙГАЛЬ ОРЧИН, АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН
ГАЗРЫН ДАРГЫН ХЭЛТСИЙН ДАРГА
ГҮЙЦЭТГЭГЧ

Г.МӨНХ-ЭРДЭНЭ

УС АШИГЛУУЛАХ ГЭРЭЭ
Дугаар: БОАЖГ/2024/02

2024 оны 50-р сарын 30-ны өдөр

БАТЛАВ

АЯЛУУН ФАРМ ХХК-ЫН ХӨГЖИЛ
СУДАЛГААНЫ ХЭЛТСИЙН ДАРГА
Э.ОТГОНЦЭЦЭГ

Чингис хот

Нэг. Ерөнхий зүйл

Усны тухай хуулийн 28.4, 28.6, 28.7, 29.1-д заасны дагуу Хэрлэн голын сав газрын захиргааны 2024 оны 05-р сарын 27-ны өдрийн 1/88 албан тоотын хавсралт 02 дугаартай ус ашиглуулах дүгнэлтийг үндэслэн

Ус ашиглуулагчийг төлөөлж Хэнтий аймгийн Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газрын Усны асуудал хариуцсан мэргэжилтэн Г.Баярцэцэг, Ус ашиглагчийг төлөөлж, Аялуун Фарм ХХК, Улаанбаатар хот, Баянзүрх дүүрэг, 1-р хороо, Нисора цамхаг 14А-901 тоот, утас:99008011,99017196, 96440885 Улсын бүртгэлийн дугаар 9011047023, регистрийн 2787172 дугаартай нар харилцан тохиролцон анххүү гэрээг 1 жилийн хугацаатайгаар байгуулав.

Хоёр. Гэрээний гол нөхцөл

2.1. Ус ашиглах зориулалт: Байгалийн ховор ургамал терималжуулах

2.2. Ашиглах усны хэмжээ: 9314,12м³/жил

2.2.1. Унд-ахуйд: 91,12м³/жил

2.2.2. Чихэр өвсний туршилтын тариалалтад: 4025м³/жил

2.2.3 Таримал ургамалын усалгаанд:4100 м³/жил

2.2.4 Ногоон байгууламжийн усалгаанд: 1098м³/жил

2.3. Усны найрлага, чанар: Усны эх үүсвэр болох хугдгаас жил 2 удаа дээж авч, хариу болон дүнг Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газарт ирүүлнэ.

2.4 Усны эх үүсвэрийн:
Байршил: Хэнтий аймаг
Солбицол: 1. 110° 42' 5.17" 47° 22' 26.45"
2. 110° 43' 12.77" 47° 21' 31.34"

ус хангамжийн 2 эх үүсвэрийн гүний худагтай. Тус бүр 1,5л/с ундаргатай.
Солбицол: Үйлдвэрлэлд ашиглах 5 талбай 996,7га

Д/д	Нэгж талбарын дугаар	Хэмжээ /м2/	X	Y
1	2311031853	4576651	5249769.28	475310.89
2	2311031854	799768	524547.19	475806.12
3	2311031855	5258101	5240422.69	476088.22
4	2311031856	3014201	5245502.65	476730.45
5	2311031852	318281	52406622.85	475168.88

Барилга байгууламж: Байхгүй

2.5. Хаягдал усны хэмжээ: Ахуйн хэрэглээнээс хоногт 250л хаягдал ус гарахаар төлөөлсөн.
Стандартын шаардлага: Ахуйн хэрэглээнээс гарсан хаягдал усыг соруулдаг эко бие засах байгууламж руу хийж, соруулж цэвэрлэх байгууламжинд хаявч

2.6. Хаягдал усан дахь бохирдуулах бодисын хэмжээ: Усны биохимийн шинжилгээний дүн

Жинлэгдэх бодис кг .....

Органик бодис кг .....

Эрдэс бодис кг .....

Хүнд металл кг .....

Аюултай бохирдуулах бодис кг .....

2.7. Бохир ус цэвэрлэх барилга байгууламжийн байршил, түүний чадал, технологи, цэвэрлэх арга, цэвэрлэгээний түвшин: Байхгүй

2.8. Усны эх үүсвэрийг хамгаалах, усны нөөц хомсдох, Бохирдохоос сэргийлэх арга хэмжээ, түүнд зарцуулах хөрөнгийг тусган арга хэмжээг авах

2.9. Усны тоолуурын:

Төрөл, нэр, дугаар:

Загвар: LXSG

Тоолуурын тоо: 4

Суурилуулсан байгууллага, огноо: Хэнтий ус ХХК

Баталгаажуулсан байгууллага огноо:

Тоолуурын заалт: 202301564 -0036

202301561-0043

202301477-00101

202301429-00106

2.10. Ус ашигласны төлбөрийн хэмжээ:

Унд ахуйн зориулалтаар ашиглах усны төлбөр: $91,25\text{м}^3 \times 177,58\text{ төг} = 16442\text{ төг}$

Үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашиглах усны төлбөр: $8120\text{м}^3 \times 85,05\text{ төг} = 691031\text{ төг}$

Ногоон байгууламжийн усалгаанд ашиглах усны төлбөр: $1089\text{м}^3 \times 106,3\text{ төг} = 116717\text{ төг}$

2024 оны ашиглах нийт усны төлбөрт $11642\text{ төг} + 691031\text{ төг} + 116717\text{ төг} = 819390,0\text{ төг}$

(Найман зуун арван есөн мянга гурван зуун ерэн тогрог)-ийг "Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай" хуулийн 23.2-т заасны дагуу аймгийн Татварын хэлтсийн Төрийн сан банкин дахь 100180000944 тоот дансанд төвлөрүүлнэ.

Гурав. Талуудын эрх, үүрэг

3.1. Гэрээ байгуулагч талууд нь Усны тухай хуулийн 7.5, 10.1, 18, 13.1.1, 13.1.5, 18.1.4, 19.1.2, 19.1.4, 26.1, 30.1, 30.2, 31.1-д заасан эрх адэлж, үүрэг хүлээнэ.

3.2. Ус ашиглагч нь дараах үүрэгтэй:

3.2.1. Усны тухай хуулийн 30.1.1 дэх заалтын дагуу ус ашиглах зөвшөөрөл, гэрээнд заасан хэмжээнээс хэтрүүлэн ашиглахгүй байх

3.2.2. Усны тухай хуулийн 30.1.4 дэх заалтын дагуу ус авах цэг, газрын доорхи шугам хоолой бүрийг тоолууржуулж, баталгаажсан усны тоолуурын заалтаар усны нөөц ашигласны төлбөрийг тооцож төлөх.

3.2.3 Усны тоолуур гацсан эвдэрсэн тохиолдолд усны төлбөрийг ус ашиглах дүгнэлтийн дагуу төлөх

3.2.4. Усны тухай хуулийн 7.5 дахь заалтын дагуу усны мэдээллийн санг бүрдүүлэхтэй холбогдсон мэдээг Сав газрын захиргаанд гаргаж өгөх.

3.2.5. Хаягдал усны дүгнэлтийг дараа жилийн эхний улиралд багтаан гаргуулах

3.2.6. Бохир усыг хаягдал усны стандартын шаардлагад нийцүүлэн цэвэрлэж, төвлөрсөн ариутгах татуургын сүлжээнд нийлүүлэх эсвэл шууд зайлуулах үүрэгтэй.

3.2.7. Усыг гэрээнд зааснаас бусад зориулалтаар, эсвэл хэмжээнээс хэтрүүлэн ашигласнаа нуун дарагдуулсан, зөвшөөрсөн хэмжээнээс хэтрүүлэн ашигласан нь тогтоогдсон тохиолдолд ЗГ-ын 2018 оны 391 дүгээр тогтоолоор батлагдсан журмын дагуу зөвшөөрсөн хэмжээнээс илүү ашигласан усны нөөц ашигласны төлбөрийг шатлан өсгөж тооцох. Мөн усны төлбөр төлөхөөс зайлсхийсэн бол Зөрчлийн тухай дагуу хариуцлага хүлээнэ.

Дөрөв. Бусад

4.1. Гэрээ нь талууд гарын үсэг зурж, тамга, тэмдэг дэргэ баталгаажуулсан өдрөөс эхлэн хүчин төгөлдөр болно.

4.2. Ус ашиглуулах дүгнэлт, ус ашиглах зөвшөөрөл, хэмжээ, усны талаарх дүгнэлт, хаягдал ус зайлуулах зөвшөөрөл нь гэрээний салшгүй хэсэг байна.

4.3. Ус ашиглалтын тайланг 12 сарын 25-ны дотор Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газарт ирүүлэх, тайланд усны төлбөр төлсөн баримт, тоолуурын бичлэлт, ашигласан усны хэмжээг төрлөөр салгах.

4.4. Гэрээний биелэлтийг дараа 2025 оны 1 дүгээр сарын 15-нд багтаан дүгнэж, тэмдэглэл үйлдэнэ.

4.5. Талуудын тохиролцсоноор гэрээнд нэмэлт, өөрчлөлт оруулж болох ба бичгээр үйлдэнэ.

4.6. Гэрээг дор дурдсан үндэслэлээр хугацаанаас нь өмнө эргэлтж, дараа жилд ажиллуулахгүй болно.

4.6.1. ашиглаж байгаа усны эх үүсвэр тусгай хэрэгсэлд ашигджээ;

4.6.2. аль нэг тал татан буугдсан бол

4.6.3. усыг ихээр ашигласан нь тогтоогдсон, тоолуур тавиагүй, шинжилгээ хийлгээгүй хөрсөнд нэвчүүлсэн, малын болон зам талбайн усжилтанд ашигласан, гэрээ дүгнүүлээгүй бол

4.7. Талуудын хооронд үүссэн маргааныг зөвийн журмаар шийдвэрлэхийг эрхэмлэх бөгөөд эс зөвшөөрвөл холбогдох шатны шүүхээр шийдвэрлүүлнэ.

ГЭРЭЭ БАЙГУУЛСАН

Ус ашиглуулагчийг төлөөлж

Аймгийн Байгаль орчин, аялал жуулчлалын

газрын мэргэжилтэн

 Г.Баяржав

Хаяг: БОАЖТ-ын байр, 2 давхар, 204 тоот

Харилцах утас: 88024683

Ус ашиглагчийг төлөөлж

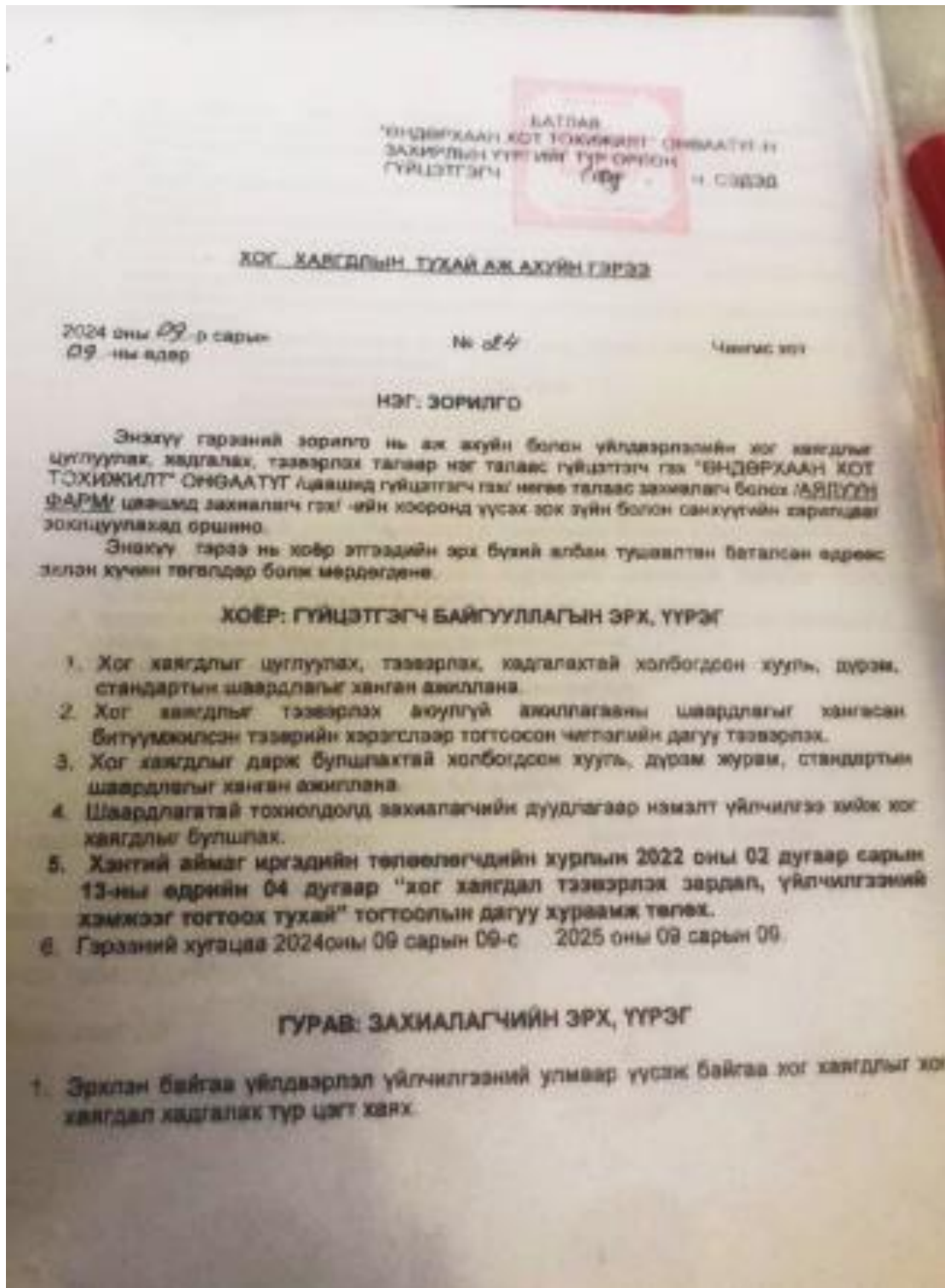
Лалын Фэрм ХХК

 /Д.Булганбаяр /

Хаяг: Хөвсгөл сум 5-р баг Дулааны энгэр

Утас: 8440805

Хавсралт 3. Хог хаягдлын гэрээ

Хавсралт 4. Ажлын хэсэг байгуулах тухай захирамж болон акт

**ХЭНТИЙ АЙМГИЙН
ХЭРЛЭН СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ**

2024 оны 10 сарын 17 өдөр

Дугаар 07/280

Чингис хот

Комисс томилох тухай

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1, 2021 оны 11 дүгээр сарын 17-ны өдрийн 350 дугаар тогтоолыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Хэрлэн сум 5-р багийн нутаг дэвсгэрт байрлах "Чинтал" ШТС-аас зүүн тийш явсан авто замын 2 талаар 5км, нийт 10км тарьсан мод, хашаа, усны нөөцийн савыг хүлээн авах комиссыг дараах бүрэлдэхүүнтэй байгуулсугай.

Комиссын ахлагч: Ч.Сэдэд-"Өндөрхаан хот тохижилтын газар" даргын үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч

Нарийн бичиг: Ө.Болорчимэг-"Өндөрхаан хот тохижилтын газар" Ногоон байгууламж хариуцсан мэргэжилтэн

Гишүүд: Д.Буянбат- Байгаль орчны асуудал хариуцсан мэргэжилтэн
Ж.Алтантөгс-МАН-н бэлчээр газар тариалан хариуцсан мэргэжилтэн

2. Хэрлэн сум 5-р багийн нутаг дэвсгэрт байрлах "Чинтал" ШТС-аас зүүн тийш явсан авто замын 2 талаар 5км, нийт 10км тарьсан мод, хашаа, усны нөөцийн савыг хүлээн авах комиссыг шуурхай зохион байгуулж үр дүнг танилцуулан ажиллахыг комиссын ахлагч (Ч.Сэдэд)-д даалгасугай.

3. Хүлээлцсэн эд хөрөнгийг "Өндөрхаан хот тохижилт" ОНӨААТҮГазрын хөрөнгийн бүртгэлд бүртгэж авахыг нягтлан бодогч (Т.Болортуяа)-д зөвшөөрсүгэй.

ДАРГА

М.ШҮРЭНЦЭЦЭГ

**ХЭРЛЭН СУМ БЭРХ ТОСГОНРУУ ЯВАХ АВТОЗАМ ДАГУУХ
ОЙН ЗУРВАС БАЙГУУЛАХ АЖЛЫГ ХҮЛЭЭН АВАХ АЖИЛ**

2024 оны 10 сарын 17

Дугаар ...

Хэрлэн сум

1.1 Гэрээний нэр, дугаар, огноо: Ойн зурвас байгуулах

1.2 Ажлын нэр, хүчин чадал:

- 10 км урттай хамгаалалтын хашаа
- 2002ш мод, голт бор 1800ш, хайлаас 202ш
- 14ш 5тн багтаамжтай усны нөөцийн сав

1.3 Хүлээн авагч байгууллага: Хэрлэн сумын ЗДТГ, Өндөрхаан хот тохижилтын газар

1.4 Гүйцэтгэгч байгууллага: Жамр ХХК

Монгол улсын Ерөнхийлөгчийн санаачилсан “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон Монгол–Японы дипломат харилцаа тогтоосны 50 жилийн ойн баярыг тохиолдуулан Япон Улсын “TOWA PHARMACEUTICAL CO.,LTD.” компани нь Хэрлэн сумаас Бэрх тосгон руу явах авто зам дагуу ойн зурвас байгуулах ажлыг санаачлан 100%-ийн санхүүжилтээр “ЖЭМР” ХХК хийж гүйцэтгэсэн билээ.

Ойн зурвас байгуулах ажлын хүрээнд хамгаалалтын төмөр хашаа барих, мод тарих, усны нөөцийн сав байршуулах ажлыг 2022 онд хийж гүйцэтгэсэн бөгөөд 2023, 2024 онд хашааны эвдрэлийг засварлах, модны арчилгаа, тордолгоо, усалгаа зэргийг хариуцан ажилласан.

Хэнтий аймгийн Хэрлэн сумын Засаг даргын тамгын газар, Өндөрхаан хот тохижилтын газарт 2024 оны 10 дугаар сарын 17-ны өдөр хүлээн авч цаашид тухайн ногоон байгууламжийн арчилгаа, тордолгоо, усалгаа зэргийг хариуцан ажиллах болно.

№	Хүлээлгэн өгөх зүйлс	Тоо хэмжээ	Тайлбар
1	Ногоон байгууламжийн хамгаалалтын торон хашаа: <ul style="list-style-type: none"> • Торны хэмжээ 10x10 см • Шонгийн өндөр 1.70 см • Хашааны өндөр 1.20 см 	10 км	
2	Модны төрөл: <ul style="list-style-type: none"> • Голт бор /Syringa vulgaris/ 1800 ш • Хайлаас /Ulmus/ 202 ш 	2002 ширхэг	

3	Усны нөөцийн сав /5 тонн/	14 ширхэг	
---	---------------------------	-----------	---

2024 оны 10-р сарын 12-14-ны өдөр 2002 ширхэг модыг усалж, Гуматын бордоогоор бордсон ба модны ургалт 100% хэвийн явагдаж байгаа болно.

КОМИССЫН БҮРЭЛДЭХҮҮН

Комиссын дарга:

Өндөрхаан тохижилтын газрын даргын үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч

Ч.Сэдэд

Нарийн бичгийн дарга:

Өндөрхаан тохижилтын газрын ногоон байгууламж хариуцсан мэргэжилтэн

Ө.Болорчимэг

Гишүүд:

Хэрлэн сум ЗДТГазар Байгаль орчны асуудал хариуцсан мэргэжилтэн

Д.Буянбат

Хэрлэн сум ЗДТГазар Бэлчээр, газар тариалан хариуцсан мэргэжилтэн

Ж.Алтантөгс

“ЖЭМР” ХХК-ийн Гүйцэтгэх захирал

Б.Булганбаяр

“ЖЭМР” ХХК-ийн агрономич

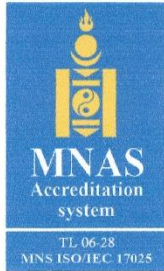
О.Мөнх-Очир

Хавсралт 5. Усны нянгийн шинжилгээний дүн

9/16/24, 5:11 PM

GASI-LIMS

Хүнсний Аюулгүй Байдлын
Үндэсний Лавлагаа Лабораторийн
ерөнхий захирлын 2023 оны 01 сарын
02-ны өдрийн А/02 дугаар тушаалын
1 дүгээр хавсралт Маягт 00-59

**ХЭНТИЙ АЙМГИЙН СТАНДАРТ ХЭМЖИЛ ЗҮЙН
ХЭЛТСИЙН ИТГЭМЖЛЭГДСЭН СОРИЛТЫН
ЛАБОРАТОРИ**
Хэнтий аймаг, Хэрлэн сум.
Утас: 77005614.

ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ДҮН CERTIFICATE OF ANALYSIS

Бүртгэлийн дугаар /Registration number/ : 24-222

Шинжилгээ хийлгэх хүсэлт гаргасан газрын нэр : ЖЭМР

/The name of customer's request for analysis/

Дэд лабораторийн нэр /Name of the sub laboratory/ : Эрүүл ахуйн нян судлалын хяналтын лаборатори

Дээжийн тодорхойлолт /Sample description/					
Дээжийн дугаар <i>Sample number</i>	Дээжийн нэр <i>Name of sample</i>	Цувралын дугаар <i>Batch number</i>	Үйлдвэрлэсэн улс <i>The country of original manufacturer</i>	Бүтээгдэхүүний хүчинтэй хугацаа <i>Date of expiry</i>	Дээжийн тоо хэмжээ <i>Quantity of the sample</i>
589	Ундны ус /Хойд худаг/		Монгол Улс	Тодорхойгүй	0.5 л
590	Ундны ус /Урд худаг/		Монгол Улс	Тодорхойгүй	0.5 л

Хүлээн авсан огноо <i>Date of receipt</i>	Шинжилгээ дууссан огноо <i>Date of test completion</i>	Хэвлэсэн огноо <i>Date of issue of the report</i>
2024 он 09 сар 11 өдөр	2024 он 09 сар 16 өдөр	2024 он 09 сар 16 өдөр

Дээжийн дугаар <i>Sample number</i>	Шинжилгээний аргын стандарт <i>Method of analysis</i>	Шинжилсэн үзүүлэлтийн нэр, хэмжих нэгж <i>Test parameter, unit</i>	Шаардлага <i>Test specification, unit</i>	Шинжилгээний дүн <i>Test results</i>
589	MNS ISO 6222:1998	ББЕТ	1 мл-т ББЕТ 100-аас ихгүй	1 мл-т ББЕТ 7
	MNS ISO 19250:2017	<i>Salmonella spp</i>	25 мл -д <i>salmonella spp</i> илрэх ёсгүй	25 мл -д <i>salmonella spp</i> илрээгүй
	MNS ISO 9308-1:1998	Халуун тэсвэртэй гэдэсний бүлгийн нян /ялтас шүүлтүүр/	100мл-дхалуунд тэсвэртэй гэдэсний бүлгийн нян илрэх ёсгүй	100мл-дхалуунд тэсвэртэй гэдэсний бүлгийн нян илрээгүй
590	MNS ISO 6222:1998	ББЕТ	1 мл-т ББЕТ 100-аас ихгүй	1 мл-т ББЕТ 10
	MNS ISO 19250:2017	<i>Salmonella spp</i>	25 мл -д <i>salmonella spp</i> илрэх ёсгүй	25 мл -д <i>salmonella spp</i> илрээгүй
	MNS ISO 9308-1:1998	Халуун тэсвэртэй гэдэсний бүлгийн нян /ялтас шүүлтүүр/	100мл-дхалуунд тэсвэртэй гэдэсний бүлгийн нян илрэх ёсгүй	100мл-дхалуунд тэсвэртэй гэдэсний бүлгийн нян илрээгүй

Санал тайлбар:
Opinions and interpretation

БАТАЛСАН: ЛАБОРАТОРИЙН
Approved by ЭРХЛЭГЧ:

Зарын үсэг/signature/

/Ц.ЭРДЭНЭСҮВД/

Энэ шинжилгээний дүн нь зөвхөн шинжилгээ хийсэн дээжинд хамаарна.
Шинжилгээний дүнг лабораторийн зөвшөөрөлгүй хуулбарлахыг хориглоно.

Хавсралт 6. Усны ерөнхий үзүүлэлтийн шинжилгээний дүн

ШИНЖЛЭХ УХААНЫ АКАДЕМИ
ГАЗАРЗҮЙ-ГЕОЭКОЛОГИЙН ХҮРЭЭЛЭН
УСНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ЛАБОРАТОРИ

Усны химийн шинжилгээний тодорхойлолт

Сорьц авсан: 2024 оны 09 сарын 11 өдөр
Шинжилгээ хийсэн: 2024 оны 09 сарын 16 өдөр
Сорьц авсан газрын нэр: Хэнтий аймаг, Хэрлэн сум, 5-р баг
Тариалангийн талбай, хойд худаг
Сорьц шинжлүүлсэн байгууллага, хувь хүн: "Аялуун фарм" ХХК

Солбицлол: X= Гүн: м
Y= Ундарга: л/сек

Уст цэгийн төрөл ба дугаар: Худаг

Тодорхойлсон нь:

Анион	1дм ³ -д байгаа			Катион	1дм ³ -д байгаа		
	МГ	МГ-ЭКВ	МГ-ЭКВ%		МГ	МГ-ЭКВ	МГ-ЭКВ%
Cl ⁻	8.2	0.23	3.8	Na ⁺ +K ⁺	36.2	1.57	25.7
SO ₄ ²⁻	40.0	0.83	13.6	Ca ²⁺	57.1	2.85	46.5
NO ₂ ⁻	0.00	0.00	0.0	Mg ²⁺	20.7	1.70	27.8
NO ₃ ⁻	10.0	0.16	2.6	NH ₄ ⁺	0.0	0.00	0.0
CO ₃ ²⁻	0.0	0.00	0.0	Fe ²⁺	0.0	0.00	0.0
HCO ₃ ⁻	298.9	4.90	80.0	Fe ³⁺	0.0	0.00	0.0
Дүн	357.1	6.12	100.0	Дүн	114.0	6.12	100.0

HCO₃⁻ ийн хагасыг хассан анион катионуудын
нийлбэр: 321.6 мг/дм³

Анион катионуудын
нийлбэр: 471.1 мг/дм³

Ерөнхий хатуулаг 4.55 мг-экв/дм³

EC: 564 µS/cm

pH: 7.58

TDS: 310 ppm

Исэлдэх чанар: 0.64 мг/дм³

Физик шинж чанар

Тунгалаг: 30 см

Үнэр: үгүй

Тунадас: элсэрхэг

Өнгө: үгүй

Амт: ***

HCO₃⁻80 SO₄²⁻14

Усны найрлагын томъёо: M_{0.47}

Ca²⁺47 Na⁺+K⁺26 Mg²⁺28

Дүгнэлт

Химийн бүрэлдэхүүнээрээ гидрокарбонатын ангийн, кальцийн бүлгийн, 1-р төрлийн, чанарын хувьд цэнгэг, зөөлөвтөр ус байна. Шинжилсэн химийн үндсэн үзүүлэлтүүд нь "Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага, чанар, аюулгүй байдлын үнэлгээ MNSO900:2018" стандартын шаардлага хангаж байна.

Жич: Энэхүү уст цэгээс сорьц авах үйл явцыг шинжлүүлсэн байгууллага, хувь хүн хариуцан гүйцэтгэсэн болно.

Гүйцэтгэсэн: Химич, ЭШДаА: Б. Урэнлоо /Б. Урангоо/

Шинжилгээ

Хянаж баталгаажуулсан: Лабораторийн эрхлэгч Д. Гэрэлт-Од /Д.Гэрэлт-Од/

ШИНЖЛЭХ УХААНЫ АКАДЕМИ
 ГАЗАРЗҮЙ-ГЕОЭКОЛОГИЙН ХҮРЭЭЛЭН
 УСНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ЛАБОРАТОРИ

Усны химийн шинжилгээний тодорхойлолт

Сорьц авсан: 2024 оны 09 сарын 11 өдөр
 Шинжилгээ хийсэн: 2024 оны 09 сарын 16 өдөр
 Сорьц авсан газрын нэр: :Хэнтий аймаг, Хэрлэн сум, 5-р баг
 Тариалангийн талбай, урд худаг
 Сорьц шинжлүүлсэн байгууллага, хувь хүн: "Аялуун фарм" ХХК

Солбицлол: X= Гүн: м
 Y= Ундарга: л/сек

Уст цэгийн төрөл ба дугаар: Худаг

Тодорхойлсон нь:

Анион	1дм ³ -д байгаа			Катион	1дм ³ -д байгаа		
	мг	мг-экв	мг-экв%		мг	мг-экв	мг-экв%
Cl ⁻	9.9	0.28	4.7	Na ⁺ +K ⁺	34.1	1.48	24.8
SO ₄ ²⁻	35.0	0.73	12.2	Ca ²⁺	55.9	2.79	46.7
NO ₂ ⁻	0.00	0.00	0.0	Mg ²⁺	20.7	1.70	28.5
NO ₃ ⁻	10.0	0.16	2.7	NH ₄ ⁺	0.0	0.00	0.0
CO ₃ ²⁻	6.0	0.20	3.3	Fe ²⁺	0.0	0.00	0.0
HCO ₃ ⁻	280.6	4.60	77.0	Fe ³⁺	0.0	0.00	0.0
Дүн	341.5	5.97	100.0	Дүн	110.6	5.97	100.0

HCO₃⁻ ийн хагасыг хассан анион катионуудын
 нийлбэр: 311.9 мг/ дм³

Анион катионуудын
 нийлбэр: 452.2 мг/ дм³

Ерөнхий хатуулаг 4.49 мг-экв/ дм³

ЕС: 546 μS/cm

pH: 7.74

TDS: 300 ppm

Исэлдэх чанар:

0.96 мг/ дм³

Физик шинж чанар

Тунгалаг: 30 см

Үнэр: үгүй

Тунадас: үгүй

Өнгө: үгүй

Амт: ***

HCO₃⁻77 SO₄²⁻12

Усны найрлагын томъёо: M_{0.45}

Ca²⁺47 Mg²⁺29 Na⁺+K⁺25

Дүгнэлт

Химийн бүрэлдэхүүнээрээ гидрокарбонатын ангийн, кальцийн бүлгийн, 1-р төрлийн, чанарын хувьд цэнгэг, зөөлөвтөр ус байна. Шинжилсэн химийн үндсэн үзүүлэлтүүд нь "Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага, чанар, аюулгүй байдлын үнэлгээ MNS0900:2018" стандартын шаардлага хангаж байна.

Жич: Энэхүү уст цэгээс сорьц авах үйл явцыг шинжлүүлсэн байгууллага, хувь хүн хариуцан гүйцэтгэсэн болно.

Гүйцэтгэсэн: Химич, ЭШДаА: Д. Урангоо /Б. Урангоо/

Шинжилгээ

Хянаж баталгаажуулсан: Лабораторийн эрхлэгч Д. Гэрэлт-Од /Д.Гэрэлт-Од/

ШИНЖЛЭХ УХААНЫ АКАДЕМИ
 ГАЗАРЗҮЙ-ГЕОЭКОЛОГИЙН ХҮРЭЭЛЭН
 УСНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ЛАБОРАТОРИ

Усны химийн шинжилгээний тодорхойлолт

Сорьц авсан: 2024 оны 10 сарын 18 өдөр
 Шинжилгээ хийсэн: 2024 оны 10 сарын 24 өдөр
 Сорьц авсан газрын нэр: Хэнтий аймаг, Хэрлэн сум
 Худаг-1
 Сорьц шинжлүүлсэн байгууллага, хувь хүн: "Аялуун фарм" ХХК

Солбицол: X= Гүн: м
 Y= Ундарга:

Уст цэгийн төрөл ба дугаар: Худаг

Тодорхойлсон нь:

Анион	1дм ³ -д байгаа			Катион	1дм ³ -д байгаа		
	мг	мг-экв	мг-экв%		мг	мг-экв	мг-экв%
Cl ⁻	12.1	0.34	5.6	Na ⁺ +K ⁺	40.3	1.75	29.0
SO ₄ ²⁻	7.0	0.15	2.4	Ca ²⁺	53.5	2.67	44.2
NO ₂ ⁻	0.0	0.00	0.0	Mg ²⁺	19.7	1.62	26.8
NO ₃ ⁻	16.0	0.26	4.3	NH ₄ ⁺	0.0	0.00	0.0
CO ₃ ²⁻	0.0	0.00	0.0	Fe ²⁺	0.0	0.00	0.0
HCO ₃ ⁻	323.3	5.30	87.7	Fe ³⁺	0.0	0.00	0.0
Дүн	358.4	6.04	100.0	Дүн	113.6	6.04	100.0

HCO₃⁻ ийн хагасыг хассан анион катионуудын

Анион катионуудын

нийлбэр: 310.3 мг/ дм³

нийлбэр: 471.9 мг/ дм³

Ерөнхий хатуулаг 4.29 мг-экв/ дм³

ЕС: 570 µS/cm

pH: 7.62

TDS: 285 ppm

Исэлдэх чанар : 0.80 мг/ дм³

Физик шинж чанар

Тунгалаг: 30 см

Үнэр: үгүй

Тунадас: үгүй

Өнгө: үгүй

Амт: ***

Булингаршил: 0.01 NTU

HCO₃⁻88

Усны найрлагын томъёо: M_{0.5}Ca²⁺44 Na⁺+K⁺29 Mg²⁺27

Дүгнэлт

Химийн бүрэлдэхүүнээрээ гидрокарбонатын ангийн, кальцийн бүлгийн, 1-р төрлийн, чанарын хувьд цэнгэг, зөөлөвтөр ус байна. Шинжилсэн химийн үндсэн үзүүлэлтүүд нь "Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага, чанар, аюулгүй байдлын үнэлгээ MNS 0900:2018" стандартын шаардлага хангаж байна.

Жич: Энэхүү уст цэгээс сорьц авах үйл явцыг шинжлүүлсэн байгууллага, хувь хүн хариуцан гүйцэтгэсэн болно.

Гүйцэтгэсэн: Химич, ЭШДаА: /С.Эрдэнэчимэг/
 Шинжилгээг

Хянаж баталгаажуулсан: Лабораторийн эрхлэгч: /Д.Гэрэлт-Од/

ШИНЖЛЭХ УХААНЫ АКАДЕМИ
 ГАЗАРЗҮЙ-ГЕОЭКОЛОГИЙН ХҮРЭЭЛЭН
 УСНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ЛАБОРАТОРИ

Усны химийн шинжилгээний тодорхойлолт

Сорьц авсан: 2024 оны 10 сарын 18 өдөр
 Шинжилгээ хийсэн: 2024 оны 10 сарын 24 өдөр
 Сорьц авсан газрын нэр: Хэнтий аймаг, Хэрлэн сум
 Худаг-2
 Сорьц шинжлүүлсэн байгууллага, хувь хүн: "Аялуун фарм" ХХК

Солбицол: X= Гүн: м
 Y= Ундарга:

Уст цэгийн төрөл ба дугаар: Худаг

Тодорхойлсон нь:

Анион	1дм ³ -д байгаа			Катион	1дм ³ -д байгаа		
	мг	мг-экв	мг-экв%		мг	мг-экв	мг-экв%
Cl ⁻	11.0	0.31	5.2	Na ⁺ +K ⁺	35.4	1.54	25.8
SO ₄ ²⁻	8.0	0.17	2.8	Ca ²⁺	55.7	2.78	46.6
NO ₂ ⁻	0.0	0.00	0.0	Mg ²⁺	20.1	1.65	27.7
NO ₃ ⁻	18.0	0.29	4.9	NH ₄ ⁺	0.0	0.00	0.0
CO ₃ ²⁻	0.0	0.00	0.0	Fe ²⁺	0.0	0.00	0.0
HCO ₃ ⁻	317.2	5.20	87.1	Fe ³⁺	0.0	0.00	0.0
Дүн	354.2	5.97	100.0	Дүн	111.1	5.97	100.0

HCO₃⁻ ийн хагасыг хассан анион катионуудын

нийлбэр:

306.8 мг/дм³

Ерөнхий хатуулаг

4.43 мг-экв/дм³

pH: 7.50

Исэлдэх чанар:

1.12 мг/дм³

Физик шинж чанар

Тунгалаг: 30 см

Үнэр: үгүй

Тунадас: үгүй

Өнгө: үгүй

Амт: ***

Булингаршил: 0.01 NTU

HCO₃⁻87

Усны найрлагын томъёо: M_{0.5}

Ca²⁺47 Mg²⁺28 Na⁺+K⁺26

Дүгнэлт

Химийн бүрэлдэхүүнээрээ гидрокарбонатын ангийн, кальцийн бүлгийн, 1-р төрлийн, чанарын хувьд цэнгэг, зөөлөвтөр ус байна. Шинжилсэн химийн үндсэн үзүүлэлтүүд нь "Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага, чанар, аюулгүй байдлын үнэлгээ MNS 0900:2018" стандартын шаардлага хангаж байна.

Жич: Энэхүү уст цэгээс сорьц авах үйл явцыг шинжлүүлсэн байгууллага, хувь хүн хариуцан гүйцэтгэсэн болно.

Гүйцэтгэсэн: Химич, ЭШДаА: С.Эрдэнэчимэг /С.Эрдэнэчимэг/

Шинжилгээг

Хянаж баталгаажуулсан: Лабораторийн эрхлэгч: Д.Гэрэлт-Од /Д.Гэрэлт-Од/

Хавсралт 7. Агаарын сорьцын шинжилгээний дүн

УС ЦАГ УУР ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ТӨВ
БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ

Хэнтий аймаг Хэрлэн сум 2-р баг тэмүүжингийн
гудамж Н-13
Утас/Факс: 93028611, 98092200
E-mail хаяг: mnhe_oper@yahoo.com

Сорьцын дугаар: 107
Сорьц авсан газрын нэр, хаяг, утас: "Жэмр" ХХК хогийн цэг орчим
Сорьц авсан хүний нэр, албан тушаал: лабораторийн техникч Н.Тайван
Сорьцын тоо, хэмжээ:
Сорьцын төрөл: Агаар
Сорьц авсан огноо: 2024-10-15
Лабораторид хүлээж авсан : 2024-10-15
Шинжилгээ эхэлсэн огноо: 2024-10-15
Хэвлэсэн огноо: 2024-11-01
Хуудасны тоо: 1/1

ИТГЭМЖЛЭГДСЭН ЛАБОРАТОРИЙН СОРИЛТЫН ДҮН

Шинжилсэн үзүүлэлтийн нэр, хэмжих нэгж	Хүлцэх агууламж	Үр дүн
MNS 17.2.5. 12:88 Хүхэрлэг хий – SO ₂ , мг/м ³	0,450	0.011
MNS 17.2.5. 12:88 Азотын давхар исэл – NO ₂ , мг/м ³	0,200	0.012
CAЗ A03 Тоос – нийт, мг-м ³	0.150	0.013

ХЯНАЖ БАТАЛГААЖУУЛСАН
БОШЛ-Н ЭРХЛЭГЧ ИНЖЕНЕР: /Б.АНГАНБАЙГАЛ /
ШИНЖИЛГЭЭ ГҮЙЦЭТРЭСЭН
БОШ ЛАБОРАТОРИЙН ТЕХНИКЧ: /Н.ТАЙВАН /

Хуулбарлан хэрэглэхийг хориглоно.
Сорилтын дүн нь зөвхөн шинжилсэн сорьцонд хамаарна.

УС ЦАГ УУР ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ТӨВ
БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ

Хэнтий аймаг Хэрлэн сум 2-р баг тэмүүжингийн
гудамж Н-13
Утас/Факс: 93028611, 98092200
E-mail хаяг: mnhe_oper@yahoo.com

Сорьцын дугаар: 106

Сорьц авсан газрын нэр, хаяг, утас: "Жэмр" ХХК нарийн тэжээл тариалсан талбай

Сорьц авсан хүний нэр, албан тушаал: лабораторийн техникч Н.Тайван

Сорьцын тоо, хэмжээ:

Сорьцын төрөл: Агаар

Сорьц авсан огноо: 2024-10-15

Лабораторид хүлээж авсан : 2024-10-15

Шинжилгээ эхэлсэн огноо: 2024-10-15

Хэвлэсэн огноо: 2024-11-01

Хуудасны тоо: 1/1

ИТГЭМЖЛЭГДСЭН ЛАБОРАТОРИЙН СОРИЛТЫН ДҮН

Шинжилсэн үзүүлэлтийн нэр, хэмжих нэгж		Хүлцэх агууламж	Үр дүн
MNS 17.2.5. 12:88	Хүхэрлэг хий – SO ₂ , мг/м ³	0,450	0.010
MNS 17.2.5. 12:88	Азотын давхар исэл – NO ₂ , мг/м ³	0,200	0.007
САЗ А03	Тоос – нийт, мг-м ³	0.150	0.007

ХЯНАЖ БАТАЛГАА ЖУУДСАН:
БОШЛ-Н ЭРХЛЭГЧ ИНЖЕНЕР /Б. ГАНГАНБАЙГАЛ /
ШИНЖИЛГЭЭ ГҮЙЦЭГДЭСЭН
БОШ ЛАБОРАТОРИЙН ТЕХНИКЧ /Н. ТАЙВАН /

Хуулбарлан хэрэглэхийг хориглоно.
Сорилтын дүн нь зөвхөн шинжилсэн сорьцонд хамаарна.

УС ЦАГ УУР ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ТӨВ
БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ

Хэнтий аймаг Хэрлэн сум 2-р баг тэмүүжингийн
гудамж Н-13
Утас/Факс: 93028611, 98092200
E-mail хаяг: mnhe_oper@yahoo.com

Сорьцын дугаар: 105
Сорьц авсан газрын нэр, хаяг, утас: "ЖЭМР" ХХК ногоон тэжээл тариалсан талбай
Сорьц авсан хүний нэр, албан тушаал: лабораторийн техникч Н.Тайван
Сорьцын тоо, хэмжээ:
Сорьцын төрөл: Агаар
Сорьц авсан огноо: 2024-10-15
Лабораторид хүлээж авсан : 2024-10-15
Шинжилгээ эхэлсэн огноо: 2024-10-15
Хэвлэсэн огноо: 2024-11-01
Хуудасны тоо: 1/1

ИТГЭМЖЛЭГДСЭН ЛАБОРАТОРИЙН СОРИЛТЫН ДҮН

Шинжилсэн үзүүлэлтийн нэр, хэмжих нэгж		Хүлцэх агууламж	Үр дүн
MNS 17.2.5. 12:88	Хүхэрлэг хий – SO ₂ , мг/м ³	0,450	0.011
MNS 17.2.5. 12:88	Азотын давхар исэл – NO ₂ , мг/м ³	0,200	0.000
CA3 A03	Тоос – нийт, мг-м ³	0.150	0.012

ХЯНАЖ БАТАЛГААЖУУРСАН
БОШЛ-Н ЭРХЛЭГЧ ИНЖЕНЕР: /Б.ГАНГАНБАЙГАЛ/
ШИНЖИЛГЭЭ ГҮЙЦАГЧ ЭСЭН
БОШ ЛАБОРАТОРИЙН ТЕХНИКЧ: /Н.ТАЙВАН/

Хуулбарлан хэрэглэхийг хориглоно.
Сорилтын дүн нь зөвхөн шинжилсэн сорьцонд хамаарна.

УС ЦАГ УУР ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ТӨВ
БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ

Хэнтий аймаг Хэрлэн сум 2-р баг тэмүүжингийн
гудамж Н-13
Утас/Факс: 93028611, 98092200
E-mail хаяг: mnhe_oper@yahoo.com

Сорьцын дугаар: 104

Сорьц авсан газрын нэр, хаяг, утас: "Жэмр" ХХК тэжээлийн олон наст тариалсан талбай

Сорьц авсан хүний нэр, албан тушаал: лабораторийн техникч Н.Тайван

Сорьцын тоо, хэмжээ:

Сорьцын төрөл: Агаар

Сорьц авсан огноо: 2024-10-15

Лабораторид хүлээж авсан : 2024-10-15

Шинжилгээ эхэлсэн огноо: 2024-10-15

Хэвлэсэн огноо: 2024-11-01

Хуудасны тоо: 1/1

ИТГЭМЖЛЭГДСЭН ЛАБОРАТОРИЙН СОРИЛТЫН ДҮН

Шинжилсэн үзүүлэлтийн нэр, хэмжих нэгж		Хүлцэх агууламж	Үр дүн
MNS 17.2.5. 12:88	Хүхэрлэг хий – SO ₂ , мг/м ³	0,450	0.010
MNS 17.2.5. 12:88	Азотын давхар исэл – NO ₂ , мг/м ³	0,200	0.029
CA3 A03	Тоос – нийт, мг-м ³	0.150	0.002

ХЯНАЖ БАТАЛГААЖУУЛСАН
БОШЛ-Н ЭРХЛЭГЧ ИНЖЕНЕР: /Б. ГАНГАНБАЙГАЛ /
ШИНЖИЛГЭЭ ГҮЙЦЭГНЭСЭН:
БОШ ЛАБОРАТОРИЙН ТЕХНИКЧ: /Н. ТАЙВАН /

Хуулбарлан хэрэглэхийг хориглоно.
Сорилтын дүн нь зөвхөн шинжилсэн сорьцонд хамаарна.

УС ЦАГ УУР ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ТӨВ
БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ

Хэнтий аймаг Хэрлэн сум 2-р баг тэмүүжингийн
гудамж Н-13
Утас/Факс: 93028611, 98092200
E-mail хаяг: mnhe_oper@yahoo.com

Сорьцын дугаар: 103
Сорьц авсан газрын нэр, хаяг, утас: "Жэмр" ХХК хуучин хогийн цэг
Сорьц авсан хүний нэр, албан тушаал: лабораторийн техникч Н.Тайван
Сорьцын тоо, хэмжээ:
Сорьцын төрөл: Агаар
Сорьц авсан огноо: 2024-10-15
Лабораторид хүлээж авсан : 2024-10-15
Шинжилгээ эхэлсэн огноо: 2024-10-15
Хэвлэсэн огноо: 2024-11-01
Хуудасны тоо: 1/1

ИТГЭМЖЛЭГДСЭН ЛАБОРАТОРИЙН СОРИЛТЫН ДҮН

Шинжилсэн үзүүлэлтийн нэр, хэмжих нэгж	Хүлцэх агууламж	Үр дүн
MNS 17.2.5. 12:88 Хүхэрлэг хий – SO ₂ , мг/м ³	0,450	0.008
MNS 17.2.5. 12:88 Азотын давхар исэл – NO ₂ , мг/м ³	0,200	0.012
CA3 A03 Тоос – нийт, мг-м ³	0.150	0.004

ХЯНАЖ БАТАЛГААЖУУЛСАН
БОШЛ-Н ЭРХЛЭГЧ ИНЖЕНЕР /Б.ГАНГАНБАЙГАЛ /
ШИНЖИЛГЭЭ ГҮЙЦЭТГЭСЭН
БОШ ЛАБОРАТОРИЙН ТЕХНИКЧ: /Н.ТАЙВАН /

Хуулбарлан хэрэглэхийг хориглоно.
Сорилтын дүн нь зөвхөн шинжилсэн сорьцонд хамаарна.

УС ЦАГ УУР ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ТӨВ
БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ

Хэнтий аймаг Хэрлэн сум 2-р баг тэмүүжингийн
гудамж Н-13
Утас/Факс: 93028611, 98092200
E-mail хаяг: mnhe_oper@yahoo.com

Сорьцын дугаар: 102
Сорьц авсан газрын нэр, хаяг, утас: "Жэмп" ХХК урд талбайн гол хэсэг
Сорьц авсан хүний нэр, албан тушаал: лабораторийн техникч Н.Тайван
Сорьцын тоо, хэмжээ:
Сорьцын төрөл: Агаар
Сорьц авсан огноо: 2024-10-15
Лабораторид хүлээж авсан : 2024-10-15
Шинжилгээ эхэлсэн огноо: 2024-10-15
Хэвлэсэн огноо: 2024-11-01
Хуудасны тоо: 1/1

ИТГЭМЖЛЭГДСЭН ЛАБОРАТОРИЙН СОРИЛТЫН ДҮН

Шинжилсэн үзүүлэлтийн нэр, хэмжих нэгж	Хүлцэх агууламж	Үр дүн
MNS 17.2.5. 12:88	Хүхэрлэг хий – SO ₂ , мг/м ³	0,450 0.012
MNS 17.2.5. 12:88	Азотын давхар исэл – NO ₂ , мг/м ³	0,200 0.013
CA3 A03	Тоос – нийт, мг-м ³	0.150 0.037

ХЯНАЖ БАТАЛГААЖУУДСАН:
БОШЛ-Н ЭРХЛЭГЧ ИНЖЕНЕР /Б.ГАНГАНБАЙГАЛ /
ШИНЖИЛЭЭН ГҮЙЦЭГЛЭСЭН:
БОШ ЛАБОРАТОРИЙН ТЕХНИКЧ /Н.ТАЙВАН /

Хуулбарлан хэрэглэхийг хориглоно.
Сорилтын дүн нь зөвхөн шинжилсэн сорьцонд хамаарна.

УС ЦАГ УУР ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ТӨВ
БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ

Хэнтий аймаг Хэрлэн сум 2-р баг тэмүүжингийн
гудамж Н-13
Утас/Факс: 93028611, 98092200
E-mail хаяг: mnhe_oper@yahoo.com

Сорьцын дугаар: 101
Сорьц авсан газрын нэр, хаяг, утас: "Жэмр" ХХК чихэр өвсний тариалангийн талбай
Сорьц авсан хүний нэр, албан тушаал: лабораторийн техникч Н.Тайван
Сорьцын тоо, хэмжээ:
Сорьцын төрөл: Агаар
Сорьц авсан огноо: 2024-10-15
Лабораторид хүлээж авсан : 2024-10-15
Шинжилгээ эхэлсэн огноо: 2024-10-15
Хэвлэсэн огноо: 2024-11-01
Хуудасны тоо: 1/1

ИТГЭМЖЛЭГДСЭН ЛАБОРАТОРИЙН СОРИЛТЫН ДҮН

Шинжилсэн үзүүлэлтийн нэр, хэмжих нэгж		Хүлцэх агууламж	Үр дүн
MNS 17.2.5. 12:88	Хүхэрлэг хий – SO ₂ , мг/м ³	0,450	0.018
MNS 17.2.5. 12:88	Азотын давхар исэл – NO ₂ , мг/м ³	0,200	0.006
САЗ А03	Тоос – нийт, мг-м ³	0.150	0.020

ХЯНАЖ БАТАЛГААЖУУДСАН:
БОШЛ-Н ЭРХЛЭГЧ ИНЖЕНЕР /Б.ГАНГАНБАЙГАЛ /
ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ТӨВ
БОШ ЛАБОРАТОРИЙН ТЕХНИКЧ /Н.ТАЙВАН /

Хуулбарлан хэрэглэхийг хориглоно.
Сорилтын дүн нь зөвхөн шинжилсэн сорьцонд хамаарна.

УС ЦАГ УУР ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ТӨВ
БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ

Хэнтий аймаг Хэрлэн сум 2-р баг тэмүүжингийн
гудамж Н-13
Утас/Факс: 93028611, 98092200
E-mail хаяг: mnhe_oper@yahoo.com

Сорьцын дугаар: 100
Сорьц авсан газрын нэр, хаяг, утас: "Жэмр" ХХК кемп
Сорьц авсан хүний нэр, албан тушаал: лабораторийн техникч Н.Тайван
Сорьцын тоо, хэмжээ:
Сорьцын төрөл: Агаар
Сорьц авсан огноо: 2024-10-15
Лабораторид хүлээж авсан : 2024-10-15
Шинжилгээ эхэлсэн огноо: 2024-10-15
Хэвлэсэн огноо: 2024-11-01
Хуудасны тоо: 1/1

ИТГЭМЖЛЭГДСЭН ЛАБОРАТОРИЙН СОРИЛТЫН ДҮН

Шинжилсэн үзүүлэлтийн нэр, хэмжих нэгж		Хүлцэх агууламж	Үр дүн
MNS 17.2.5. 12:88	Хүхэрлэг хий – SO ₂ , мг/м ³	0,450	0.014
MNS 17.2.5. 12:88	Азотын давхар исэл – NO ₂ , мг/м ³	0,200	0.032
CA3 A03	Тоос – нийт, мг-м ³	0.150	0.013

ХЯНАЖ БАТАЛГААЖУУРСАН:
БОШЛ-Н ЭРХЛЭГЧ ИНЖЕНЕР /Б.ГАНГАНБАЙГАЛ /
ШИНЖИЛГЭЭЛЭГЧИЙН ТӨВ
БОШ ЛАБОРАТОРИЙН ТЕХНИКЧ /Н.ТАЙВАН /

Хуулбарлан хэрэглэхийг хориглоно.
Сорилтын дүн нь зөвхөн шинжилсэн сорьцонд хамаарна.

Хавсралт 8. Хөрсний агрохимийн шинжилгээний дүн

“НАРТ ШУУН КОНСАЛТИНГ” ХХК
ХӨРСНИЙ ИТГЭМЖЛЭГДСЭН ЛАБОРАТОРИ

Монгол улс, Улаанбаатар хот, Сонгино Хайрзан дүүрэг, 19-р хороо, ҮЭГ, ЗК 17024 Ш/х 10
Утас: (976)-99176123, 99231836
E-mail: nartconsulting@gmail.com

Захиалагч: “Жэвр” ХХК
Дээж авсан цэг: “Аялуун фарм” ХХК, Хэнтийн аймгаг, Хэрлэн сум, 5-р баг, Дулааны зүгэр, тариалангийн талбай
Нэгж талбарын дугаар: 2311031855
Сорьц авсан огноо: 2024 оны 09 сар 13 өдөр
Шинжилгээ хийсэн огноо: 09 сарын 30

4. ХӨРСНИЙ ХИМВИЙН ҮНДСЭН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

№	Дээж авсан үе давхарга	pH	Давс, %	ЦДЧ, ds/m	Ялзмаг, %	CaCO ₃ , %	NO ₃ , мг/100г	Сонгох суурьд, мг-экв/100 г		Шим гэжээлийн элементүүд, мг/100г	
								Ca ⁺²	Mg ⁺²	P ₂ O ₅	K ₂ O
Зүсэлт 1											
1	A	6.59	0.004	0.011	2.35	0.00	0.02	12	13	0.3	6
2	B	6.47	0.005	0.013	1.19	0.00	0.03	15	10	1.7	10
Зүсэлт 8											
3	A	6.95	0.009	0.022	2.37	0.00	0.07	14	12	1.7	9
4	B	6.48	0.004	0.009	2.07	0.00	0.02	13	10	1.1	6

5. ХӨРСНИЙ МЕХАНИК БҮРЭЛДЭХҮҮН

№	Дээж авсан үе давхарга	Механик ширхэгүүд, % ширхэгийн хэмжээ, мм						
		1-0.25	0.25-0.05	0.05-0.01	0.01-0.005	0.005-0.001	<0.001	<0.01
Зүсэлт 1								
1	A	7.2	57.6	16.8	9.4	3.2	5.8	18.4
2	B	13.8	64.2	10.2	7.1	1.5	3.2	11.8
Зүсэлт 8								
3	A	9.9	59.1	12.4	8.2	4.3	6.1	18.6
4	B	27.6	50.6	8.4	6.1	2.1	5.2	13.4

* Жгж: Эвсгүүр шинжилгээний тарту нь тухайн үзэлийн дээжэнд хамаарна

Нарт ШУУН Консалтинг ХХК

“НАРТ ШУУН КОНСАЛТИНГ” ХХК ХӨРСНИЙ ИТГЭМЖЛЭГДСЭН ЛАБОРАТОРИ

Монгол улс, Улаанбаатар хот, Сонгино Хайрхан дүүрэг, 19-р хороо, ҮЭГ, ЗК 17024 Ш/х 10
Утас: (976)-99176123, 99231836
E-mail: nartconsulting@gmail.com

Захиалагч: “Жсөр” ХХК
Дээж авсан цэг: “Аялуун фарм” ХХК, Хэнтийн аймаг, Хэрлэн сум, 5-р баг, Дулааны энгэр, тариалангийн талбай
Нэгж талбарын дугаар: 2311031854
Сорьц авсан огноо: 2024 оны 09 сар 13 өдөр
Шинэжилгээ хийсэн огноо: 09 сарын 30

1. ХӨРСНИЙ ХИМИЙН ҮНДСЭН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

№	Дээж авсан үе давхарга	pH	Давс, %	ЦДЧ, ds/m	Ялзмаг, %	CaCO ₃ , %	NO ₃ , мг/100г	Солилцох сууриуд, мг-экв/100 г		Шим тэжээлийн элементүүд, мг/100г	
								Ca ²⁺	Mg ²⁺	P ₂ O ₅	K ₂ O
Зүсэлт 5											
1	A	6.48	0.004	0.009	1.67	0.00	0.02	16	9	1.0	4
2	B	6.51	0.004	0.011	0.71	0.00	0.02	13	10	1.1	6
Зүсэлт 9											
3	A	6.95	0.006	0.014	1.52	0.00	0.04	11	8	2.2	3
4	B	7.23	0.014	0.035	0.43	1.44	0.12	7	10	1.4	2

2. ХӨРСНИЙ МЕХАНИК БҮРЭЛДЭХҮҮН

№	Дээж авсан үе давхарга	Механик ширхэгүүд, % ширхэгийн хэмжээ, мм						
		1-0.25	0.25-0.05	0.05-0.01	0.01-0.005	0.005-0.001	<0.001	<0.01
Зүсэлт 5								
1	A	11.6	65.4	10.4	6.3	2.4	3.9	12.6
2	B	20.7	61.4	7.2	5.6	0.9	4.2	10.7
Зүсэлт 9								
3	A	10.6	69.0	7.2	4.6	2.9	5.7	13.2
4	B	23.4	62.3	6.1	4.6	0.3	3.3	8.2

* Жич: Энэхүү шинжилгээний хариу нь тухайн цэгийн дээжсэнд хамаарна

Нарт ШУУН Консалтинг ХХК

**“НАРТ ШУУН КОНСАЛТИНГ” ХХК
ХӨРСНИЙ ИТГЭМЖЛЭГДСЭН ЛАБОРАТОРИ**

Монгол улс, Улаанбаатар хот, Сонгино Хайрхан дүүрэг, 19-р хороо, ҮЭГ, ЗК 17024 Ш/х 10
Утас: (976)-99176123, 99231836
E-mail: nartconsulting@gmail.com

№ 24/09-30/5

Захиалагч: “Жэмр” ХХК
Дээж авсан цэг: “Аялуун фарм” ХХК, Хэнтий аймаг, Хэрлэн сум, 5-р баг, Дулааны энгэр, тариалангийн талбай
Нэгж талбарын дугаар: 2311031852
Сорьц авсан огноо: 2024 оны 09 сар 13 өдөр
Шивжилгээ хийсэн огноо: 09 сарын 30

1. ХӨРСНИЙ ХИМИЙН ҮНДСЭН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

№	Дээж авсан үе давхарга	pH	Давс, %	ЦДЧ, ds/m	Ялзмаг, %	CaCO ₃ , %	NO ₃ , мг/100г	Солилцох сууриуд, мг-экв/100 г		Шим тэжээлийн элементүүд, мг/100г	
								Ca ²⁺	Mg ²⁺	P ₂ O ₅	K ₂ O
Зүсэлт 4											
1	A	6.60	0.004	0.010	1.92	0.00	0.02	12	8	0.6	4
2	B	6.54	0.004	0.011	0.80	0.00	0.02	9	6	1.3	5

2. ХӨРСНИЙ МЕХАНИК БҮРЭЛДЭХҮҮН

№	Дээж авсан үе давхарга	Механик ширхэгүүд, % ширхэгийн хэмжээ, мм						
		1-0.25	0.25-0.05	0.05-0.01	0.01-0.005	0.005-0.001	<0.001	<0.01
Зүсэлт 4								
1	A	9.7	58.6	13.2	8.1	6.2	4.2	18.5
2	B	11.8	64.4	10.4	7.3	1.2	4.9	13.4

3. ХӨРСНИЙ ХҮНД МЕТАЛЛЫН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

Дээж авсан газар, Газар зүйн байршил	Дээж авсан үе давхарга	Cr	Pb	Cd	Zn	Cu	Ni
		мг/кг	мг/кг	мг/кг	мг/кг	мг/кг	мг/кг
Зүсэлт 4		40.8	7.5	0	39.6	12.65	3.55
Зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ, MNS 5850:2019							
Элсэрхэг хөрс		60	50	1	100	60	60
Шавранцар хөрс		100	70	1.5	150	80	100
Шаварлаг хөрс		150	100	3	300	100	150

*Харгалзах түвшин * Жгч: Энэхүү шивжилгээний харуул нь тухайн цэгийн дээжэнд хамаарна

ЗАДЛАН ШИНЖИЛГЭЭНИЙ АРГЫН СТАНДАРТУУД: (Хөрсний агрохимийн үзүүлэлтүүд MNS3310:1991, MNS ISO10390, хөрсний механик бүрэлдэхүүн MNS6824:2020, Хүнд металлуудыг - хаан дарсанд атом шингээлтийн спектрометрээр MNS ISO 11466:2007)

ЗАДЛАН ШИНЖИЛГЭЭГ ГҮЙЦЭТГЭСЭН: ХУУГАНЦЭЦЭГ, С.НЯМДАШ
ХЯНАСАН ЛАБОРАТОРИЙН ЭРХЛЭГЧ: Г.СОЛОНГО Ph.D, Дэд профессор

2024 ОНЫ 09 САРЫН 30 7

**“НАРТ ШУУН КОНСАЛТИНГ” ХХК
ХӨРСНИЙ ИТГЭМЖЛЭГДСЭН ЛАБОРАТОРИ**

Монгол улс, Улаанбаатар хот, Сөнгөө Хайрхан дүүрэг, 19-р хороо, ҮЭГ, ЗК 17024 Ш/х 10
Утас: (976)-99176123, 99231836
E-mail: nartshuunkonsalting@gmail.com

Захиалагч: “Жээр” ХХК
Дээж авсан цэг: “Аялгуун фарс” ХХК, Хэнтий аймэг, Харгэн сум, 5-р баг, Дулааны зүгэр, тариалангийн талбай
Нэгж талбарын дугаар: 2311031856
Сорьд авсан огноо: 2024 оны 09 сар 13 өдөр
Шинжилгээ хийсэн огноо: 09 сарын 30

1. ХӨРСНИЙ ХИМНИЙ ҮНДСЭН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

№	Дээж авсан үе давхарга	pH	Давс, %	ЦДЧ, дс/т	Ялзмаг, %	CaCO ₃ , %	NO ₃ , мг/100г	Солилох суурьд, мг-экв/100 г		Шам тэжээлийн элементүүд, мг/100г	
								Ca ²⁺	Mg ²⁺	P ₂ O ₅	K ₂ O
Зүсэлт 6											
1	A	7.17	0.004	0.011	2.08	0.00	0.02	12	11	1.8	7
2	B	7.31	0.006	0.014	1.13	0.00	0.04	10	8	1.8	10
Зүсэлт 2											
3	A	6.97	0.007	0.017	2.24	0.00	0.05	13	10	1.6	8
4	B	7.62	0.024	0.059	2.11	1.14	0.22	10	10	2.6	10
Зүсэлт 7											
5	A	6.53	0.005	0.012	4.11	0.00	0.03	22	14	0.8	6
6	B	6.55	0.005	0.012	2.37	0.00	0.03	18	8	1.6	4

2. ХӨРСНИЙ МЕХАНИК БҮРЭЛДЭХҮҮН

№	Дээж авсан үе давхарга	Механик ширхэгүүд, % ширхэгийн хэмжээ, мм						
		1-0.25	0.25-0.05	0.05-0.01	0.01-0.005	0.005-0.001	<0.001	<0.01
Зүсэлт 6								
1	A	14.2	59.6	12.7	5.3	3.3	4.9	13.5
2	B	19.8	60.3	9.5	3.6	4.1	2.7	10.4
Зүсэлт 2								
3	A	13.8	58.8	11.9	9.3	1.9	4.3	15.5
4	B	12.8	65.4	10.7	6.8	0.6	3.7	11.1
Зүсэлт 7								
5	A	8.9	69.0	8.9	7.2	3.1	2.9	13.2
6	B	6.8	61.2	12.6	9.4	2.8	7.2	19.4

“НАРТ ШУҮН КОНСАЛТИНГ” ХХК ХӨРСНИЙ ИТГЭМЖЛЭГДСЭН ЛАБОРАТОРИ

Монгол улс, Улаанбаатар хот, Сонгино Хайрхан дүүрэг, 19-р хороо, ҮЭГ, ЗК 17024 Ш/х 10
Утас: (976)-99176123, 99231836
E-mail: nartconsulting@gmail.com

Захиалагч: “Жэмр” ХХК
Дээж авсан цэг: “Аялуун фарм” ХХК, Хэнтий аймаг, Хэрдэн сум, 5-р баг, Дулааны энгэр, тарилангийн талбай
Нэгж талбарын дугаар: 2311031853
Сорьц авсан огноо: 2024 оны 09 сар 13 өдөр
Шинжилгээ хийсэн огноо: 09 сарын 30

1. ХӨРСНИЙ ХИМИЙН ҮНДСЭН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

№	Дээж авсан үе давхарга	pH	Давс, %	ЦДЧ, ds/m	Ялзмаг, %	CaCO ₃ , %	NO ₃ , мг/100г	Солидох сууриуд, мг-экв/100 г		Шим тэжээлийн элементүүд, мг/100г	
								Ca ⁺²	Mg ⁺²	P ₂ O ₅	K ₂ O
Зүсэлт 12											
1	A	6.70	0.004	0.011	1.78	0.00	0.02	14	7	1.1	2
Зүсэлт 11											
2	A	6.43	0.004	0.010	2.21	0.00	0.02	13	10	0.7	4
Зүсэлт 3											
3	A	6.53	0.006	0.014	2.05	0.00	0.04	15	10	1.3	6
Зүсэлт 10											
4	A	6.51	0.003	0.008	2.16	0.00	0.01	14	12	0.2	4

6. ХӨРСНИЙ МЕХАНИК БҮРЭЛДЭХҮҮН

№	Дээж авсан үе давхарга	Механик ширхэгүүд, % ширхэгийн хэмжээ, мм						
		1-0.25	0.25-0.05	0.05-0.01	0.01-0.005	0.005-0.001	<0.001	<0.01
Зүсэлт 12								
1	A	18.6	55.8	10.2	8.3	1.9	5.2	15.4
Зүсэлт 11								
2	A	10.6	60.2	14.1	6.1	6.3	2.7	15.1
Зүсэлт 3								
3	A	13.9	58.0	11.7	9.0	1.7	5.7	16.4
Зүсэлт 10								
4	A	12.8	59.5	12.1	7.6	3.1	4.9	15.6

* Жич: Энэхүү шинжилгээний хариу нь тухайн цэгийн дээжэнд хамаарна

Нарт ШУҮН Консалтинг ХХК

Хавсралт 9. Хөрсний эрүүл ахуй, хүнд металлын шинжилгээний дүн

3. ХӨРСНИЙ ЭРҮҮЛ АХУЙН ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ДҮН. IГР ХӨРСӨНД

№	Дээжний дугаар	Нянгийн тоо	Гэдэсний савсанарын титр (<i>E.coli</i>) MNS 3297:2019			Амгаарооны (<i>C.l.perfringens</i>) MNS 3297:2019	
		Шинжилгээний харну	Шинжилгээний харну	Бохирдлын зэрэг	Шинжилгээний харну	Бохирдлын зэрэг	
1	Бох-1	5.8*10 ⁵	0.01	1	≥0.1	1	

1. ХӨРСНИЙ ХҮНД МЕТАЛЛЫН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

Дээж авсан газар, Газар зүйн байршил	Дээж авсан үе давхарга	Cr	Pb	Cd	Zn	Cu	Ni
		мг/кг	мг/кг	мг/кг	мг/кг	мг/кг	мг/кг
Зүсэлт 6	A	54.6	35	0	44	11.85	19.4
Зүсэлт 2	A	23.1	27.5	0	12.5	9.4	20
Зүсэлт 7	A	60.5	25	0	72.1	28.5	15.5
Бох-2	A	60	25	0	17.85	11.55	14.5
Зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ MNS 5850:2019							
Эвсрэхг хөрс		60	50	1	100	60	60
Шаврангар хөрс		100	70	1.5	150	80	100
Шаварлаг хөрс		150	100	3	300	100	150

*Тархалт ихтэй * Ж/м: Энэхүү шинжилгээний харну нь тухайн үзлийн дээжэнд тусгаар

ЗАДЛАН ШИНЖИЛГЭЭНИЙ АРГЫН СТАНДАРТУУД: (Хөрсний агуулгын үзүүлэлтүүд MNS3310:1991, MNS ISO10390, хөрсний механик бүрэлдэлтүүн MNS6824:2020, Эрүүл Ахуйн Шинжилгээний Стандарт MNS 5367:2004, MNS6341:2012, Хүнд металлуудыг -кал дарсанд атам шинжилгээний спектрометрээр MNS ISO 11466:2007)

ЗАДЛАН ШИНЖИЛГЭЭГ ГҮЙЦЭТГЭСЭН: УУГАНЦЭЦЭГ, С.НЯМДАШ
ХЯНАСАН ЛАБОРАТОРИЙН ЭРХЛЭГЧ: Т.СОМОНГО Ph.D, Дэд профессор

2. ХӨРСНИЙ ХҮНД МЕТАЛЛЫН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

Дээж авсан газар, Газар зүйн байршил	Дээж авсан үе давхарга	Cr	Pb	Cd	Zn	Cu	Ni
		мг/кг	мг/кг	мг/кг	мг/кг	мг/кг	мг/кг
Зүсэлт 1	A	76.9	10.75	0	30	29.25	13.9
Зүсэлт 8	A	57.7	12.9	0	30	58.6	12.3
Зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ, MNS 5850-2019							
Элсэрхэг хөрө		60	50	1	100	60	60
Шаварлаг хөрө		100	70	1.5	150	80	100
Шаварлаг хөрө		150	100	3	300	100	150

*Харгалсан түвшин *Жич: Энэхүү шилжүүлэгний харуу нь тухайн үрсийн дээжэнд хамарна

ЗАДЛАН ШИНЖИЛГЭЭНИЙ АРГЫН СТАНДАРТУУД: (Хөрсний агрохимийн үзүүлэлтүүд MNS3310:1991, MNS ISO10390, хөрсний механик бүрэлдэхүүн MNS6824:2020, Хүнд металлуудыг - хаан дарсанд атом шингээлийн спектрометрээр MNS ISO 11466:2007)

ЗАДЛАН ШИНЖИЛГЭЭГ ГҮЙЦЭТГЭСЭН: Х.УУГАНЦЭЦЭГ, С.НЯМДАШ
ХЯНАСАН ЛАБОРАТОРИЙН ЭРХЛЭГЧ: СОЛОНГО Ph.D, Дэд профессор

Нарт ШҮҮН Консалтинг ХХК

3. ХӨРСНИЙ ХҮНД МЕТАЛЛЫН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

Дээж авсан газар, Газар зүйн байршил	Дээж авсан үе давхарга	Cr	Pb	Cd	Zn	Cu	Ni
		мг/кг	мг/кг	мг/кг	мг/кг	мг/кг	мг/кг
Зүсэлт 5	A	58.9	10	0.0	40.9	12.9	5.55
Зүсэлт 9	A	57.8	2.5	0.0	43.6	14.5	7.15
Зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ, MNS 5850:2019							
Элсэрхэг хөрс		60	50	1	100	60	60
Шавранцар хөрс		100	70	1.5	150	80	100
Шаварлаг хөрс		150	100	3	300	100	150

*Харгалзах түвшин * Жич: Энэхүү шинжилгээний хариу нь тухайн цэгийн дээжэнд хамаарна

ЗАДЛАН ШИНЖИЛГЭЭНИЙ АРГЫН СТАНДАРТУУД : (Хөрсний агрохимийн үзүүлэлтүүд MNS3310:1991, MNS ISO10390, хөрсний механик бүрэлдэхүүн MNS6824:2020, Хүнд металлуудыг - хаан дарсанд атом шингээлтийн спектрометрээр MNS ISO 11466:2007)

ЗАДЛАН ШИНЖИЛГЭЭГ ГҮЙЦЭТГЭСЭН: Х.УУГАНЦЭЦЭГ, С.НЯМДАШ
ХЯНАСАН ЛАБОРАТОРИЙН ЭРХЛЭЭЧ: Г.СОЛОНГО Ph.D, Дэд профессор

Нарт ШУҮН Консалтинг ХХК

2. ХӨРСНИЙ ХҮНД МЕТАЛЛЫН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

Дээж авсан газар, Газар зүйн байршил	Дээж авсан үе давхарга	Cr	Pb	Cd	Zn	Cu	Ni
		мг/кг	мг/кг	мг/кг	мг/кг	мг/кг	мг/кг
Зүсэлт 12	A	83.2	17.5	0.0	55.0	23.7	13.9
Зүсэлт 11	A	52.3	15.0	0.0	45.5	21.3	9.9
Зүсэлт 3	A	46.2	20.0	0.0	62.5	23.1	11.1
Зүсэлт 10	A	56.9	5.0	0.0	37.6	13.2	2.0
Зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ, MNS 5850:2019							
Элсэрхэг хөрс		60	50	1	100	60	60
Шавранцар хөрс		100	70	1.5	150	80	100
Шаварлаг хөрс		150	100	3	300	100	150

*Харгалзах түвшин * Жич: Энэхүү шинжилгээний хариу нь тухайн цэгийн дээжинд хамаарна

ЗАДЛАН ШИНЖИЛГЭЭНИЙ АРГЫН СТАНДАРТУУД : (Хөрсний агрохимийн үзүүлэлтүүд
MNS3310:1991, MNS ISO10390, хөрсний механик бүрэлдэхүүн MNS6824:2020, Хүнд металлуудыг -
хаан дарсанд атом шингээлтийн спектрометрээр MNS ISO 11466:2007)

ЗАДЛАН ШИНЖИЛГЭЭГ ГҮЙЦЭТГЭСЭН: ХУУГАНЦЭЦЭГ, С.НЯМДАШ
ХЯНАСАН ЛАБОРАТОРИЙН ЭРХЛЭГЧ: Г.СОЛОНГО Ph.D, Дэд профессор

Нарт ШУҮН Консалтинг ХХК

Хавсралт 10. Бохир ус соруулах гэрээ

БАТЛАВ:
БАЙГУУЛЛАГЫН НЭР: "ХЭНТИЙ-УС ХХК"
ГҮЙЦЭТГЭХ ЗАХИРАЛ:

Г. БАТГЭРЭЛ

БАТЛАВ:
БАЙГУУЛЛАГЫН НЭР: ЖЭМР ХХК
ГҮЙЦЭТГЭХ ЗАХИРАЛ:

Д. БУЛГАНБАЯР

УС АШИГЛАЛТЫН ГЭРЭЭ

2024 оны сарын
-ны өдөр

№

Чингис хот

Бохир соруулах

Нэг : Ерөнхий зүйл

Энэхүү гэрээ нь хэрэглэгч хангагч байгууллагын хоорондын харилцааг шийдвэрлэх, санхүү төлбөрийн болон цэвэр усыг ахуйн болон үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашиглахтай холбогдсон харилцааг зохицуулах зорилготой.

Гэрээг нэг талаас "Хэнтий-УС" ХХК –ийг төлөөлж Хэрэгчлэгчдийн албаны дарга ажилтай Алтанхуяг овогтой Балжинням /цаашид/ Хангагч байгууллага " гэх / нөгөө талаас ЖЭМР ХХК-ийг төлөөлж АГРОНОМИЧ ажилтай ОЧИРБАТ овогтой МӨНХ-ОЧИР /цаашид хэрэглэгч байгууллага гэх / нар харилцан тохиролцож энэхүү гэрээг байгуулав.

Хоёр: Хангагч байгууллагын эрх, үүрэг

- 2.1. Хангагч байгууллага нь хэрэглэгчийг стандартын шаардлагад нийцсэн цэвэр усаар хангах, хэрэглээнээс гарсан бохир усыг татан зайлуулах,
- 2.2. Хэрэглэгчдээс гарсан санал хүсэлтийг хүлээн авч шуурхай барагдуулах,
- 2.3. Ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын талаарх хууль тогтоомж, дүрэм, заавар, норм, стандартыг үйл ажиллагаандаа мөрдөх,
- 2.4. Гэнэтийн осол, аваар гарсан болон зайлшгүй урьдчилан сэргийлэх, засвар, үйлчилгээ хийх үед энэ тухай хэрэглэгчдэд урьдчилан мэдэгдэх,
- 2.5. Хэрэглэгчийн усны тоолуурын найдвартай ажиллагааг хангах үүднээс худалдах, суурилуулах ажлыг цагт тухайд нь хийх
- 2.6. Хангагч байгууллага нь төлбөрийн нэхэмжлэлийг хэрэглэгчид сар бүрийн 15-25-нд байгууллагын ажлын байранд байгаа дарга ,нягтлан , нярав ,хариуцсан мэргэжилтэнд бичилтийн баримтыг хүргэж өгнө .
- 2.7. Тооцооны хэмжих хэрэгсэл болон тооцоо хийсэн ажилтны буруугаас гарсан төлбөр тооцооны зөрүүг талууд харилцан тохиролцож дараа сарын тооцоонд оруулан нөхөн бичиж тооцно.
- 2.8. Хангагч ба хэрэглэгчид өөрийн байршил, харилцагч банкны дансны дугаар, хаягийн бүртгэл солигдох, өөрчлөгдөх бүр гэрээнд тодотгол хийнэ.
- 2.9. Хэрэглэгч нь энэхүү гэрээний 4 дүгээр зүйлийн 4,5-д заасан үүргээ биелүүлээгүй тохиолдолд хангагч талаас урьдчилан мэдэгдэлгүй цэвэр, бохир усанд хязгаарлалт хийх эрхтэй.
- 2.10. Цэвэр бохир усны үнэ тарифын өөрчлөлтийн талаар түүнийг мөрдөж эхлэхээс 30 хоногийн өмнө, төлөвлөгөөт засвар хийх үед цэвэр усаар хангах үйл ажиллагааг түр зогсоох тухай хэрэглэгчдэд урьчилан мэдэгдэх буюу хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр зарлана.
- 2.11. Үнийн өөрчлөлтийн талаар хэрэглэгчид мэдэгдсэнээс хойш ажлын 5 хоногийн дотор гэрээнд өөрчлөлт оруулаагүй нь уг өөрчлөлтийг мөрдөхөөс татгалзах үндэслэл болохгүй.

Гурав: Хууль тогтоомж зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлага

3.1 Хэрэглэгч нь ус хангамжийн байгууламж, ариутгах татуургын шугам сүлжээнд зөвшөөрөлгүй холболт хийсэн, хангагч байгууллагын лац хөдөлгөсөн, усны тоолуурын битүүмжлэл, байрлал, холболтыг дур мэдэн өөрчилсөн тохиолдолд:

3.2 Цэвэр усыг хязгаарлаж Монгол улсын хот суурины усан хангамж ариутгах татуургын, ашиглалтын тухай хуулийн дагуу:

- 3.2.1. А) Иргэнийг 1 сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 3-4 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр,
Б) албан тушаалтныг 1 сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 4-5 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ,
- 3.2.2. ААН, байгууллагыг 1 сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 5-10 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох
- 3.2.3. Хангагч, хэрэглэгчийн хооронд үүссэн маргааныг Хэнтий аймгийн Хэрлэн сумын шүүх болон мэргэжлийн хяналтын газарт хандаж асуудлыг тавьж шийдвэрлүүлнэ. Хэрэглэгч нь гэрээнд заасан хугацаанд төлбөрөө төлөөгүй тохиолдолд хэрэглээг хязгаарлаж салгалт болон залгалтын хөлсийг нэхэмжилж авна.
- 3.2.4. Хугацаа хэтэрсэн хоногт тутамд төлбөл зохих үнийн дүнгийн 0.5 хувьтай тэнцэх хэмжээний алданги тооцож төлүүлэх.
- 3.2.5. Төлбөрөө төлөөгүй бол орон нутгийн хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр тухайн байгууллагыг зурагтай нь хамт гаргаж зарлуулж албан мэдэгдэл өгч төлбөрийг төлүүлэх.
- 3.2.6. Төлбөрөө төлөөгүй тохиолдолд алдангитай дүнгээр шүүхийн байгууллагад нэхэмжлэл гаргах арга хэмжээ авч хэрэглэгчийг төлбөрөө бүрэн барагдуулж дуустал цэвэр усаар хангахгүй байх.
- 3.2.7. Ажил үүргээ гүйцэтгэж байгаа ажилтанг хэл амаар доромжлох, нэр төрд нь халдах, айлган сүрдүүлсэн бол зохих хууль дүрмийн дагуу хариуцлага хүлээлгэх, хууль хяналтын байгууллагад өгч шийдвэрлүүлнэ.
- 3.2.8. Хэрэглэгч байгууллага Бохир усаа зайлуулахдаа өөх тос ихтэй бохир хийж манай ажилд хохирол учруулсан тохиолдолд учирсан хохирлын зардлыг бүрэн хариуцна.
- 3.2.9. Хэрэглэгч гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлээгүй тохиолдолд цэвэр усаар хангахгүй болно.

Дөрөв :Хэрэглэгчийн эрх, үүрэг

- 4.1. Хэрэглэгч нь стандартад нийцсэн цэвэр усаар хангуулах, хэрэглээнээс гарсан бохир усаа хангагчийн шугам сүлжээнд нийлүүлэх,
- 4.2. Хэрэглэгч өөрийн эзэмшилд байгаа шугам сүлжээ, тоног төхөөрөмжийн бүрэн бүтэн байдлыг хангах, засвар, үйлчилгээ хийх ажлыг өөрийн хөрөнгөөр гүйцэтгэнэ.
- 4.3. Хэрэглэгч өөрийн эзэмшилд байгаа тоног төхөөрөмж, шугам сүлжээнд гэмтэл учруулсан бол шаардагдах засварыг өөрөө, бололцоогүй бол хангагчаар хийлгэж, гарсан зардлыг төлөх,
- 4.4. Хэрэглэгч нь хангагчийг тоолуурын заалт, лац, шугам сүлжээ, тоног төхөөрөмжид үзлэг, шалгалт хийх зэрэг үйл ажиллагаагаа явуулах нөхцөл бололцоогоор хангах үүрэгтэй,
- 4.5. Хэрэглэгч нь цэвэр ус түгээх, хэрэглээнээс гарсан бохир ус татан зайлуулах үйлчилгээний төлбөрийг тухайн сард нь багтаан дараа сарын 01-ний дотор төлөх үүрэгтэй
- 4.6. Тооцооны хэмжих хэрэгслийн гэмтэл, эвдрэл нь хэрэглэгчээс шалтгаалаагүй, эсвэл тооцооны хэмжих хэрэгслийг шалгаж засварлах, баталгаажуулах зорилгоор шугамаас салгасан бол өмнөх 3 сард хэрэглэсэн цэвэр ус, татан зайлуулсан бохир усны хэмжээний дунджаар тооцно.

- 4.7. Хэрэглэгч нь энэхүү гэрээний 3 дугаар зүйлийн 1-д заасан зөрчил гаргасан, энэ нь өөрийн болон бусдын эд хөрөнгө, материалд хохирол учруулсан бол тухайн хэрэглэгч хохирлыг 100% барагдуулна.
- 4.8. Хэрэглэгч нь гэрээгээ цуцлах шаардлага гарсан тохиолдолд хангагч байгууллагад бичгээр ажлын 5 хоногийн өмнө урьдчилан мэдэгдэнэ.
- 4.9. Хэрэглэгч нь цэвэр усаар хангуулах, бохир усыг татан зайлуулах үйлчилгээг авах бол хангагч байгууллагад хандаж зөвшөөрөл авч ус ашиглалтын гэрээг хариуцсан ажилтантай байгуулна.
- 4.10. Хэрэглэгч өөрсдийн хэрэглээний бохирыг зайлуулахдаа Эрчимийн зүүн талд байрлах насос станцын анхны худагт хийх
- 4.11. Бохироо зайлуулахдаа насос станцын ээлжинд гарч буй машинистад тэмдэглүүлэх
- 4.12. Ийм тохиолдолд бохир усны бичилтийг цэвэр усны заалтаар тооцно.
- 4.13. Хэрэглэгч нь жилд 2 удаа / хагас жилээр, жилийн эцэст/ хангагч байгууллагад ирж нятлан бодогчтой тооцоо нийлж, тооцоо нийлсэн актад гарын үсэг зурж баталгаажуулах

Тав: Хэрэглээг тодорхойлох

5.1 Хэрэглэгчдийн усны хэрэглээг тодорхойлохдоо баталгаажуулсан усны тоолуураар, хэрэв тоолуургүй тохиолдолд Байгаль Орчны Сайдын 1995 оны 153-р тушаалын хавсралт-2 /ахуй үйлчилгээний газруудад мөрдөх ус хэрэглээний түр нормоор тооцно.

- 5.2 Тоолуурын тухай мэдээлэл:
- Суурилуулсан огноо:
  - Тоолуурын анхны заалт__
  - Гэрчилгээний дугаар: __
  - Тоолуурын дугаар: _____
  - Тоолуурын төрөл: а. Халуун б. Хүйтэн

Баталгаажуулсаногноо: _____ Дуусахогноо :....

Задгайгаар тооцоход шаардагдах өгөгдөл болон тооцсон аргачлал:

Сард: Цэвэр ус _____ м³ ус тогтмол хэрэглэнэ гэж хоёр тал тохирсон.
 Бохирус_____ м³ байна.

Цэвэр усны үнэ м³ нь НӨАТ-гүй ----- -төгрөг байна
 Бохир усны үнэ м³ нь НӨАТ-гүй ----- төгрөг байна.

Зургаа : Бусад

- 6.1 Хэрэглэгчийн цэвэр бохир усны хэрэглээг_ _____ тооцно.
- 6.2 Гэрээнд нэмэлт өөрчлөлт оруулах асуудлыг талууд харилцан тохиролцож шийдвэрлэх бөгөөд бичгээр үйлдэнэ.
- 6.3 Энэхүү гэрээ нь 2024 оны 01 сарын 03-ний өдрөөс эхлэн аль нэг тал цуцлах хүртэл хүчин төгөлдөр байна.
- 6-4 Гэрээнд өөрчлөлт хийх тохиолдолд гэрээний хавсралт/ гэрээний сунгалт, өөрчлөлт/-д заасан тэмдэглэгээг хийнэ.

1. Цэвэр ус зөврөөр ..... 1м3 ..... төг 1 машин ..... төг

2. Бохир ус соролтоор татуулна.

3. Нэг удаагийн бохирын соролтын үнэ *АН-33000* төгрөг / татуулна.

4. 1 КМ Т ногдох үнэлгээ ..төгрөг . ирж буцах нийт км-.....

Гэрээ байгуулсан:

Хангагч байгууллагыг төлөөлж:

Хэрэглэгчийн албаны дарга: А.Балжинням

Гарын үсэг: *[Signature]*

Албан утас: 70562366

Гар утас: 96060709

Регистрийн дугаар: 2643987

Банкны харилцах данс:

Хаан банк -5935003366

Хас банк- 5000031687

Төрийн банк- 2500000425

Гэрээ байгуулсан:

Хэрэглэгч байгууллагыг төлөөлж:

Агрономич : О.Мөнх-Очир

Гарын үсэг: *[Signature]*

Албан утас: 70003889

Гар утас: 80091514

Регистрийн дугаар: 2092344

Банкны харилцах данс:

Хаанбанк:.....

Хасбанк:.....

Төрийнбанк:.....

Хавсралт 11. Усны нөөц ашигласны төлбөр төлсөн баримт

Огноо/Date: 2024.11.14 09:21:45

Шилжүүлгийн мэдээлэл/Transaction information

Журналын/Journal No: 45676507

Системийн огноо/System Date: 2024.11.13 19:42:26

Дт/From	Дансны/Картын дугаар Account/Card number	Нэр/Name	Дүн/Amount	Ханш/Rate
	5926387581	АЯЛУУНФАРМ	123,574.40 MNT	1.00
/ Нэг зуун хорин гурван мянга таван зуун далан дөрвөн төгрөг Дөчин мөнгө /				
Кт/To	Банкны дугаар/Branch No	Банкны нэр Bank Name		
	05	Хаан банк		
	Дансны/Картын дугаар Account/Card number	Нэр/Name		
	5176120446	МТА.ТАТВАР	123,574.40 MNT	1.00

Гүйлгээний утга/Transaction description:

3241101574033; 2787172; 99868896

Харилцагч танд баярлалаа./Thank you to our customers

Хавсралт 12. Хог хаягдлын хураамж төлсөн баримт

Огноо/Date: 2024.11.14 09:21:38

Шилжүүлгийн мэдээлэл/Transaction information

Журналын/Journal No: 47838334

Системийн огноо/System Date: 2024.11.13 20:25:46

Дт/From	Дансны/Картын дугаар Account/Card number	Нэр/Name	Дүн/Amount	Ханш/Rate
	5926387581	АЯЛУУНФАРМ	204,000.00 MNT	1.00
/ Хоёр зуун дөрвөн мянган төгрөг /				
Кт/To	Банкны дугаар/Branch No 05	Банкны нэр Bank Name Хаан банк		
	Дансны/Картын дугаар Account/Card number 5176120446	Нэр/Name МТА.ТАТВАР	204,000.00 MNT	1.00

Гүйлгээний утга/Transaction description:

2241101574166; 2787172; 99868896

Харилцагч танд баярлалаа./Thank you to our customers

Хавсралт 13. Хөдөлмөр хамгааллын хувцас хэрэгслээр хангасан тухай баримт нотолгоо

Хөдөлмөр хамгааллын хувцас, хэрэгсэл тараасан бүртгэл

№	Овог нэр	Албан тушаал	Хувцас /ш/				Хэрэгсэл /ш/					Хүлээн авсан ажилтны гарын үсэг	
			Ажлын хувцас	Ажлын гутал	Хантааз	Бээлий	Малгай	Цув	Каск	Нүдний шил			
1.	Дамс Бумбаев	Болов дэвшилт	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	Д. Бумбаев
2.	О. Дорно-Оли	Ажлын үйлд	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	О. Дорно-Оли
3.	А. Батбаяр	Төслийн менежер	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	А. Батбаяр
4.	Минзу Нямсүрэн	Манаг	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	М. Нямсүрэн
5.	Б. Уртнасан	урьдмал сууцаг	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	Б. Уртнасан